

1 9 4 4 . G O D I N A

Iako su početkom 1944. godine već bili odbrojeni dani fašizmu i hitlerovskoj koaliciji u cjelini, to nije značilo da je rat završen, niti da će biti ubrzo završen. Glavne bitke bile su završene i pad je bio neizbježan, ali trebalo je dati još mnogo žrtava do konačne pobjede.

U Jugoslaviji vodit će se velike borbe i operacije, s mnogo mrtvih i ranjenih, ali u sve povoljnijim općim uvjetima i sve bliže konačnom oslobođenju. Fašisti će biti prisiljeni stalno jačati svoje snage, povećavajući broj čisto njemačkih divizija, jer su ostali bez cijele II talijanske armije. 1944. godine komandant za jugoistok von Lohr morat će izvlačiti sve više snaga prema Podunavlju kako bi sprječio brzo napredovanje Crvene armije u Mađarskoj i Austriji, a time i u centralnom dijelu Njemačke. Naša NOV i POJ borbenim je djelovanjem stalno angažirala 35 — 40 divizija neprijatelja. Ali okupator i pored toga nikada nije imao dovoljno snaga da ostvari svoje ciljeve. Narodi i narodnosti Jugoslavije, predvođeni KPJ na čelu s Titom, nisu se mogli pobijediti. Poraz okupatora i svih domaćih izdajnika bio je neminovan.

1944. godine uvjeti vođenja oružane borbe na prostoru sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske bili su veoma povoljni s obzirom na razvoj NOB-a, jačanje borbenih snaga i podršku širokih narodnih masa, ali teži i složeniji s obzirom na jačinu neprijateljskih snaga i intenzitet borbenih djelovanja, osobito u drugoj polovini godine.

Neprijatelj je bio prisiljen jakim snagama držati glavne komunikacije u dolini Save i sva mjesta u zahvatu, kao i okružne centre Osijek, Bjelovar, Varaždin, Karlovac, Sisak i posebno Zagreb sa širom okolicom, kao važan strategijski objekt. Poslije neuspjeha V protuofanzive protiv glavnine NOVJ i POJ, komande grupe armija i armija s kvislinskim glavnim komandama više nisu mogle poduzimati velike obuhvate naših snaga u cilju okruženja i uništenja. Nisu im mogli pomoći ni povijesni ni savremeni generali. Pali su na ispit u Jugoslaviji.

Radi obrane šireg rejona Zagreba i glavnih komunikacija, Nijemci su, dakle, bili prisiljeni dovlačiti nove snage. Već sredinom 1943. godine njemačka Vrhovna komanda donijela je odluku da ojača svoje snage u sjevernoj Hrvatskoj jednom jakom i odgovarajućom jedinicom. Izbor je pao na I kozačku konjičku diviziju (I KKD), koja je poslije izvlačenja s istočnog fronta svibnja 1943. popunjena, preformirana, premljena u Poljskoj i u rujnu prebačena u Jugoslaviju.

Zloglasna divizija formirana je od jedinica Crvene armije koje su se predale Nijemcima pod rukovodstvom generala Vlasova. Čak je jedan cijeli puk Crvene armije, na čelu s komandantom koji je prešao Nijemcima kompletan, ušao u sastav divizije.

Kratak presjek organizacije i formacije jedinica I kozačke konjičke divizije:

Nijemci su formirali diviziju od pripadnika ruske, ukrajinske, bjeloruske, poljske i drugih nacionalnosti, koji su činili osnovnu masu vojske. Viši komandni kadar bili su Nijemci, a niži su ruski fašisti koji nisu bili ništa bolji od svojih gospodara. To je divizija posebne formacije s nizom specifičnosti. Propagandni rad je vrlo dobro organiziran,

a dril i surova disciplina uz primjenu batinjanja, vješanja i strijeljanja, dobra uvježbanost jedinica, starješina i komandi te solidno naoružanje učinili su diviziju jakom i u borbi značajnom operativnom snagom. S približno 20.000 ljudi bio je to manji korpus. Brojno je bila jaka koliko su bile snage našeg VI i X korpusa zajedno.

Kada kozačkoj diviziji dodamo već poznate neprijateljske snage, I pješačku diviziju, samostalne bataljone, pukove, jedinice I gorskog zdruga i dijelove 187. divizije, onda je odnos snaga za nas opet bio nepovoljan. To bi i te kako došlo do izražaja u narednim borbama da je neprijatelj mogao slobodno manevrirati svojim jedinicama. Ali on to nije mogao zato što je bio prikovan za veća naseljena mjesta i glavne komunikacije. Zbog toga je i pored tolikih snaga bio u podređenom položaju, uglavnom u defanzivi. Situacija će se još nešto izmijeniti u drugoj polovini i potkraj 1944, kada će neprijateljske jedinice biti na terenu u borbi s našim snagama. Stvarat će se čitavi frontovi, vodit će se višednevne borbe na pojedinim pravcima.

Za MO, koji će i ove 1944. godine odgovarati svojoj namjeni, ulozi i zadacima, bit će prilike da se bori na području Moslavine i šire. On će jačati i slabiti jer mu bataljoni idu u brigade, divizije i u druge specijalne jedinice. S jedne strane mu je lakše, više nije sam u Moslavini, ali zadaci su mu brojniji, raznovrsniji, a uloga u izvjesnom smislu promjenjena, naglasak je na nekim novim komponentama. Jedinice Odreda orijentirane su na određenim pravcima, s težištem djelovanja na komunikacijama.

Početkom godine MO ima tri partizanska bataljona, djeluje samostalno i u saradnji sa I moslavačkom brigadom i Diverzantskim bataljonom. To znači da smo u siječnju imali 6 partizanskih bataljona i jedan diverzantski bataljon, to su snage dviju partizanskih brigada. Uz memo li da Komanda moslavačkog područja ima oko 1100 ljudi u svom sastavu, onda je u Moslavini u početku godine ukupno 2600 — 2700 boraca pod oružjem. Ovdje nisu uzeti u obzir svi oni koji su naoružani u političkim organizacijama, KK KPH, SKOJ-a, okružnim komitetima, organima narodne vlasti, udarnim grupama i drugdje.

Zaključimo uvod u 1944. godinu: Moslavina je imala široku slobodnu teritoriju, organiziran čitav život i rad, izgrađene organe narodne vlasti na čitavoj teritoriji, gotovo u svim naseljenim mjestima, sva rukovodstva političkih organizacija od sela do okruga i jake borbene snage. No, borbi će biti više, sukobi će trajati duže, bit će višesatnih i višednevnih. Naše jedinice izvodit će više obrambenih djelovanja zatvaraјуći važnije pravce. Prijelazi preko pruga i cesta bit će sve teži. Čete i bataljoni najčešće dolaze u situaciju da razbijaju neprijatelja na datom pravcu i pod borbom prelaze glavne komunikacije. To su osnovne karakteristike vojnopolitičke situacije i uvjeti djelovanja MPO-a u 1944. godini.

AKTIVNOST ODREDA U SIJEĆNU I VELJAČI

Osnovna karakteristika borbenih djelovanja MPO-a u siječnju 1944. bila je ravnomjernost, standardnost. Nije bilo velikih uspjeha, ali je izvedeno više manjih akcija četa i bataljona. Većina borbi vođena je oko

glavnih komunikacija (rušenje pruge, rušenje mostova na putovima, zasjede, napadi na manje kolone, upadi u naseljena mjesta, na dijelove neprijatelja te obrana slobodne STM na većim i važnijim pravcima u trouglu Bjelovar — Ivanić-Grad — Kutina). Za razliku od prije godinu dana (početkom 1943), sada Odred nije sam u obrani STM, tu je i brigada u slučaju napada jačih neprijateljskih snaga. Bataljoni Odreda redovno su odbijali neprijateljske snage jačine do bataljona. Partizanske straže iz sastava KMP zatvarale su manje-više sve pravce i svojim patrolama kontrolirale čitavu teritoriju. Patrole su isturane sasvim na periferiju slobodne teritorije i po pravcima, tako da je neprijatelj, čim bi se pojavio iz uporišta jačine voda i čete pa i jači, morao potiskivati te naše slabije snage čitave kilometre unazad i na taj način utrošiti vrijeme ne postigavši veći uspjeh. Obično bi taj ispad trajao nekoliko sati ili pola dana, nakon čega je dolazilo do povlačenja u Garešnicu, Ivanić-Grad, Popovaču, Kutinu i u oveća uporišta oko Moslavaca gore.

Odred je, dakle, bio prisiljen izvoditi i obranu, doduše djelujući elastično i aktivno, braneći slobodnu teritoriju, čija je širina sjever-jug oko 30 km, a istok-zapad oko 40 km, pa čak i 50 km.

Budući da nećemo obradivati velik broj aktivnosti i akcija koje su izvele jedinice MPO-a u siječnju, navest ću samo neke:

- djelovanja na pruzi,
- zasjede,
- obrana teritorije,
- jačanje jedinica MPO-a i
- formiranje II moslavacke brigade, odnosno divizije.

MPO je braneći STM bio i sam prisiljen na često izvođenje obrane na važnijim pravcima koji su vodili prema centru Moslavine. I pored toga što je ta obrana bila uglavnom čisto manevarska pa i aktivna, ipak je to u osnovi značilo defanzivu u pojedinim periodima dugim i po čitavih 10—15 dana. Otuda nije moglo ni biti više napadnih i ofanzivnih djelovanja. To se vidi iz rasporeda bataljona Odreda u većem dijelu siječnja. Treći bataljon bio je u širem rejonu Štefanja orijentiran na zatvaranje pravca Bjelovar — Čazma i Bjelovar — Garešnica. Drugi bataljon nalazio se u rejonu Mustafina Klada — Katoličko Selište orijentiran na pravcu Križ — Čazma i Popovača — Čazma, te je djelovao na pruzi. Prvi bataljon nalazio se u selima Velika Bršljanica — Dišnik — Popovac, zatvarajući pravce Kutina — Podgarić i Garešnica — Podgarić, djelujući na komunikaciji Banova Jaruga — Garešnica — Bjelovar.

Naglašena uloga MPO-a u obrani STM i sistema NV proizišla je iz situacije, stupnja razvoja NOB-a, što je sve bilo i naredeno. Braniti STM imalo je dubok smisao sa stanovišta političke situacije na terenu, provođenja mobilizacije novih boraca i osiguranja uvjeta rada visokih rukovodstava KPH (Povjerenstvo CK KPH za sjevernu Hrvatsku, OK KPH Čazma, OK SKOJ-a, OK AFŽ-a, USAOH-a i OK NOO-a), te kotarskih rukovodstava, kao i KMP i njenih organa, ustanova i jedinica. Postoji još jedan krupan razlog za takvu situaciju u drugoj polovini prosinca 1943. i u početku 1944. godine. Odred je imao tri partizanska bataljona koji su bili još mladi i nedovoljno borbeno izgrađeni, politički neučvršćeni (ima deserterstva, osipanja, slabe discipline i slično), što pored obra-

ne slobodne teritorije nije objektivno dopušтало veću ofanzivnost. Na drugoj strani, neprijatelj je grupirao svoje snage uz glavne komunikacije i veća naseljena mjesta, pa je napad na Popovaču, Križ, Ivanić-Grad bio neizvodiv za jedinice Odreda. ŠMPO se žali Štabu II operativne zone na takvu dobrim dijelom defanzivnu ulogu.

Zbog svega toga nema dovoljno većih napadnih djelovanja i krupnijih akcija u siječnju 1944. Prostor ne dopušta da navedem desetine manjih akcija i borbi koje su izvodili partizanski bataljoni Odreda. Dat će samo nekoliko ocjena i podataka.

Prvo, težište djelovanja MPO-a bilo je na obrani STM i borbama s neprijateljskim snagama zbog povremenih ispada i prodora prema centru teritorije. Taj zadatak Odred je uspješno izvršio. Vodilo se nekoliko desetina većih i manjih borbi s neprijateljskim snagama jačine satnije do bojne. Svi su napadi odbijeni.

Pored osnovnog uspjeha: odbijanja neprijatelja i relativno malih žrtava, bilo je i slabosti. Statičan odnos i neaktivnost umrтvljavali su jedinice. Dugo bavljenje u istim mjestima, stražarenje, zabave, dobra ishrana i negativni utjecaji neprijateljskih elemenata slabili su budnost i borbenost. Komandni kadar bio je velikim dijelom nov, mlad i neiskusan, nije se uvijek dobro snalazio pa je počesto bilo mrtvih i ranjenih te gubitaka u oružju, suviše je potrošeno municije, bilo je slabih efekata u borbi. Evo jednog primjera.

BORBA KOD PALEŠNIKA

U težnji da bataljoni ispolje veću aktivnost, Štab odreda naredio je početkom siječnja III bataljonu da djeluje na prugu jugoistočno od Bjelovara, a I bataljonu sjeverno od Garešnice. Tako je 4. siječnja III bataljon presjekao prugu Bjelovar — Garešnica u rejonu želj. stanice Kokinac, ali vlak nije naišao jer je nešto ranije prugu porušio II bilogorski odred. Neprijatelj je uputio satniju domobrana u cilju osiguranja i popravka pruge. Došlo je do kraće borbe (25 — 30 minuta) u kojoj bataljon nije imao gubitaka, dok je neprijatelj imao nekoliko izbačenih iz stroja.

Istoga dana I bataljon postavlja zasjedu u visini Brestovca (sjeverno od Garešnice 3 km), ali neprijatelj nije naišao, vlaka također nije bilo zbog toga što je pruga bila porušena sjevernije. Neprijatelj nije izlazio iz uporišta, zbog čega je bataljon povučen s komunikacije.

6. I 1944. godine I bataljon rano ujutro postavlja zasjedu na pruzi Bjelovar — Garešnica u rejonu želj. stanice Palešnik. Pošto vlaka nije bilo (prekinut promet), štab bataljona orijentira bataljon na cestu Garešnica — Hercegovac, izvršivši korekcije u borbenom poretku. Izbor položaja, raspored snaga, posebno organizacija vatrengog sistema i komandiranje, sve je bilo slabo. Tajnosti i iznenadenja kao osnove uspjeha zasjede nije bilo. Iz Zdenčaca bilo je ustaša čije su porodice bile neprijateljski raspoložene, pa se izdaja mogla očekivati, što se i dogodilo. Neprijatelj je imao i podatke o jačini naših snaga, bio je detaljno obaviješten o zasjedi od prije dva dana u rejonu Brestovac i Zdenčac, zato je poduzeo mjere opreza.

Osvanuo je prohladan siječanski dan, snijeg osrednje visine, jutro je, mraz štipa za lice partizane koji u voćnjacima iza kuća u Palešniku očekuju nailazak »bande« (naš izraz za neprijatelja). Mnogi još nisu imali vatreno krštenje, a većini zadatak nije dovoljno jasan, uopćen je u smislu »kad nađe banda treba pucati«. U toj prilici to nije bilo dovoljno.

Komandant I bojne I gorske pukovnije iz Garešnice uputio je ojanu satniju na pravac Garešnica — Hercegovac sa zadatkom da izvrši izviđanje, razbijte partizane, pročisti teren i odbaci ih od komunikacije. Osim toga, time će otkloniti učmalost kod domobrana, podići moral onim seljacima koji su za NDH, zastrašiti one koji su za partizane. Satnik P. S. dobio je detaljna uputstva, ima mitraljeze i minobacače, nije mu to prvi put, ta on je stari borac protiv partizana. Lako će on s »golaćima«. Dobivši obaveštenja od ustaše I. S. da su partizani u Palešniku, naredi komandiru čelnog odjeljenja da poveća odstojanje i krene prema selu, komandiru I voda da duž pruge izbjije što prije u rejon želj. stanice Palešnik, komandiru minobacačkog voda da bude spreman za otvaranje vatre po zapadnom dijelu Palešnika i po rejonu želj. stanice, zatim po šumi Pašijanski Gaj. Nedugo nakon toga dolazi do kratke borbe. Partizani su otvorili vatru na izviđačku patrolu čelnog odjeljenja. Međutim, glavnina satnije izvršila je obuhvat s obje strane te vatrom minobacača i jakom vatrom pješadijskog naoružanja zbumila neke borce I bataljona. Nastala je pometnja. »Bježi, izgibosmo«, povikali su neki bорci (pala su dva druga) i napuste položaj. Nastalo je kolibanje lijevokrilne čete koja se povukla bez naredenja, zapravo pobegla s položaja. Vidjevši to, neprijatelj pojača vatru i krene u napad. Pritisak je bio jak i I bataljon morao se povući i izvući svoje jedinice prema Popovcu.

Tom prilikom poginula su 2 borca koji su mrtvi pali u ruke neprijatelja (što se kosilo s partizanskim etikom), 2 su ranjena i 4 nestala. Izbačeno je iz stroja 8 partizana i izgubljeno 5 pušaka. Neuspjeh je bio očit. ŠMPO u izvještaju od 15. I piše o tome slijedeće:

Štab
Moslavačkog N. O. P. Odreda
Hrvatske
15. I. 1944. god.

Štabu II. Oper. Zone N. O. V. i P. O. Hrvatske
(operativni izveštaj)

Od prošlog izvještaja t.j. od 1. do 15. I kako je bilo naglašeno u prošlom izvještaju u pogledu akcije, neke su akcije izvršene, ali ni jedna nije u podpunosti kako je bilo predvideno. Razlog je tome kako smo u prvom izvještaju naglasili, što su naše snage jako razbacane, za osiguranje oslobođenih teritorija, a neprijatelj izlazi iz svojih uporišta jačim snagama, a tako isto i neprijateljska uporišta su jaka. Molimo Vas da nam javtie jeli mi možemo da povučemo bataljon koji je za osiguranje Komande Područja, a isto tako da možemo da krenemo bataljon iz Štefanja, da nisu na jednom mjestu, tako da bi mogli sa cijelim Odredom, ili sa dva bataljona da vršimo akcije. Kako smo u

prošlom izvještaju javili da smo predali teške mitraljeze u XXVIII diviziju koji su bili kod nas. Danas smo iz Komande Područja dopremili dva teška mitraljeza, a kad se vrati II. bataljon sa puta odmah ćemo da uzmemo i za njega mitraljeze iz Područja.

Naše snage sada se nalaze; jedan bataljon u Štefanju, odnosno dve čete u Štefanju, a dve u Lamincu, jedan bataljon je otišao u Baniju po Vašem naređenju, a jedan bataljon je na sektoru Garešnice, isti krstari po okolnim selima.

A K C I J E :

Dne 28. XII. upućena je jedna patrola u selo Kapelicu, gdje je naišla na neprijateljsku zasjedu blizu Garešnice, otvorili su jaku vatru na njih tom prilikom je jedan naš drug poginuo, a jedan teško ranjen koji je za neko vreme umro.

Dne 4. I. — III. bataljon krenuo je u zasjedu na vlak Bjelovar — Garešnica, došli smo na stanicu Kokinac, gdje smo trebali da postavimo zasjedu, iste noći su Bilogorski Partizani razrušili prugu tako da vlak nije mogao da prolazi. Naišla je vojska iz Bjelovara za popravak pruge u jačini oko 200 pustili smo ih na 30 — 40 m. blizu, otvorili vatru na njih, borba je trajala oko 25 minuta, mi smo se povukli pošto je ravan teren i zbog njihove mino-bacačke vatre. Tom prilikom neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih, na našoj strani jedan lakše ranjen. Istoga dana I. bataljon je postavio zasjedu na Brestovcu kod Garešnice, nije naišlo ništa.

Dne 3. I. jedna četa III. bataljona krenula je u zasjedu u selo Paljevinu kod Narte, naišla su dva žandara, koji su pozvani na predaju, isti su dali odpor i obadva su potučeni. Pljen je dva karabina i oko 140 metaka.

Dne 6. I. — I. bataljon krenuo je u zasjedu na vlak Bjelovar — Garešnica. Vlak nije naišao, pa je postavljena zasjeda na cesti između Hercegovca i Garešnice kod Palešnika. Neprijatelj je naišao iz Garešnice u jačini jedne satnije u velikom odstojanju, patrola je puštena blizu i otvorena je vatrica na njih, neprijatelj je dao jaki odpor naši su se povukli, razlog tome je, što su sve novi drugovi, kao i rukovodioci i neiskusni borbi, komandiri su slabo držali borce u rukama tako da su se povukli bez ikakove komande, Neprijatelj je primjetio neorganizovanu vatru sa naše strane, te je tako došao našima iza leda i tom prilikom su naša dva mrtva druga pala njima u ruke. Prema izvještaju banda je imala oko 19 mrtvih i ranjenih, na našoj strani dva mrtva, dva lakše ranjena, dok su četiri nestali, gubitak 5 pušaka.

Dne 13. I. banda je krenula od Narte a navodno su došli nemci iz Bjelovara da poprave most između Štefanja i Narte, kojega su naše jedinice porušile. Tom prilikom zbog neopreznosti i nevršenja pravilne dužnosti naših osmatrača, neprijatelj se je privukao u Staro Selo, kod Štefanja gdje je našeg jednog druga ubio, a jednog su ranili, koji su bili kao osmatrači. Naše su jedinice odmah krenule za njima, a sa dve čete, koje se nalaze u Lamincu odmah smo krenuli da im presjećemo put i da ih udarimo sa leda. Dok su čete stigle tamo već se je neprijatelj povlačio, tako da mi nismo mogli da stignemo na mjesto koje

smo trebali, bili još dosta daleko od njih udarili smo ih s boka i odmah su se povukli u svoje uporište. Prema izvještajima neprijatelj je imao 5 mrtvih i ranjenih. Na našoj strani, 1 mrtav i 2 teže ranjenih.

Prema gore navedenim izvještajima kako smo već gore naveli, da su borci kao i rukovodioci, još uvijek neiskusni. Poduzeti ćemo sve mogućnosti koliko god budemo mogli da dademo od sebe, da što prije usposobimo vojne rukovodioce kao i borce na pravilno vođenje borbe, da bi što uspješnije mogli da izvršavamo akcije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit. KOMESAR:

I. Altić

KOMANDANT:

I. Kosak

Naši podaci o gubicima neprijatelja dati su na osnovi procjene i nisu točni. Prema izvještaju zapovjedništva I gorskog zdruga o toj borbi, neprijatelj je imao samo jednoga ranjenog doombrana, zaplijenio je 5 pušaka i 899 naboja. Ni njegovi podaci o 8 mrtvih i 14 ranjenih partizana također nisu točni. Ali je točno da je zbog niza slabosti to bio loš dan za I bataljon MPO-a.

13. I 1944. zbog naše neopreznosti neprijatelj je ubio partizanskog osmatrača i njegovog pomoćnika iz III bataljona u rejonu Starog Sela sjeverno od Štefanja.

Neprijatelj je koristeći svoja ranija iskustva u borbi s partizanima počeo postizati i neke uspjehe u pojedinim sukobima. Kreće se oprezno, izviđa, ima elastičan borbeni poredak, postavlja zasjede našim jedinicama, grupama i pojedincima, njegovi gubici su mali.

Borba je tražila žrtve, iskustvo se u ratu plaća krvlju i životima, svaka se neopreznost kažnjava. Tako je bilo i s Odredom. To je logično jer je MPO u određenom smislu borbeni nastavni centar. Dolaze novi i neiskusni borci, jedinica je isto takva, zatim se borci obuče, ozrele jedinice u vatri borbe, naraste sposoban bataljon i borbena jedinica, ode u Slavoniju, Kalnik, u brigadu. To je bio period sazrijevanja partizanskih bataljona Odreda koji će uskoro otici u brigade 33. divizije. I još nešto, već se osjećalo da je NOR prešao u svoju drugu polovinu, boraca je sada na stotine i tisuće, nisu to uvijek čisti dobrovoljci, ni komunista nema tako mnogo, stoga ni svijest ni moral nisu isti kao prije. Zato je politički rad bio imperativ za organizacije KP i SKOJ-a, posebno za rukovodioce.

FORMIRANJE 33. DIVIZIJE I X KORPUSA ZAGREBAČKOG

I dok je situacija oko MPO-a takva, na širem planu stanje je veoma pozitivno. Duži boravak jedinica 28. partizanske divizije iz sastava VI korpusa na prostoru sjeverozapadne Hrvatske i u Moslavini pridonio je bržem razvoju NOP-a i borbenih jedinica. Poslije formiranja brigade »Braće Radića« na Kalniku formirana je i I moslavačka brigada (II operativne zone), sredinom prosinca i 32. divizija na Kalniku te su stvoreni uvjeti za formiranje divizije u Moslavini.

Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ i GŠH, u širem području Koprivnice došlo je do formiranja 33. divizije i X korpusa zagrebačkog. To je bio krupan uspjeh NÖB-a u ovom dijelu zemlje, to više što

je u širem rejonu Zagreba formirana krupna operativna jedinica NOV, u blizini tako važnog strategijskog objekta za okupatora.

Potkraj prosinca 1943. i početkom siječnja 1944. godine Stab II operativne zone izvijestio je GŠH o tome da će formirati svoju drugu diviziju i korpus.

Napomena: Štab II operativne zone imao je široku, veliku operativnu zonu, znatno veću nego neke druge zone. Ali ova je zona bila najteža po mnogo čemu, specifična i različita, što stalno valja imati u vidu kada je riječ o NOR-u. To je centralni dio tzv. NDH s jakim snagama neprijatelja. U toj je zoni Maček bio najjači, tu se vodila prava politička bitka sa žilavim i prepredenim protivnikom koji je tada bio razbijen, ali nije bio uništen.

Naziv II moslavačka brigada udomaćio se kod boraca, naroda pa i neprijatelja. Riječ je o tome da je ona II brigada II operativne zone, zapravo prva moslavačka brigada u Moslavini. Isto je s formiranjem divizija. Štab II operativne zone u prvo je vrijeme 32. diviziju NOVJ vodio kao I partizansku diviziju a 33. kao II partizansku diviziju. Vrhovni štab dao je naknadno numeraciju 32. i 33. divizija NOVJ i X korpus. Naziv »zagrebački« dobio je po naredenju Tita da se naglasi to »zagrebački« i mobilizira što više boraca. Pokazalo se da je to bilo ispravno.

Već sredinom siječnja Štab II operativne zone naređuje jedinicama predviđenim za formiranje 33. divizije i X korpusa da otpočnu prikupljanje u širem rejonu Koprivnice. Radio-depešama Vrhovnog štaba i Glavnog štaba Hrvatske od 17. i 18. I 1944. data je saglasnost Štabu II operativne zone da formira korpus. 19. I 1944. izvršeno je i zvanično formiranje jedinica X korpusa i štaba.

Zbog velikog značenja toga događaja valja reći nešto više o tome. Sredinom prosinca 1943. formirana je 32. divizija NOVJ od brigada »Braće Radića«, »Matije Gupca« i Zagorske brigade. Jedan, tada I bataljon Moslavačkog odreda, ušao je u sastav brigade »Matije Gupca«, a još ranije Udarni bataljon početkom rujna u sastav brigade »Braće Radića«. 21. IX 1943. od tri bataljona MPO-a formirana je i I moslavačka brigada. 19. I 1944. od III i IV bataljona I moslavačke brigade i jednog bataljona Bjelovarskog partizanskog odreda formirana je II moslavačka brigada. A prvi i drugi bataljon MPO-a ušli su u sastav I moslavačke brigade. Tako je nova 33. divizija imala dvije partizanske brigade prilikom formiranja. Moslavački odred je po četvrti put za godinu i mjesec dana ostao samo s jednim bataljom. Diviziju je narod nazvao Moslavačka divizija.

Tako je na teritoriji II operativne zone početkom 1944. formiran X korpus zagrebački sastava 32. i 33. divizije NOVJ. Da, od onih malih partizanskih odreda i uvjetno nazvanih borbenih i udarnih grupa stvorena je prava vojska, taktičke i taktičko-operativne snage. Partizanski odredi veoma su uspješno odigrali svoju ulogu. Takva ocjena vrijedi i za MPO koji konstantno postoji od 1941 — 1945. godine. Stvaranjem X korpusa zagrebačkog u sjeverozapadnoj Hrvatskoj završena je i faza formiranja partizanskih brigada i divizija, odnosno stvorene su jedinice NOV u ovom dijelu Hrvatske. Iz malih partizanskih odreda evo

sada i krupnih formacija, uz istovremeno postojanje partizanskih odreda.

Radi bolje organizacije komandiranja i većeg utjecaja Štaba korpusa na djelovanje partizanskih odreda, tih je dana formirana Zapadna grupa partizanskih odreda Hrvatske, pod čiju su komandu stavljeni Zagrebački, Zagorski i Kraljevički partizanski odred. MPO je privremeno stavljen pod komandu Štaba 33. divizije u operativnom smislu, do formiranja štaba Istočne grupe partizanskih odreda, pod čijom će komandom MPO ostati do kraja.

Narod sjeverozapadne Hrvatske, dajući svoje najbolje sinove i kćeri, mnogo žrtava i prolivenu krv, stvorio je svoje divizije i korpus. Biila je to krupna pobjeda KPJ i KPH. Pored velikog uspjeha da u NOP uključi široke mase Hrvata i Srba, KP je uspjela obuhvatiti i sve priпадnike naroda i narodnosti. Strategija KPJ i Tita da okupi sve što je rodoljubivo, antifašističko i progresivno u borbi protiv okupatora i domaćih slugu, na široj platformi NOB-a, i ovdje je urodila plodom. U tome je pored vojnoga i veliko političko značenje formiranja X korpusa zagrebačkog i doprinos svih rukovodstava KP, partizanskih odreda, narodne vlasti i političkih organizacija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. To je ujedno pobjeda nad reakcionarnim dijelom HSS-a s Mačekom na čelu i nad ustaškim pokretom u cijelini.

ODLAZAK BATALJONA MPO-a U 33. DIVIZIJU

Sredinom siječnja ŠMPO dobiva od Štaba II operativne zone naređenje da izvrši organizacione, vojne i posebno političke **pripreme jedinica za formiranje divizije**. Održani su sastanci štabova bataljona, bataljonskih komiteta Partije i SKOJ-a te četni sastanci s borcima. Objasnjeno je značenje formiranja II brigade, divizije i korpusa. Izvršeno je organizaciono sređivanje jedinica, uređenje opreme i naoružanja. Bataljoni su bili pripremljeni na odlazak u I brigadu, odnosno na formiranje divizije.

Tih dana bilo je živo u svim jedinicama i na slobodnoj teritoriji Moslavine. Glavnina MPO-a je, eto, četvrti put za godinu dana otišla u narodnooslobodilačke brigade. I i II bataljon Odreda odmarširali su iz rejona Čazme prema Koprivnici bez teškoća. To je bila slobodna teritorija koja je jedino u centru presječena prugom Zagreb — Bjelovar na dva dijela. Toga dana kolona moslavačkih partizana vijugala je se oskim putovima prema sjeveru. Snijeg je osrednje visine, prohodnost relativno dobra, nije hladno, bilo je gotovo prijatno marširati.

Ide kolona moslavačkih partizana onako kako je trase vode. Borci veseli, većinom mladići. Svi su uniformirani, na kapama crvene petokrake zvijezde. Milina ih je gledati. Ima i partizanki, većinom su plavuše, kosa im uokvirila lica. Mnoge su sasvim mlade. Ori se pjesma »Partizan sam, tim se dičim, to ne može biti svak, umrijeti za slobodu može samo div junak«, zatim pjesma: »Kud narodna vojska prođe, sretna će se zemlja zvat, hajde naprijed i vi stari gdje su vaši sinovi.« Narod izlazi ispred kuća ili na put. Većina je na strani NOB-a. Vesele se. Pozdravljaju svoje borce, mnoge i lično poznaju. U koloni su i njihovi rođeni.

Partizanka borac MPO-a

Kad začelje kolone nestane iza brežuljka povrh Draganca, seljak Ivan K. reče svom susjedu Mati: »Bokibogme, to je prava vojska, gde su sad ti gadi ustaški, vrag im mater lopovsku, neće dugo. Ode i moj sinovac Štef, jesi ga videi, sused, nosi puškomitriljez, idu nekam u akciju. Sretan im put!« Čelo kolone prelazi rijeku Česmu.

Moslavački odred je opet reorganiziran, ostao mu je samo jedan bataljon, koji je sada postao I bataljon. Izmijenio se gotovo čitav sastav, većina je novih boraca. I Štab odreda pretrpio je izmjene. Za komandanta je postavljen Ivan Kosak, zamjenik je Ilija Strika, za polit, komesara određen je novi drug koji, međutim, nije mogao doći pa je tu dužnost obavljao Ivo Altić-Jovo, stari član KP i partijski rukovodilac. Novi su i u štabu bataljona, komandant je Tigar, zamjenik komandanta Branko Bosna.

Jedan od važnih zadataka Štaba odreda bio je vojnostručno uzdizanje boraca, starješina i komandi, posebno politički rad. U siječnju je u jedinice došlo mnogo novih boraca, mahom mlađih, čak ispod 17 godina. Među njima bio je veći broj omladinki. Velik je broj novih

boraca organiziran. Skojevske organizacije mobilizirale su izvjestan broj omladinaca i omladinki kojima se baš nije išlo u borbu, ili su išli samo volje svojih roditelja. Međutim, ubrzo je opet sve bilo u redu. I takvi su se borci prilagodili i postali dobri partizani.

Kakva je situacija kod neprijatelja?

Na širem prostoru Moslavine već duže vremena nema jačih operativnih snaga, osim I gorskog zdruga, dijelova 187. divizije rasutih po bataljonima i četama, nekih ojačanja iz I konjičke divizije, željezničke domobranske jedinice, ustaša i žandara. Te snage nisu bile dovoljne za ozbiljnije operacije jer su velikim dijelom bile angažirane na osiguranju komunikacija. Komandant I gorskog zdruga pukovnik Peričić bio je na muci. Prepun vruće želje da tuče partizane, ali bez snaga da ih ozbiljnije ugrozi. Morao se zadovoljiti povremenim ispadima na slobodnu teritoriju u cilju uz nemiravanja, odbacivanja naših isturenih dijelova što dalje od pruge i ceste te pljačke živežnih namirnica. Ispade bi obično organizirao prijepodne tako da su jedinice u toku noći mogli ići na osiguranje komunikacija.

Pavelićev pukovnik bio je veoma nezadovoljan situacijom. Ljutio se i na saveznike Nijemce: kako to da ne mogu uništiti »crvene«? U MINORSU i njegovom oper. odjelu video je mnogo nesposobnih koji tamo u Zagrebu lijepo žive, daleko od borbe, a često zapravo sabotiraju njegove planove. Ta mnogo je on toga predlagao: kako organizirati vojsku, kako postati rigorozniji prema neposlušnicima i narodu, lično je obilazio sve potčinjene jedinice u Križu, Popovači, Kutini, Novskoj, Okučanima i drugdje, uspio je srediti jedinice i povećati njihovu borbenu gotovost zahvaljujući podršci odanih časnika i dočasnika.

Iz bojne relacije I gorskog zdruga za mjesec siječanj 1944, koju je pripremio potpukovnik Die, načelnik stožera, a potpisao pukovnik Peričić, vidi se da je neprijatelj u defanzivi, brani prugu, ceste i veća naselja uz njih, od Ivanić-Grada do Novske. Bio je primoran da dobija pomoć od IV gorskog zdruga (kompletну bojnu) radi obrane Kutine i organizacije ispada na STM.

Ovome valja dodati i aktivnost neprijatelja na STM. Neprijateljski su elementi u nekim selima bili aktivni iako su više ilegalno radili protiv NOP-a. Borbu protiv »pete kolone« vode KP, SKOJ, narodna vlast, USAOH, AFŽ i druge organizacije na ideoško-političkom području, a KMP i njeni organi fizički gone istaknutije neprijateljske elemente.

Očito je da je NOP pobijedio, ali neprijatelj se nije predavao, naprotiv, bio je oštriji protiv naroda. Opća ofanzivnost NOV i POJ i povoljan razvoj situacije na glavnim ratištima utjecali su na opredjeljenje masa za NOB, ali razni politički špekulanti dizali su glave, kombinirali i djelovali podmuklo i lukavo u međuprostoru, prema situaciji i događajima.

Letak ŠMPO domobranskim oficirima, podoficirima i domobranima izraz je naše snage i težnje da se što više zavedenih seljaka u uniformi domobranske vojske pridobije na stranu NOB.

Priepis!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!
peterokraka zvjezda

**UNIŠTIMO ZAJEDNIČKOG NEPRIJATELJA!
DOMOBRANI, DOCASNICI I CASNICI!**

Rat švabskog luđaka Hitlera sa Sovjetskom Rusijom ušao je u treću godinu. Treću već godinu traje oružana borba podjarmljenih naroda Jugoslavije, koji su se s oružjem u ruci digli protiv njemačke talijanskih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika. Naskoro će se pak navršiti četiri godine, odkako je Fašistička njemačka započela rat protiv slobodoljubivih naroda Evrope, da ih podjarmi, da ih učini svojim robljem.

Od toga vremena su i najzavedenijima i najprostodušnjim postale jasne mnoge stvari. Prije svega postalo je svakome jasno, da je ovaj rat izazvan zbog porobljavanja slobodnih i miroljubivih naroda Evrope od strane Fašističke Njemačke i Italije. Zbog pljačke i izrabljivanja njihove imovine i zemaljskih dobara u korist fašističkih razbojnika. Najbolje dokaze imamo za to u našoj zemlji i to na svakom koraku. Okupatori su iz Hrvatske odvukli i odvlače sve što su mogli i sve što mogu: žito, stoku razne tkanine, šećer, drvo, rudno blago, tako da je naša zemlja ostala pusta i poharana, kao da je njom prošlo sedam oluja i poplava.

Drugo što je danas u četvrtoj godini rata svakomu jasno, jest, da su Hitler i Musolini sa svojim satelitima neopozivo izgubili ovaj rat. Na istočnoj fronti Crvena vojska slomila je zauvek ofenzivnu moć fašističkih hordi. Svaka se je njihova ofenziva skršila o neprobojni, čelični zid armije radnika i seljaka. Crvena armija je do danas u jurišu i obrani zadala hitlerovcima strahovite gubitke u živoj ljudskoj snazi i ratnom materijalu, od kojih se nikad više neće i ne mogu oporaviti. Staljingrad je postao simbol. Staljingrad je postao grobnica međunarodnog fašizma. Istovremeno zračna jata naših velikih saveznika Engleske i Amerikanaca, uništavaju sustavno i nemilosrdno iz zraka hitlerovske industrijske centre, prometna čvorista i moral Švaba, koji nagle opada. Naši su saveznici najzad započeli invazijom Sicilije, koja neposredno predstoji invaziji Evrope.

Porobljeni narodi čitave Evrope sve sustavnije, sve masovnije počinju iznutra razarati Hitlerovu tzv. »Evropsku tvrđavu«, koja je u stvari Evropska tamnica. Zidovi te tamnice zaljuljali su se iz temelja. To je početak konca.

DOMOBRANI, DOCASTNICI I CASTNICI!

I vi zar još uvjek polažete svoje živote za propalu stvar fašizma? Vas guraju napred. Vas guraju u bratoubijski rat, vas odvlače na

istočni front, da se borite protiv svoje slavenske braće Rusa, međutim Vi znadete, da iz Rusije povratak nema — sjetite se samo sudbine 12.000 legionara kod Staljingrada! Vas dakle guraju u sigurnu smrt! Nedajte, da Vas ustaški psi, koji za plaću služe Hitlera i rade na uništenju hrvatskog naroda — tjeraju protiv naše junačke Narodno oslobođilačke vojske i Partizanskih odreda! Baš vi ste imali prilike da upoznate našu herojsku vojsku, vi ste imali prilike da gledate naše legendarne junake, kako u borbama, s mnogo bolje naoružanim neprijateljem krše čelične tenkove, obaraju avione, pliene topove, bacače i mitraljeze. Vi ste vidjeli, da ni najtvrdi bunker, rovovi i žice nisu u stanju zaustaviti snažne nalete naših udarnika. Gledali ste, kako smo lomili sve neprijateljske ofanzive na oslobođeni teritorij i još poslije svake izašli smo ojačani. Slomili smo bezbrojne Paveličeve bojne, četničke pukove, pa i njemačke i talijanske divizije, koje su se nalazile i nalaze u našoj zemlji uništenje i smrt.

Mi se borimo za istjerivanje okupatora iz naše zemlje za oslobođenje naroda ispod robskog jarma fašističkih osvajača, za ljepšu i sretniju budućnost naših naroda, i ti ideali daju nam snagu, koju ne može nadvladati ni jedna sila na svijetu.

DOMOBRANI! U ovim sudbonosnim časovima, u kojima se odlučuje sudbina hrvatskog naroda ne smije biti ni jednog Hrvata, a pogotovo ni jednog domobrana, koji se nebi borio za oslobođenje naše potlačene domovine. Danas je vaše mjesto među nama, među svojom braćom i drugovima, koji se bore za slobodu hrvatskog naroda. Još nije kasno. Zato ne čekajte ni časa, nego odkazujte poslušnost, organizirajte pobune i s oružjem prelazite na našu stranu, da se zajedno s nama borite za svoj narod, da tučemo zajedničkog neprijatelja-njemačko-talijanski fašizam i njegove sramotne sluge ustaše i četnike.

DOCASTNICI I CASTNICI! Pozivamo Vas, da prelazite na stranu naše Narodnooslobodilačke vojske, jedino prave narodne hrvatske vojske. Jamčimo vam isti čin, koji ste imali u domobranskoj vojsci.

Danas, kada se već nazrijeva zora novog dana slobode i mira, bio bi najveći zločin i najteža izdaja i jedan hrvatski život prolići i jednu kap hrvatske krvi za propalu stvar fašizma. Odbijte zato odlučno svaki poziv u vojsku, dolazio on s koje mu god strane. Ne dajte se mobilizirati. Ne dajte ni jednog vojnika besnomučnom ludaju Hitleru ni jednog vojnika ogavnom sluzi Paveliću. Stupajte svi smjelo pod pobednosnu zastavu Narodnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Hrvatske. Neka plamen svetog oslobođilačkog rata zahvati sve krajeve naše porobljene domovine Hrvatske.

Svi u borbu protiv krvoločnog fašizma! Svi u borbu za konačno oslobođenje Hrvatske i Naprijed k pobjedi!

ŽIVJELA NARODNO OSLOBODILAČKA BORBA HRVATSKOG NARODA!

ŽIVJELO ORUŽANO BRATSTVO HRVATA I SRBA!

ŽIVJELA NARODNO OSLOBODILAČKA VOJSKA I PARTIZANSKI ODREDI HRVATSKE!

ŽIVJELO ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE!

ŽIVIO NAŠ VRHOVNI KOMANDANT DRUG TITO!

ŽIVJELI NAŠI SAVEZNICI, SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

ŽIVJELA BRATSKA CRVENA ARMIJA I NJEZINI VELIKI VOJSKO-VODA STALJIN!

ŽIVJELA KOMUNISTIČKA PARTIJA HRVATSKE, PREDVODNIK BORBE ZA OSLOBOĐENJE!

Štab

MOSLAVAČKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG
I PARTIZANSKOG ODREDA

Pored osnovnih zadataka koje je MPO izvršavao u toku siječnja (napadi na komunikacije i manje kolone, obrana STM), u veljaći je imao još neke zadatke. Pošto je I, ranije III bataljon imao četiri čete, uskoro je došlo do formiranja i drugog bataljona MPO-a. Tako je nakon 15 — 20 dana od odlaska glavnine Odreda u 33. diviziju, MPO ponovo imao dva partizanska bataljona. Istina, bili su osrednje jačine, ali su ubrzo narasli brojno i kvalitetno.

BORBA NA SAVI KOD DUBROVČAKA LEVOG

Budući da više nije bilo akcija Odreda kao 1942. i 1943, u kojima je zaplijenjeno na desetine pušaka, naoružanje je primano dobrim dijelom od GŠH. Radi toga je II bataljon Odreda prvih dana veljače išao po oružje na Kordun. Veoma složen i težak zadatak. Trebalo je prijeći rijeke Kupu i Savu i komunikacije Sisak — Karlovac i Sisak — Zagreb, na kraju i komunikaciju Zagreb — Beograd, tj. glavnu prugu i cestu. Poseban je problem bio prijelaz preko pruge Zagreb — Beograd. U cilju prihvata II bataljona koji je pratio oružje, I bataljon je sretno prešao glavnu prugu i cestu kod Ivanić-Grada i stigao u rejon s. Dubrovčak Levi — s. Topolje, sjeverno od Siska za oko 18 km, noću 5/6. veljače 1944. Kako II bataljon nije stigao te noći, to je u toku 6. veljače I bataljon bio u širem rejonu navedenih sela, gdje je predanio i izvršio pripreme za prihvat oružja i II bataljona slijedeće noći.

Večeralo se rano, borci su raspoređeni po kućama dobili hranu, uglavnom dobru, bilo je dosta graha, krumpira, sira i mlijeka. Partizani su bili zadovoljni jer ih je većina seljaka prihvatile dobro, ali bilo je nekih koji su ih hranili preko volje. Ukućani takvih uglavnom su šutjeli, odgovarali bi samo na pitanja i uzgred bi sami ponešto zapitali. Neki su otišli iz sela (to su bili ustaški doušnici), a na pitanje gdje je gazda kuće, partizani su dobili odgovor da je otišao kumu, susjedu i slično. Takve neprijatnosti partizani su jednostavno zanemarivali, poнаšali su se prirodno i otvoreno, kao što postupa narodna vojska.

Zimska noć spuštala se na posavsko selo, ima snijega, prohладno je, ima i magle. Mirno je, samo se čuju psi kad nađe patrola. Na obali Save, koja ovdje čini veliku okuku, neobično je živo. Četa partizana za prihvat oružja je spremna. Tu su i seljaci s čamcima. Nalaze se na desnoj obali i čekaju. Iako noć nije svijetla, vidi se dobro. Sava je široka oko 80 m i bijeli se u noći poput posrebrenog tepiha. Odbornici

MNOO-a, članovi SKOJ-a i omladine svesrdno pomažu partizanima. Ni-je im to prvi put.

Radi osiguranja isturene su patrole i predstražna odjeljenja sjeverno i južno od odsjeka prijelaza. Stigli su kuriri i izvijestili komandanta Kosaka, zamjenika komandanta Odreda Striku i komandanta I bataljona. Nedugo zatim pristiže kolona zaprežnih kola u pravnji II bataljona Odreda koji je imao poseban marševski poredak: prethodnicu, bočne patrole, zaštitnicu i glavninu koja je sama neposredno osigurava-la oružje.

U toku noći 6/7. II 1944. izvršen je prijelaz Save, oružje je preba-čeno na lijevu obalu rijeke. Zaprežna kola s vlasnicima vraćena su natrag. Prelaženje je potrajalo i više nije bilo moguće da se produži pre-ma Moslavackoj gori. Zbog toga je donijeta odluka da se 7. II ostane u selu, a onda da se kreće na marš pravcem s. Dubrovčak Levi — š. Žutica — s. Vezišće — s. Vidrenjak. Štab divizije obavijestio je Štab odreda da će njegova brigada izvršiti prihvataj Odreda prilikom prelaska pruge u rejonu s. Vidrenjak — s. Ludina — s. Okoli.

Ivan Kosak K-t MPO-a u
prvoj polovini 1944. godine

Međutim, neprijatelj je saznao gdje je Odred s više strana. Nije imao sve podatke, a ni vremena da skupi jače snage i okruži njegove jedinice, ali je intervenirao već rano ujutro 7. II. Snage intervencije bile su jake, čitav bataljon Nijemaca iz Ivanić-Grada i iz pravca Dubrog Sela napao je jedinice MPO-a u s. Dubrovčak Levi.

Došlo je do žestoke borbe. Bataljoni su organizirali obranu oko Dubrovčaka. Toliko oružja nije smjelo pasti u ruke neprijatelja. Nijemci su nasrtali da se probiju u selo i razbiju Odred, ali dobro organizirana vatra partizanskih četa sprječila je prodor. »Vorwärzt, Vorwärzt«, čule su se komande, vojnici su kretali, ali su odmah zatim zalijegali zbog jake partizanske vatre. Nije išlo. Svuda je pusta ravnica, a partizani su iza kuća u zaklonima i tuku se žestoko. Borba je potrajavača čitava tri sata, zaista dugo za takve prilike. Bilo je žrtava s obadviju strana. Štab odreda i štabovi bataljona drže situaciju u svojim rukama, ali borba se otegla, neprijatelj ne odustaje. Vrijeme odmiče, moglo bi doći i pojačanje, razmišljaju partizani. Nakon kraće procjene situacije, zamjenik komandanta Strika i zamjenik komesara Altić, zajedno s komandantima bataljona, odlučuju da se Odred izvuče prema Š. Žutici na pravcu marša. Pod zaštitom I bataljona, koji je čvrsto držao svoje položaje, otpočelo je izvlačenje prema istoku. Išlo je to brzo, partizanski, jer su pripreme za marš već bile gotove. Pošto se II bataljon s oružjem povukao iz sela, i I bataljon izvukao je svoje jedinice iz borbe pod vlastitim zaštitom u šumu Žuticu za II bataljonom. Nijemci su nakon toga ušli u Dubrovčak.

U ostroj borbi ranjen je komandant bataljona i još nekoliko boraca, dva su borca poginula. Neprijatelj je imao znatno više gubitaka (15 — 20 izbačenih iz stroja) zbog upornosti da prodre u selo. Prosto je nasrtao. Prema izvještaju ŠMPO toga je dana neprijatelj imao 9 mrtvih. Situacija je bila takva da je žestina borbe često dovodila do krizne točke tko će koga. Nijemci su uspjeli zaplijeniti jedan mitraljez, čiji je zatvarač borac, koji je pratio oružje, uspio baciti. Izgubljeno je i nekoliko pušaka koje nisu mogle biti izvučene. Dva partizana su nestala.

MPO je uspješno izvršio zadatak, iako uz žrtve i u teškim uvjetima. Nijemci su postigli djelomičan uspjeh, ali nisu razbili nijednu četu. Može se postaviti pitanje: kako to da je MPO u ravnici, na relativno nepoznatom terenu i opterećen oružjem, s uspjehom vodio višesatnu borbu s brojno i tehnički jačim njemačkim bataljonom. Prvo, bilo je presudno to što su jedinice MPO-a bile na svojim položajima i u rejonima obrane, a neprijatelj nije postigao iznenadenje. Bilo bi kobno da je u tome uspio. Drugo, napad Nijemaca bio je frontalni, nije bilo obuhvata ili okruženja. Treće, borbeni moral bio je na visini, odgovornost štabova i njihov rad takoder. Slabost je bila u odluci da se ostane u selu. Bilo bi bolje da je MPO odmah čim je prešao Savu krenuo u šumu Žuticu i tu se razmjestio, predanio i naredne noći nastavio marš.

Svaćanja su tada već bila drugačija. Našim štabovima nije se išlo u šumu ako se već može biti u selu gdje su uvjeti za razmještaj, ishrana i odmor znatno povoljniji. I ovaj put, kao i kasnije u mnogim prilikama, naši štabovi i komandanti bili su sigurni u sebe i u svoje jedinice, nisu se sklanjali iz sela. Uostalom, to je bilo normalno. »Ako dođe do borbe, tući ćemo se«, bio je odgovor komandanata i komesara.

U osnovi to je pravilno razmišljanje, ali u konkretnoj situaciji nije trebalo tako postupiti. No, tako je bilo, drsko i smiono. MPO je u novom sastavu opet pokazao vitalnost, borbenost i snalažljivost. (Kritičko sa sledavanje ove odluke vrijedi kao iskustvo iz NOR-a i za budućnost.)

Našavši se u šumi Žutici MPO je organizirao bivak i otpočeo priprema za prijelaz preko glavne pruge i ceste u rejonu s. Ludina — s. Vidrenjak. U toku 8. II izvršene su neposredne pripreme za prijelaz preko tih komunikacija. Plan je bio slijedeći: glavno osiguranje davala je I moslavačka brigada sa zadatkom da presiječe komunikaciju sjeverno i južno od želj. stanice Ludina — Vidrenjak i tako omogući nesmetan prolaz jedinica MPO-a s oružjem. Zadatak diverzanata: porušiti prugu obostrano od mjesta prijelaza. Odred je neposredno osiguravao transport oružja, isturajući čelno, bočno i zaštitno odjeljenje. Jedna četa neposredno je osiguravala oružje.

BORBA NA PRUZI KOD LUDINE

U ranim popodnevnim satima bilo je veoma živo u rejonu razmještaja Odreda u š. Žutici. Izvršene su posljednje pripreme za pokret. Transport oružja je postrojen, još jednom je sve pregledano i provjreno. Određeni su pratioци za svaka zaprežna kola, komandanti kolona i jedinice za neposredno osiguranje. Štabovi bataljona izdavali su posljednja naređenja četama. Intendanti su užurbano pripremali večeru. Vrijeme je brzo prolazilo. Večeralo se još za dana, zatim je uslijedilo naređenje za pokret.

Budući da je rejon razmještaja MPO-a bio u sjeveroistočnom dijelu š. Žutice, kolona je ubrzo izšla iz šume i nastavila marš pravcem k. 98 — s. Vezišće — s. Okoli — s. Ludina. Marš-ruta je bila izlomljena jer je u Vezišću postojao most na rijeci Česmi, koja je bila široka i duboka u to vrijeme pa se nije mogla gaziti. Kretanje je bilo sporo i otežan, i zbog mekanog terena.

Nakon tri sata marša čelo kolone izbilo je pred glavnou željezničku prugu Zagreb — Beograd kod želj. stanice Ludina-Vidrenjak. I tek što je čelno odjeljenje prešlo prugu, došlo je do pucjave s lijeve strane kolone, a nedugo nakon toga naišao je »pancer«, kako smo nazivali oklopni vlak, i otvorio jaku paljbu po koloni.

Od iznenadne vatre uplašili su se konji pa su prevrnuli čelna kola s oružjem. Konjski njisak, dovikivanja i jaka vatra još su više povećali pometnju. Seljaci koji su upravljali zaprežnim kolima, nenavikli na takve situacije, počeli su okretati kola i bježati natrag. Poremećena je marševska kolona i onemogućen prijelaz preko pruge. Nije bilo druge nego da se odustane od prelaska i čitava kolona vrati u selo Okole. Tako je naređeno komandama bataljona.

Najteže je bilo kraj same pruge gdje je došlo do najveće gužve. Zamjenik komandanta Odreda Ilija Strika i operativac Josip Salvador ličnim su angažiranjem osigurali utovar rasutog oružja iz prevrnutih kola. Moralo se raditi veoma brzo i pod vatrom neprijatelja. Napetost je rasla. Svakog je časa mogao naići oklopni vlak koji se kretao od Novoselca Križa, i oružje bi palo neprijatelju u ruke. To se nije smjelo dogoditi. Situacija je donekle bila snošljiva, dok se nije približio oklop-

ni vlak. Poginula su dva borca, ranjeno 15 boraca i starješina. Bilo je jako teško. Ranjen je i komandant bataljona Ljuban Čolak. Tu se našao i operativni oficir ŠMPO Josip Salvador, Talijan, koji izdaje kratka naređenja i neposredno rukovodi utovarom oružja. Kada je sve bilo gotovo, oružje ponovno u kolima, a kolona se već prilično udaljila od pruge, neprijatelj otvorio još jaču vatru po grupi partizana. Ranjenog komandanta bataljona Čolaka izvlače borci. Salvador se okrenuo prema Novoselcu Križu da osmotri dolazak oklopnog vlaka, i baš tada, na kraju izvršenja zadatka, bude ranjen u trbuhi. Borci ga izvuku iza nasipa pruge i odnesu prema selu Ookolima. Izvlačenje ranjenika i povlačenja zadnjih dijelova Odreda ispratio je oklopni vlak žestokom vatrom.

Josip Salvador, operativni oficir Štaba MPO-a, rodom iz Ciglenice, nedaleko od Kutine, bio je otpremljen u bolnicu u Podgarić, gdje je nakon mjesec dana umro od teške rane jer mu je zrno uništilo bubreg. Sahranjen je na groblju u Voloderu. Salvador je bio podoficir u bivšoj jugoslavenskoj ratnoj mornarici, napredan čovjek koji se rano opredijelio za NOP. U domobranstvu je sarađivao s našim organizacijama u Zagrebu, odakle je došao u partizane. U MPO-u je bio na raznim dužnostima, ponajduže u ulozi obavještajnog oficira štaba.

Dakle, prijelaz nije uspio. Poznati su i uzroci. Jedinice I moslavачke brigade nisu na vrijeme presjekle prugu, već samo cestu. Četa koja je imala zadatak da presijače prugu u blizini željezničkog mosta na Česmi naišla je na zasjedu pa se povukla. Jedna satnija iz V gorske pukovnije, koja je bila u zasjedi, odbivši partizane produžila je pokret niz prugu i napala kolonu i transport Moslavačkog odreda kod željstanice Ludina-Vidrenjak upravo u trenutku kada je čelo kolone počelo prelaziti. Odmah nakon toga krenuo je i njemački oklopni vlak u pomoć zdrugovcima i vatrom podržao napad domobranske satnije. Diverzanti nisu uspjeli porušiti prugu.

Da je naše izviđanje bilo dobro i potpuno, ne bi došlo do iznenađenja. Ni organizacija saradnje između jedinica nije bila dobra. Nije se točno znalo kada prelazi kolona, niti je Štab MPO-a znao trenutak kada su sva osiguranja na svojim mjestima. To se moralo platiti osjetnim gubicima. Po svemu sudeći, neprijatelj je očekivao naš prijelaz baš te noći, na što ukazuje i činjenica da je Odred slijedeće noći prešao prugu na istom mjestu bez borbe.

Evo nekih podataka o tome što je neprijatelj poduzimao da obrani i osigura pruge u to vrijeme. Već je bio izradio jake višekatne bunkere s stalnim posadama. Raspored bunkera (blokhauza) bio je takav da je danju omogućavao vatrenu vezu između dva bunkera i time potpunu kontrolu pruge. Noću su se između bunkera u raznim vremenjskim razmacima kretale patrole, ophodnje, postavljane su zasjede jačine voda i veće, a u Križu ili Popovači bio je pod stalnom parom oklopni vlak koji je za 5 — 10 minuta stizao na mjesto borbe i bitno utjecao na ishod jakom vatrom. Oklopni vlak je u naoružanju imao dva do četiri oruđa PIA topova, tzv. flak četverocijevne topove 20 mm, neko pt oruđe, minobacače te mitraljeze i, razumije se, lično naoružanje posade.

Da bi osigurale prijelaz preko pruge, naše su jedinice morale desno i lijevo od mjesta prijelaza, odnosno istočnije i zapadnije, porušiti prugu i na taj način privremeno isključiti upotrebu oklopнog vlaka. U takvoj je situaciji jedna četa morala protjerati neprijateljske patrole i zasjedе. Inače, prijelaz manjih jedinica i grupa bio je znatno lakši, ali uvijek riskantan i praćen velikim naporom i uz moguće gubitke. Svaki prijelaz preko pruge bio je mali podvig, znak hrabrosti i odlučnosti.

Znamo da je čitav I gorski zdrug, njegova I i V gorska pukovnija, bio orientiran na obranu pruge već od listopada 1943. godine, osobito noću. Na relaciji Dugo Selo — Novska bile su angažirane i dvije željezničke bojne i dio njemačkih jedinica. Ovi podaci pokazuju da su naša borbena djelovanja na komunikacijama prisilila neprijatelja da veže jake snage za obranu pruge. Sada ni diverzanti nisu išli sami na rušenje pruge, osim izuzetno. Diverzante na pruzi osiguravali su bataljoni, čitav odred ili brigada. Stoga je svaki prijelaz preko pruge Zagreb — Beograd bio borbena radnja za svaku našu jedinicu.

VOJNOPOLITIČKO SAVJETOVANJE U ČAZMI

Sredinom veljače 1944. godine, MPO je glavnim snagama na sektoru Štefanje — Ivanska — Narta bio orientiran prema jakom uporištu Bjelovaru. Držeći Nartu kao bataljonski objekt na velikoj okuci r. Čazme, neposredno ispred Bjelovara, neprijatelj je sprečavao naš prođor u sam rejon grada. Osloncem na posadu u Narti poduzimao je ispadne na našu slobodnu teritoriju na pravcu Čazma i Bjelovar — Garešnica. Na taj je način ometao rad naše pozadine. Međutim, pored toga općeg razloga bio je i jedan posebni zbog kojeg je MPO boravio na tome prostoru, gdje je manje-više bio u obrani pravca Čazma — Bjelovar. Naime, u Čazmi je organizirano veliko vojnopolitičko savjetovanje za sjevernu Hrvatsku na kojem je data ocjena vojnopolitičke situacije u svijetu, na glavnim frontovima, na jugoslavenskom ratištu, u Hrvatskoj i, razumije se, još detaljnije u sjevernoj Hrvatskoj. Izvršena je temeljita ocjena situacije u Slavoniji, Bilo-gori, Kalniku, Hrvatskom zagorju, Zagrebu i Moslavini.

Bio je to veliki skup uz učešće visokih rukovodilaca, članova CK KPH, Glavnog štaba Hrvatske, ZAVNOH-a, Povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku, štabova VI i X korpusa, Oblasnog komiteta za Slavoniju i svih okružnih komiteta KPH i SKOJ-a, do rukovodilaca brigada, partizanskih odreda i nekih kotarskih komiteta bliže Čazmi.

Savjetovanje je održano u oslobođenoj Čazmi u kino-dvorani u toku 16. i 17. II 1944. godine. Lično prisustvo sekretara Povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku Anke Berus, sekretara partijskih komiteta te komandanta VI korpusa Petra Drapšina i komandanta X korpusa Vlade Matetića te Antuna Bibera-Teheka, Ivana Božičevića i drugih visokih vojnopolitičkih i partijskih rukovodilaca, dalo je specifičnu težinu savjetovanju. Pored razvoja i borbenih djelovanja jedinica i njihove uloge i zadatka u narednom periodu do oslobođenja zemlje, bila su na dnevnom redu i pitanja revolucije, izgradnje organa narodne vlasti, jačanje JNOF-a i borba protiv neprijatelja svih vrsta.

Govoreći o vojnopolitičkoj situaciji i zadacima jedinica VI i X korpusa, Petar Drapšin je već tada ukazao da će poslije oslobođenja istočnog dijela Jugoslavije i Beograda vjerovatno doći do stvaranja fronta između Drave i Save i dalje na jug te da će se naše jedinice u međurječju Drava — Sava naći iza fronta neprijatelja u veoma teškim i složenim uvjetima. Zbog toga je nužno stalno jačati i izgrađivati nove jedinice i komande. U referatu je posebno ukazano na zakulisne planove ustaša i reakcionarnog dijela HSS-a s Mačekom na čelu, na potrebu političke borbe za mase i njihovu još širu mobilizaciju, na jačanje jedinica NOV i partizanskih odreda, na jačanje NOD-a u cjelini. Razrađeni su stavovi i zaključci o narednim zadacima KP, političkih organizacija i organa vlasti. Posebno je objašnjena važnost stvaranja organizacija JNOF-a u svim selima na čitavoj teritoriji.

Izvršavajući osnovni zadatak: osiguranje STM sa sjevera, jedinice MPO-a imale su nekoliko oštih sukoba s neprijateljem u širem rejону Narte. Jednom prilikom neprijatelj se probio čak do Draganca, 6 km sjeverno od Čazme, ali je tu zaustavljen i vraćen u Nartu. Inače, tih dana nije bilo većih sukoba, više je bilo sudara patrola i manjih okršaja.

NAPAD NA VLAK KOD LADISLAVA

26. II 1944. SMPO se sa I bataljonom nalazio u Ivanskoj. Jedinice su dijelom bile na položaju, a većim dijelom u samoj Ivanskoj. II bataljon Odreda nalazio se u rejону Štefanja.

Svuda dokle je oko dopiralo bilo je bijelo. Snijeg visok 20 — 30 cm pokriva pitome brežuljke i kose. Sume su isključivo listopadne pa se crne gajevi usred bijelih polja i livada. U Ivanskoj je živo, puno selo partizana. Sve jedinice imaju svoj raspored. Stab odreda je u grupi kuća u centru sela, nedaleko je Stab I bataljona, malo dalje su komande četa, vodovi i desetine. Jedna četa je ispred sela Utiskani sjeverno od Ivanske na predstraži iz pravca Bjelovar — Narta — Ivanska.

U ovećoj kući je zakazan sastanak bataljonskog komiteta SKOJ-a. Uozbiljio se Ante, sekretar komiteta. Stigao je novi sekretar SKOJ-a Odreda koji će prisustvovati sastanku pa je Anti stalo da bude sve kako treba. Uskoro stižu sekretari SKOJ-a I i III čete, nakon njih sekretar prištapskih dijelova i II čete, drugarica Lj. P. Osrednje je visine, plava, s dugom lijepom kosom pod titovkom, ljepuškasta, rumena u licu od brzog hoda i hladnoće, o ramenu vojnička puška »zbrojovka«. Uđe, pozdravi i reče: »Druže sekretaru, stigla sam.« Zatim pode prema ostalim četnim sekretarima SKOJ-a. Sekretar Odreda upita Antu: »Sto ste toj maloj dali karabin, treba joj dati „talijanku!“« Ante odgovori: »Ne, ona je dobar i hrabar borac, jedna od najboljih omladinki u bataljonu, zato smo joj dali karabin.« (Naziv karabin upotrebljavan je za svaku vojničku pušku tipa »mauzer«, iako to u potpunosti nije pravilno jer je riječ o skraćenoj, tzv. vojničkoj puški tipa »mauzer«). Nakon toga počne sastanak bataljonskog komiteta SKOJ-a.

Dnevni red standardan:

1. Politička situacija.
2. Organizaciona pitanja.
3. Naredni zadaci.
4. Razno.

Sastanak je bio plodan, sekretari SKOJ-a četa, istovremeno članovi bataljonskog komiteta SKOJ-a, podnijeli su konkretne izvještaje o stanju u svojim jedinicama i o planovima daljeg rada. Sekretar SKOJ-a Odreda upoznao je u kraćim crtama članove bat. komiteta s političkom situacijom u svijetu i kod nas te sa zaključcima vojnopolitičkog savjetovanja u Čazmi koji su se odnosili na Odred i njegove jedinice. Posebno je bilo govora o predstojećem napadu na neprijateljske komunikacije i obavezama skojevaca u borbi. Svaki sekretar SKOJ-a u četi dobio je zadatak da još u toku dana održi sastanak skojevske grupe u cilju neposredne pripreme članova za sutrašnju akciju.

Napomena: Sekretar SKOJ-a u MPO-u uvedena je kao funkcija već 1941. godine. Na toj dužnosti smjenjivali su se mnogi drugovi: Nikola Sušnjar-Geno, Zlatko Glik-Gorki, Božo Roje, Zvonko Pragaj, Vukašin Karanović, Stipe, Dečec i drugi. Iako nije bio pomoćnik komesara, ili zvanično član užeg dijela štaba, on je stvarno bio član Štaba odreda i član OK SKOJ-a.

Poslije odmora u Ivanskoj, I bataljon je po odluci ŠMPO krenuo na marš pravcem: s. Ivanska — s. Berek — s. Potok — s. Gornja Ploščica, tt 184 — s. Mala Trnovitica — tt. 140 — s. Ladislav, sa zadatkom: postaviti zasjedu na željezničkoj pruzi Bjelovar — Garešnica u rejonu tt 140 i napasti mješoviti vlak. Naši obavještajni organi prikupili su podatke da će toga dana iz Bjelovara krenuti mješoviti putničko-teretni vlak s raznom robom uz malu pratinju domobrana.

Bataljon je krenuo odmah poslije ponoći, oko 0,30 sati 27. II, i stigao na mjesto zasjede oko 7 sati. KM ŠMPO-a bilo je u rejonu tt 140, odakle se mogla vidjeti pruga između željezničkih stanica Dražice i Ladislava. Komandant bataljona dobio je zadatak da postavi jednostranu zasjedu s desne strane pruge idući iz pravca Bjelovara.

Raspored jedinica:

- na desnom krilu II četa s diverzantima,
- mitraljeski vod ulijevo od II čete,
- I četa u sredini i
- III četa na lijevom krilu.

Desnokrilna četa i mitraljeski vod zaposjeli su položaj na ivici rijetke hrastove šume, na udaljenosti 80 — 90 m od pruge, zaklonjeni grebenom male kose koja se tu završavala. Glavnina bataljona bila je nešto dalje od pruge i povijena unazad na otkrivenom zemljишtu.

Plan djelovanja zasjede: u visini desnog krila nalazio se manji most na poljskom potoku, gdje je ujedno bila osrednja krivina na pruzi. Kad lokomotiva dođe do mosta, diverzant će aktivirati minu i dići lokomotivu (mina je postavljena na vrijeme, jedna avio-bomba ojačana većom količinom trolita), zatim će uslijediti napad bataljona na vlak kada se stiša let parčadi od eksplozije.

Po redu vožnje, prema podacima, vlak je trebao stići u 9 sati. Bataljon je zaposjeo položaje u 8, sat ranije. Nastala je tišina. U cilju osiguranja boka bataljona isturen je desno i lijevo manji dio snaga. Međutim preko, s druge strane pruge, nije bilo naših snaga.

Snijeg je pokrivaо njive, livade i šumarke. Jutro je bilo svježe, slab mraz. Kako je dan sve više osvajao, bivalo je toplije. Partizani, zaledli u snijeg čekaju napregnutom pažnjom. Prođe 9 sati, vlaka nema. Znači nešto će zakasniti. Prođe još čitav sat, opet ništa. Komandant bataljona, visok i plav, u šinjelu, postaje nestreljiv, izviruje sa svog mjesta, zapituje osmatrača ide li vlak. Nema ga. Uh, što ćemo ako ne dođe? Komandant odreda je iza njega, naredio je da čeka do 11 sati, pa ako do tada vlak ne nađe da povuče bataljon. Na desnom krilu bataljona je življe, tu je II četa, s njom je i zamjenik komandanta bataljona Branko Bosna, crn i visok, obilazi položaj i provjerava je li sve u redu, s vremena na vrijeme izda poneko naređenje. I on postaje nestreljiv, izviruje iza drveća ide li već jednom taj vlak. Komandir diverzantska, mlad i lijep oficir, lično rukuje aparatom za aktiviranje mine, čeka kao zapeta puška, ili kao dobar alas, miran je i strreljiv. Dobro vidi prugu, neće mu promaći lokomotiva. Malo ulijevo je Jovica Krančević, rodom iz Krivaje, mlad je i treći je partizan iz kuće, otac i brat takoder su u partizanima. Bio je dugo kurir u Štabu odreda, i evo ga u prvom borbenom redu, čeka da nađe »banda«. Odmah do njega je teški mitraljez »švarcloze« s nišandžijom Franjom H., kraj njega je omladinac Škvorc. Tu su i partizanke Ljubica P., Katica Š. i još neke, kao i sekretar SKOJ-a Odreda.

I dok je tako bilo kod partizanske zasjede, na drugoj strani, kod neprijatelja, bilo je drugačije. Prvo, vlak je kasnio jer je čekao da dode jedan ojačani njemački vod koji će se ukrcati pored stalne pratinje. Drugo, u sastav predviđenog mješovitog vlaka neprijatelj je ubacio tri blindirana vagona (iznutra su podstavljeni zaštitnim betonskim pločama). »To je iznenadenje za partizane«, kako reče stožernik Velike župe Bilo-gora. Treće, vlak je krenuo po danu iz Bjelovara te je opasnost od napada bila znatno manja. Noću je inače promet bio prekinut, danju je održavan samo izuzetno i s pratinjom. Dakle, obje strane pripremale su se za susret, međutim, neprijatelj nije baš vjerovao glasinama da oko pruge ima partizana.

Oko 10 sati kompozicija specijalnog vlaka prijeđe most na Česmi sjeverno od Pavlovca i stiže u stanicu Pavlovac - Dražica. Prometnik ga dočeka i reče da nema ništa novoga. »Ali nikad se ne zna«, odgovori ustaškom oficiru na pitanje ima li partizana. Strojovoda dade sirenom znak za polazak i vlak krene najprije polako, čik, čuk, pa sve brže i brže, vozeći prema zapadu do šume, a onda se kompozicija povi ulijevo i krene pored čistine na jug. Još malo i ući će u šumu Gredu ispred željezničke stanice Ladislav. I baš kad lokomotiva pride mostu, a mašinovođa se nagne van da pogleda kako ta grdosija savlađuje zavoj, nešto sijevnu i izbaci ga visoko u zrak. Mina je eksplodirala baš pod lokomotivom. Nasta lom. Nekoliko vagona iskoči iz šina i stropošta se uz lomljavu kraj pruge. A onda, dok se echo snažne eksplozije još nije sašvimi utišao, zapraštaju puške i puškomitraljezi partizanske zasjede. Mitraljezac Franjo ispaljio cijeli redenik na vagon ispred sebe, daske na G-kolima pucaju, lete komadi, a iza njega neprijatelj otvara paklenu vatru. »Što je to«, pita Franjo Branka Bosnu, zamjenika komandanta bataljona. »To je blindirani vagon, gadaj po platformi«, naredi Branko Franji i podiže se da bolje vidi o čemu se radi. Uto se mitraljez zagla-

vi. Franjo podiže poklopac da otkloni zastoj. Tek što je to učinio, jeknu i padne na leđa. »Uh, pogodi me.« Krv mu curi iz čela. Pogledaju ga Branko i sekretar SKOJ-a i pomisle da ga je pogodilo zrno. Ali da je to pogodak zima, Franjo bi bio mrtav. Kad mu priđu, Franjo ustane. Šta mu je, gdje je ranjen? Zrno neprijatelja udarilo je u poklopac mitraljeza i odbilo komad koji je povrijedio nišandžiju u čelo, a zrno je rikošetiralo.

To je trajalo svega 5 — 6 minuta. Vatra partizana bila je jača. Ubijeno je i ranjeno mnogo neprijateljskih vojnika. Ali poslije toga, kada je prošao prvi šok, Nijemci zauzmu položaj iza nasipa pruge i preciznom vatrom iz podešenih G-kola preuzmu inicijativu vatre.

Padnu prve žrtve na lijevom krilu bataljona, teško je ranjen komandant bataljona (u grudi, poslije nekoliko dana umire u bolnici), lijevo krilo počne se povlačiti iza ivice kose jer se na čistini nije moglo opstati. Borci su se samoinicijativno povukli. Uzalud je komandant bataljona, dok još nije bio pogoden, vraćao borce na položaj. Situacija je bila loša. Ništa od juriša na vlak. Zamjenik komandanta bijesno je naredivao juriš, ali poslije prvih pokušaja boraca dalje nije išlo.

Na desnom krilu rasporeda bataljona situacija je u početku borbe bila dobra. Ali pošto se glavnina bataljona povlačila, u borbi je ostao samo veći dio II čete koji je vatrom štitio izvlačenje bataljona unazad. Ostalo je svega oko vod boraca na položaju koji je bio nešto povoljniji za obranu. Bilo je očigledno da se i taj dio bataljona mora povući iz borbe.

Žestina vatre neprijateljskih puškomitraljeza povećavala se kako je vrijeme odmicalo. Jedan se borac podiže iz zaklona, nanišani, opali u stojećem stavu i ubije Nijemca na platformi vagona, ali istovremeno i on padne pogoden u grudi. Imao je zimsku željezničarsku bundu, mogao je imati oko 35 godina, nedavno je došao u partizane. Kad su ga iznijeli iz borbe, umro je od teške rane.

Sve je grmjelo i slivalo se u potmulu tutnjavu, kao raštimani orkestar. Jovica Krančević podiže se iza grabovog debla da bolje osmotri neprijatelja. Sekretar SKOJ-a Odreda obori ga na zemlju, a sekundu nakon toga rafal zrna puškomitraljeza iscijepa grabovo deblo iznad Krančevićeve glave. Sav blijed pripije se uz zemlju pokrivenu snijegom. »Lezi dok se vatra ne smanji«, dovikuje mu sekretar SKOJ-a. »Povlačite se po grupama«, naredi zamjenik komandanta bataljona Branko. Tako i ovaj dio bataljona otpočne izvlačenjem koristeći veoma malo udolje, bez novih gubitaka. Tom je prilikom omladinac Škvorc ranjen u ruku.

Neprijatelj je vatrom ispratio partizane čije su se manje kolone povlačile prema Maloj Trnovitici i Trnovitičkim vinogradima.

Zasjeda je djelomično uspjela s obzirom na postavljeni zadatak, ali uz osjetne gubitke, što je, gledano s tog stanovišta, bio neuspjeh. Poginulo je 6 drugova, ranjeno 7, tj. 13 izbačenih iz stroja, među kojima i komandant bataljona.

Prema tada prikupljenim podacima, neprijatelj je imao 17 mrtvih i oko 30 ranjenih, uništena je lokomotiva i 3 vagona, dok je nekoliko vagona oštećeno. Promet na pruzi bio je duže vrijeme prekinut.

Razlozi neuspjeha Odreda u smislu gubitaka i postrojavanja borbenog poretka bili su raznovrsni:

— Odluka je donijeta na osnovu nepotpunih pa i netočnih podataka;

— izbor rejona zasjede bio je loš jer je glavnina bataljona postavljena na brisani prostor kraj pruge bez zaklona, izložena ubitačnoj vatri, zadatak je shvaćen olako; pretpostavljalo se da će biti potreban samo kraći vatreni prepad i juriš, pa će se neprijatelj predati; o tome je bilo govora u toku priprema za akciju;

— raspored jedinica bataljona u zasjedi bio je neadekvatan zemljisti, pa je jednostranost bitno utjecala na ishod borbe; da je preko pruge bilo barem jedno odjeljenje ili vod s jednim do dva puškomitrailjeza, neprijatelj ne bi mogao koristiti nasip pruge kao grudobran; otpor bi bio znatno slabiji;

— napad je izvršen na organiziranu i jaku pratnju specijalnog vlastika ojačanog podešenim vagonima za borbu na otvorenom prostoru.

Da je netko pogledao rejon oko pruge u visini tt 140, poslije borbe toga dana, slika bi bila slijedeća:

Na snijegu gdje je bio partizanski bataljon ostali su svježi tragovi krvi kao crveni cvjetovi nepravilnog oblika. Male kolone partizana jačine desetine ili voda bez žurbe su se udaljavale prema zapadu noseći ranjene i mrtve drugove. Lica su ozbiljna, borci su umorni, tuga ih obuzela. Žao im je tolikih drugova. Uz prugu ostaju polomljeni vagoni i lokomotiva, mrtvi i ranjeni neprijateljski vojnici i starješine. Vagoni izbušeni zrnima, iscjepana oplata.

Iako MPO nije imao velik broj borbi i više većih akcija, mjesecni gubici bili su visoki: više od 10 mrtvih i 30 ranjenih, previše za partizanski odred. Ali i neprijatelj je imao velikih gubitaka. Tuklo se, nije bilo lako. Krv se proljevala. Bio je to uvod u novu ratnu godinu koja je najavljujivala još oštire sukobe i izmijenjene uvjete borbenog djelovanja za sve, pa i za MPO.

Čitav mjesec ožujak prošao je u sličnoj situaciji. Jedinice MPO-a djeluju na komunikacijama i povremeno vode borbu sa snagama koje poduzimaju ispade iz uporišta.

Brojno stanje Odreda sada je slabo, svega 250 — 300 boraca u dva partizanska bataljona, od kojih drugi ima svega oko 100 boraca i rukovodilaca. U to vrijeme svaki je bataljon imao po dvije čete. Situacija s kadrom je nepovoljna brojno i po kvaliteti.

Štab odreda već duže vrijeme nije imao političkog komesara pa je pomoćnik komesara Ivo Altić obavljao obje dužnosti. Nedostajali su operativni i obavještajni oficir. Komandant Ivan Kosak još uvijek nema dovoljno iskustva s takvom vrstom jedinice, to više što su se uvjeti djelovanja Odreda znatno izmijenili. ŠMPO je pod komandom Štaba 33. divizije koja, razumije se, ima svojih problema, ne stiže na sve, ili nedovoljno shvaća potrebe drugih.

Odlazak 7 partizanskih bataljona iz Odreda u brigade i divizije, od rujna 1943. do siječnja 1944, s najboljim kadrom i oružjem te borbeno izgrađenim jedinicama i ljudstvom, morao je ostaviti traga. Grupiranje jakih snaga u uporištima duž magistralnih komunikacija (nigdje nije

bilo malih posada) stvorilo je sasvim novu situaciju. Napad na tako velika uporišta-garnizone nije dolazio u obzir. Ostalo je da se borbeno djeluje na prugu i cestu zasjedama, prepadima i obranama STM. Otuđa se u ŠMPO osjeća sputanost, što se vidi iz operativnih izvještaja od 16. i 19. III 1944. u kojima, pored ostalog, piše slijedeće:

Štab
Moslavačkog N. O. P. Odreda
Hrvatske
Oper. br. 13/44.
16. III. 1944.

Predmet: Opći vojno organizacioni izvještaj:

ŠTABU XXXIII DIVIZIJE X KORPUSA »ZAGREBAČKOG« NOV I POJ
P o l o ž a j

Dostavlja se naslovu opći vojno organizacioni izvještaj od 27. II. 1944. tj. od zadnjeg operativnog izvještaja do 5. III. 1944. godine.

a) Operativna situacija:

Operativna situacija na sektoru na kojem je ovaj Odred je dosta otežana, radi toga što sva uporišta koje drži neprijatelj su dosta jaka i utvrđena. Kod samih vršenja operacija smeta dosta i to, što je velika voda, koja je nastala rastapanjem snijega. Sa uporišta iz kojih neprijatelj izlazi, izlazi sa jakim snagama, pošto naš Odred je brojčano dosta malen i mlad, kod čega su još za sad otežane operacije.

Na sektoru, kojim operiše ovaj Odred neprijateljska uporišta jesu: IvanićGrad, Križ, Popovača, Kutina, Goilo, Garešnica, Hercegovac, Veliki Zdenci i Narta, nadalje Križevci, Vrbovec i Dugoselo.

Uporište Ivanić-Grad broji oko 900 vojnika. Od toga 460 Njemaca i 440 domobrana. Od 27. II. do 5. III. 1944. broj neprijateljskih vojnika u tom izvještaju bio je bez promjene.

Uporište Križ broji 950 vojnika, od toga 40 milicije, a ostalo domobrani Gorskog Zdruga. Promjene u tom uporištu nije bilo. Napominjemo da se posebno u Novoselcu nalazi 315 vojnika, koji su svi domobrani od Gorskog Zdruga.

Uporište Popovača broji 500 vojnika od toga 130 Njemaca koji se nalaze na stanicu, 50 ustaša, dok su ostali vojnici domobrani Gorskog Zdruga koji se nalazi u mjestu Popovači. U tom uporištu nije bilo promjena osim dolaska milicije, čiji je broj nepoznat.

Uporište Kutina broji oko 1400 vojnika, od toga 120 gestapovaca, a ostalo Gorski Zdrug. Do promjena u tom uporištu nije došlo. Milicije je isto pribjeglo.

Uporište Goilo broji 715 Njemaca, od toga 650 Njemaca i 65 domobrana. Do promjena u tom uporištu nije došlo.

Uporište Garešnica broji 830 vojnika, od toga 250 gestapovaca a ostalo domobrani Gorskog zdruga. U tom vremenu došlo je do promjene kod koje je pojačano uporište za 40 vojnika i to domobrana.

Uporište Hercegovac broji oko 470 vojnika sve domobrani, ali se je smanjio za 40 vojnika, tako da sada broji 430 vojnika.

Uporište Veliki Zdenci broji 160 vojnika sve domobrana. Promjena je bila, ali je ostao isti broj vojnika, isto tako domobrana.

Uporište Narta broji oko 500 vojnika od toga oko 20 Njemaca a ostalo domobrani i žandari. U uporištu nije bilo promjene.

Uporište Križevci broji oko 3.000 vojnika od toga oko 1600 Njemaca, 430 Ustaša, 250 gestapovaca, 100 žandara a ostalo domobrani. U uporištu nije bilo promjene.

Uporište Vrbovec broji oko 1270 vojnika od toga 1200 njemaca, 30 milicije i 40 domobrana Željezničke Straže. Do 5. III. 1944. promjene nije bilo.

Uporište Dugo-selo broji 960 vojnika, od toga 684 Njemaca, 120 gestapovaca, 14 žandara i 150 domobrana željezničke straže. Do promjene u uporištu nije došlo.

Kod svih uporišta zapaženo je, da neprijatelj izlazi u obljižna sela, radi zastrašivanja naroda, kod čega ima i uspjeha radi toga što su iz istih sela otišli neki u uporišta, pričem su i sami domobrani u manjoj mjeri a skoro i nikako ne prelaze u N.O.V. Isto tako zapaženo je da neprijatelj ima dobru informativnu službu. To je zapaženo radi toga čim se mi približimo kojem uporištu više ne šalje svoje snage u obljižna sela gdje se mi nalazimo.

Naše jedinice u vremenu od 27. II do 5. III 1944. bile su oko uporišta Narta, Hercegovac i Garešnica sa zadatkom da postavljaju neprijateljsku zasjedu i da mu spreče nadiranje prema Podgariću.

Štab
Moslavačkog N. O. P. Odreda
Hrvatske
Oper. br. 15 44.
19. III. 1944.

Predmet: Operativni izvještaj.-

ŠTABU XXXIII DIVIZIJE X KORPUSA »ZAGREBAČKOG« NOV I POJ
P o l o ž a j

Kako je već ranije u prošlom izvještaju navedeno da ćemo krenuti prema Kutini u pogledu neke zasjede na prugi, nismo mogli da krenemo, pošto je neprijatelj iz Narte izlazio u selo Ivanjsku, Berek i druga okolna sela gdje smo morali da krenemo prema njima da im spričimo izlaz iz uporišta, a ujedno smo i sredivali bataljone odnosno podpunjavali komandni kadar.

7. III. 1944. godine formirali smo iz I. Bataljona i udarne grupe, II Bataljon.

9. III. 1944. godine jedan Bataljon krenuo je u pravcu Kutine, a jedan u pravcu Križa sa zadatkom da svaki na svom sektoru postavlja neprijatelju zasjedu i ako bi bila kakova akcija manjeg stila.

11. III 1944. II Bataljon krenuo je na prugu da postavi zasjedu između Gračenice i Repušnice sa zadatkom da uništi, odnosno pohvata ophodnju koja se kreće u jačini oko 30 vojnika od Kutine do Popovache i obratno. Ista akcija nije uspjela pošto su mineri isti dan digli vlak na tom mjestu. Prilaz k prugi bio je onemogućen pošto je cijelo vrijeme pancer bio kod prevrnutog vlaka. Prema dobivenim podacima da će neprijatelj 13. III. dizati prevrnuti vlak, a ujedno da će krenuti prema Kljetištu sa nekim snagama kao u pobočnicu postavili smo zasjedu sa II. Bataljonom iznad vlaka na cesti i u šumi Tucilača i koti 130 do Kutine gdje smo ostali do U sati ali nitko nije naišao.

15. III. 1 944. I Bataljon sa jednom svojom četom porušio je most na Česmi na glavnoj cesti Križ — Popovača.

17. III. 1944. II Bataljon sa jednim vodom postavio je zasjedu na cesti Kutina — Husain da dočekaju radnike koji idu iz Kutine u Gojilo, isti su ih dočekali gdje je bilo dva činovnika iz Gojila, 2 domobrana i 25 radnika. Plijen 17 pari cipela, 8 hlača, 5 bluza i 11.500 kuna. Radnici su pušteni a domobrani i činovnici su poslani u Komandu Područja.

Snage neprijatelja, kao što se vidi iz izvještaja od 16. III., zaista su jake. Uz prugu i glavnu cestu u rejonu Ivanić-Grada nalaze se dva bataljona iz sastava V gorske pukovnije i jedan Nijemaca. U Križevcima i Vrbovcu je jedan puk iz 187. njemačke divizije.

Došlo je do velikih kadrovskih promjena u jedinicama Odreda. S dužnosti komandanta 1 bataljona otisao je Vukašin Tumbas-Tigar, umjesto njega došao je novi drug. Komesar bataljona Đuro Čanković stavljen je na raspolaganje KMP, na njegovo mjesto došao je novi komesar. Komandant II bataljona Đuro Gostović-Vuk otisao je na drugu dužnost, da bi nakon kratkog vremena ponovno bio vraćen u bataljon, zatim je ponovo otisao s te dužnosti. Sve se to, zajedno s uvjetima djelovanja, negativno odrazilo na jedinice.

FORMIRANJE ŠIGO

Komanda X korpusa ubrzo je uvidjela da MPO nije ono što mu je namjena, pa je čim su stvoreni uvjeti naredila formiranje ŠIGO (Štab istočne grupe odreda NOV i POH) naredbom broj 6 od 14. III 1944. Znamo da je u siječnju formiran Štab zapadne grupe odreda za rukovođenje Zagrebačkim, Zagorskim i Kalničkim partizanskim odredom, pa i ostalim manjim snagama u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, zapadno od linije Koprivnica — Križevci — Dugo Selo.

Za komandanta Istočne grupe odreda postavljen je Nikola Kličković, koji je sredinom 1943. već bio komandant MPO-a, zatim je bio komandant I moslavacke brigade od formiranja u rujnu do siječnja, kada je formirana divizija, i dalje do sredine ožujka. Izbor komandanta ŠIGO bio je dobar jer je Kličković bio prekaljen borac i iskusni partizanski komandant. Za polit, komesara grupe postavljen je Vjekoslav Janjić-Capo, koji je dотле bio politički komesar I moslavacke brigade, a kao što znamo, i duže vrijeme komandant MPO-a, dobar poznavalac

situacije i iskusan rukovodilac. Obojica će ostati na toj dužnosti do travnja 1945. godine, odnosno do kraja rata.

Štab je popunjavan postepeno tako da je dobio sve organe: načelnika štaba, operativca, obavještajca, intendantu i kasnije oficira Ozne, prištapske dijelove i drugo. Od prištapskih jedinica, štab grupe imao je zaštitni vod i vod za vezu, a poslije intendantske i sanitetske jedinice, zatvor i drugo.

ŠIGO je bio važan element u organizaciji komandiranja i rukovođenja u X korpusu, još više u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Stvoren je poseban štab za rukovođenje i komandiranje partizanskim odredima na širem prostoru. Pod komandu ŠIGO potpali su Moslavački, Bjelovarski, Posavski, a poslije i Podravski partizanski odred. Zona djelovanja i odgovornosti ŠIGO bila je od linije r. Ilova — s. Veliki Zdenci — s. Pitomača na istoku, Drava na sjeveru, do visine Koprivnice, a odатle na jug do Save kod Oborova i zatim Savom do utoka Lonje u Savu.

Sada je ŠIGO bila komanda koja je na širem operativnom prostoru objedinjavala borbena djelovanja većeg broja partizanskih odreda. Bilo je to sretno rješenje i za MPO. ŠIGO je bio potčinjen neposredno Štabu X korpusa zagrebačkog, a njemu svi partizanski odredi na navedenom prostoru. To što nije bilo čestih promjena u ŠIGO, bilo je veoma značajno. Do kraja NOR-a komandiranje PO bilo je čvrsto i istovremeno elastično, što je pozitivno utjecalo na njihov brzi razvoj. Jačina snaga jedinica ŠIGO bila je različita i velika u cjelini. U prosjeku ŠIGO je pod svojom komandom imao 6—8 partizanskih bataljona, nekad i više. (MPO 2 bataljona, Bjelovarski odred 2 bataljona, Podravski 1—2 bataljona, Posavski 2 bataljona i Udarni bataljon). Dakle, štab je imao snagu za dvije partizanske brigade, nekad i za tri. Razumije se, riječ je o partizanskim odredima koji su djelovah odvojeno na svojim užim teritorijama pa nisu predstavljali snagu partizanske brigade u operativnom smislu, načinu djelovanja, posebno u naoružanju.

Što je značio ŠIGO? Na prostoru sjeverozapadne Hrvatske, odnosno na operativnom području X korpusa postoje brojni partizanski odredi pod komandom štabova grupa odreda koji djeluju na partizanski način, napadaju na komunikacije, saraduju s operativnim jedinicama i diverzantima. Oni brane ST i omogućavaju organizaciju i rad pozadine te političkih organizacija i organa narodne vlasti. PO obavljaju široku mobilizaciju svojim djelatnostima, pomoći udarnih grupa i vodova, gotovim jedinicama popunjavaju brigade i stvaraju nove (Zagorska brigada, brigada »Pavleka Miškine«, III moslavačka i brigada Ozne).

Na taj su način stvorenji uvjeti za slobodnija operativna djelovanja brigada, 32. i 33. divizije, odnosno X korpusa zagrebačkog, u međurečju Drava — Sava i za njehovu saradnju s jedinicama VI korpusa NOVJ i 7. banjaskom divizijom.

Kada se sve to ne bi istovremeno sagledalo, značenje uloge PO u sjeverozapadnoj Hrvatskoj ne bi bilo dovoljno jasno. To će potvrditi razvoj dogadaja.

Već u drugoj polovini ožujka, MPO je naglo počeo jačati. Brojno stanje bataljona iznosi gotovo 200 boraca. Izvršene su i pripreme za formiranje udarnog bataljona.

OBOROVO

Iako MPO nije sudjelovao u Oborovskoj operaciji (borbi kod Oborova, što je adekvatniji izraz s obzirom na naše snage), ipak je moram spomenuti u najkraćim crtama zato što je ishod te borbe direktno utjecao na stanje u MPO-u.

Druga partizanska brigada 33. divizije dobila je zadatak da u selu Oborovu, jugoistočno od Zagreba 25 km, izvrši prihvat oružja koje će iz GŠH dopratiti Turopoljski partizanski odred i dijelovi 34. divizije. Ostavivši teško naoružanje i brigadnu pozadinu u rejonu Čazme, brigada je izvršila marš i stigla u Oborovo 23. III 1944. Tu je bio i Posavski partizanski odred, OK KPH Zagreb i ostala okružna rukovodstva te kotarska rukovodstva kotara Dugo Selo, dio vijećnika ZAVNOH-a i drugi rukovodioci. Tih dana održano je partijsko savjetovanje za okrug Zagreb.

Bilo je dobro iskoristiti prisustvo brigade za politički rad i partijsko savjetovanje, ali nije bilo uputno dugo zadržavati brigadu, partizanski odred i okružna rukovodstva u rejonu Oborova. Nije se vodilo računa o osnovnim elementima, o jačini i rasporedu snaga neprijatelja, zemljisu, vremenu i prostoru. Brigada se zadržala u Oborovu čitavih 7 dana, od 23. do 29. III 1944, zapravo u rasporedu snaga I konjičke kozačke divizije. Naime, I KKD bila je tada u širem rejonu: Križevci — Zagreb — Sisak — Ivanić-Grad. KM divizije je u Sisku. Pored kozačkih tu su bile i druge snage neprijatelja, jaki dijelovi 187. divizije, jedinice V gorske pukovnije I gorskog zdruga i ostale. Bilo je normalno očekivati intervenciju jakih snaga protiv brigade.

GŠH je poslao depešu Štabu X korpusa da organizira prihvat oružja na Savi, ali nije naredio da brigada tako dugo ostane u tome rejonu. Sa II brigadom bio je i načelnik operativnog odsjeka korpusa major Vojko Hohštetner pa je Štab X korpusa bio uvjeren da će operativac voditi računa o položaju brigade. Štab 33. divizije dao je brigadu na raspolaženje pretpostavljenom štabu te nije mogao bitno utjecati na njenu upotrebu i način djelovanja.

Štab brigade i komandant ocijenili su situaciju i bili su spremni da se tuku. Veće opasnosti po brigadu nisu vidjeli. Međutim, neprijateljska obavještajna služba prikupila je potrebne podatke. Komandant I KKD general potpukovnik Pantovich donio je odluku da brigadu i ostale snage okruži u rejonu Oborova, zatim da ih razbije i uništi. Angažirao je dva konjička puka (svaki od oko 3500 vojnika i starješina), dva bataljona Nijemaca, jedan iz pravca Dugog Sela, drugi s juga od Siska, ustaški bataljon Štajcera te bataljon domobrana i manje jedinice ustaša i žandara. Cilj: zatvaranje vanjskog obruča i okruženje. Neprijatelj je angažirao do 10.000 vojnika s dobrim naoružanjem protiv 420 boraca brigade i 120 boraca Posavskog odreda i nešto naoružanih rukovodilaca političkih organizacija.

Već 28. III u popodnevnim satima neprijateljske jedinice zaposjele su polazne položaje zatvorivši širi krug oko Oborova. Tokom noći 28/29. i rano ujutro jake neprijateljske snage zaposjele su desnu obalu Save na zapadu i kanal Črnc na istoku i izbile na liniju s. Rugvice na

sjeveru i s. Prevlake na jugu. Tako je bio zatvoren obruč oko jedinica II brigade, Posavskog odreda i rukovodstava okruga Zagreb.

Postigavši totalno iznenađenje (u pogledu cilja, snaga i taktike), neprijatelj je izvršio snažan napad. U višesatnoj žestokoj i neravno-pravnoj borbi, II brigada bila je razbijena. Izlaza nije bilo, nego juriš i probor po dijelovima. U takvoj situaciji borci i rukovodioci brigade pokazali su masovan heroizam probivši žlezni obruč na kanalu Čnec koji su držali Nijemci i kozaci. Poginula su 162 druga, zarobljeno 40, probilo se oko 260, ili 60% sastava brigade. Većina boraca brigade prošla je kroz borbenu obuku u jedinicama MPO-a, gdje je stekla borbeno iskustvo, pa je hrabrost koju su pokazali i žrtve koje su dali dokaz kvalitete jedinica X korpusa. Borci MPO-a, kao borci II moslavačke brigade, junački su se borili i ginuli. Neprijatelj nije postigao pun uspjeh. To je bio jedini slučaj u II operativnoj zoni i kasnije u X korpusu da je neprijatelj nanio toliko gubitaka jednoj našoj jedinici. Iako je to bio naš poraz zbog teških gubitaka, bio je i uspjeh zbog borbene vrijednosti II brigade: da nije bila tako hrabra, neprijatelj bi je potpuno uništio. Drugačije rečeno: da je kojim slučajem bilo obratno, nijedna neprijateljska jedinica ne bi se izvukla iz takve situacije kada bi je okružile tako jake naše snage. Čazma o tome najrječitije govori. Da se i to zna o moslavačkim partizanima kako su se tukli u sastavu II moslavačke brigade, jedan je od razloga što pišem o Oborovu. A drugi je u tome što je već 4. travnja 1944. zbog ovog događaja I bataljon MPO-a otišao u sastav II moslavačke brigade da je popuni i ojača snage. Fleksibilnost komandiranja u rješavanju organizacijsko-mobilizacijskih pitanja je očita. Uloga MPO-a da iz njega tokom čitavog NOR-a izrastaju bataljoni, brigade i divizije, pa i korpus, sasvim je vidljiva. Bio je to već 11. bataljon po redu koji je kao gotova borbena jedinica otišao iz sastava Moslavačkog odreda u druge naše jedinice.

Početkom travnja Odred ima dobra dva partizanska bataljona i standardne prištapske dijelove, zaštitni vod, vod za vezu, bolnički i intendantski vod. Štab odreda je popunjeno tako da ima komandanta, komesara, načelnika štaba, operativca, obaveštajnog oficira, intendantu i referenta saniteta. Raspored bataljona je nešto više orientiran na komunikacije, a s vremena na vrijeme neki je od partizanskih bataljona i na komunikaciji Garešnica — Bjelovar, odnosno u Posavini. Borbena djelovanja jedinica nešto su intenzivnija, ali to su manje borbe, zasjede, obrana pojedinih pravaca, kao što su Ivanić-Grad — Čazma, Ludina — Čazma, Kutina — Srpsko Selište te Garešnica — Dišnik — Popovac. Pored sukoba na ovim glavnim pravcima, česte su borbe i na manjim pravcima koji su između važnijih.

Neprijatelj je sredinom i potkraj ožujka izvršio dva dublja prodora na našu slobodnu teritoriju na pravcu Bjelovar — Narta — Ivanska — Berek, a odatle prema Samarici i Gornjoj Garešnici, odnosno Popovcu.

Noću 31. III na 1. IV 1944. jedan njemački bataljon iz sastava 432. pp 187. divizije te dva bataljona domobrana, jedan oružnika i nešto ustaša, tj. snage ojačanog puka izvršile su nastupanje iz rejona Narte i ujutro 1. IV oko 10 sati izbile na liniju s. Samarica — s. Šimljanik — s. Oštri Zid — s. Begovača.

Budući da je neprijatelj bio jak, bez većih napora odbacio je jedinice Komande mesta Berek i Komande moslavačkog područja u rejonu Samarice, dok je s jednim bataljom MPO-a vodio oštре borbe, što mu je znatno usporilo napad. Jedna kolona jačine ojačanog bataljona nastupala je na pravcu Narta — Štefanje — Čazma, ali nije stigla daleko jer su je snage I brigade 33. divizije zadržale u rejonu Stefanja. Zbog toga i zbog sve jačeg otpora naših snaga, glavna kolona (njemački bataljon), izbivši u Gornju Garešnicu i Novo selo, spalila je naše radionice i nekoliko kuća u kojima su bili razmješteni pozadinski dijelovi, zatim se vratila u Bjelovar ne stigavši u Podgarić i dublje prema bolnicama.

To je bio najdublji prođor neprijatelja za godinu dana, ali bez većeg uspjeha. Naše su jedinice istoga dana, ili već sutradan, opet bile na liniji s. Ivanska — s. Štefanje — r. Česma — s. Dubrava, Komanda mesta Berek u Bereku, Komanda moslavačkog područja u svojim rejonima u Samarici itd. Barake kod Novog Sela su izgorjele, ali ubrzo su bile podignute nove.

Bio je to »pothvat« s ograničenim ciljem po vremenu, prostoru i s obzirom na sukob s našim snagama. Neprijatelj je htio poremetiti život i rad naše pojedine, osokoliti pristalice okupatora i NDH, pokazati svoju snagu, napljačkati stoku i živežne namirnice. Na tome je posebno insistirao veliki župan Velike župe Bilo-gore dr Vladimir Sabolić. Taj poznati ustaški zločinac potudio se da lično prati svoje i savezničke, njemačke, postrojbe u pothvatu. Evo nekih karakterističnih podataka i stavova iz izveštaja Sabolića od 4. IV 1944. koji je uputio Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — VELIKA ŽUPA BILOGORA

Broj Taj. 1125/44.

Bjelovar, dne 4. travnja 1944.

Predmet: Kotar Garešnica obilazak.-

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Ured Ministra

Z a g r e b

Dne 31. III. i 1. IV. 1944. vršila je njemačka vojska akcije u sjeverozapadnom dielu kotara Garešnica, kod kojih sam i ja sudjelovao.

Na put smo prošli dne 31. III. 1944. u 2 sata u jutro u pravcu Narta, Ivanska, Berek, u kojem potonjem mjestu smo se razdijelili u tri kolone, od kojih je desna (zapadna) išla selima Babinac Petrička, Samarica, Šimljanik, Gornja Garešnica, istočna (lijeva) glavnom cestom Šimljanica, Begovača, Popovac, a ja sam išao sa srednjom kroz sela Krivaja, Šimljana, Oštri Zid, Gornja Garešnica, Podgarić.

Naša zadnja posada nalazi se u Narti, gdje se nalaze i sjedišta občina poglavarskava Ivanska i Berek. Čitav kraj južno od Narte izložen je upadima partizana, a često zalazi i naša posada u jednodnevne akcije u obližnja sela.

U mjestima južno i zapadno od Bereka nije već dulje vremena bilo naših oružanih snaga, te su se tamo partizani sasvim ugniezdili, naročito u mjestima Samarici, Gornjoj Garešnici i Samarici i Podgariću, u

kojim potonjim mjestima su smjestili svoje bolnice, o čemu sam podnio izvješće pod br. Taj. 853/44. od 10. III. t. g.

U svim mjestima, kroz koja sam prolazio došao sam u doticaj sa seljacima, koji žive u vrlo teškim prilikama. Partizani ih uobiće ne puštaju iz sela te ne mogu ništa niti prodavati, niti kupovati, a posebno se osjeća nestošica soli.

Hrvatsko katoličko pučanstvo protivno je partizanima, te nas je radosno i s veseljem dočekalo, dok pravoslavni gotovo svi više manje s njima surađuju, odnosno su njihovi simpatizeri. Naročito se dobro drži naš narod u selima Šimljani, Oštrom Zidu, Šimljaniku i Samarici. U kojima je svima mjestima, osim Oštrog Zida katoličko pučanstvo, dok je u Oštrom Zidu polovica je katolika polovica pravoslavaca. U ovom potonjem mjestu su partizani još lani spalili školsku zgradu, a sada su osnovali svoju partizansku školu u posebničkoj zgradbi trgovca Petkovića, u koju polaze samo pravoslavna djeca. Sav namještaj škole je uništen, dočim je učitelj pobegao.

U Gornjoj Garešnici nalazile su se kako je u pomenutom izvješću navedeno dve bolnice, u kojima su se nalazili lakše ranjenici i bolesnici, koji su svi pobegli. Bolnica u zgradi Roze Franjević sa svim stvarima i zgradama potpuno spaljena i uništena, dok su iz bolnice u školskoj zgradbi iznešeni svi predmeti koji se nisu mogli ponesti i uništiti, dočim je zgrada uništena.

U selima imade odbor, ali koji većinom prisilno izabran i dobar je narodu, pa u njih nije dirano. U selu Podgariću odnosno Novom selu nalazila se velika bolnica, koju su partizani sami izgradili, koja je uništena, a isto tako i bolnica u jednoj posebničkoj zgradbi. Uništene su također partizanske radionice, klaonica, pekara, koje su se nalazile u zgradama Nihag, kao i brzoglasna centrala. Tu je jedino došlo do ozbiljnije borbe, gdje su partizani imali jednog nabrojenog mrtvog, dočim su ostali gubitci nepoznati.

Desna kolona imala je veće borbe sa partizanima u Samarici i Šimljanici, u kojima su partizani imali 15 mrtvih, a sa naše strane četiri ranjena. U Samarici su također uništene partizanske nastambe i njihova takozvana ekonomija. Tu se nalazilo njihovo zapovjedništvo i sud.

U selu Podgariću nalazio se veći broj naših ljudi, koje su partizani bilo zarobili bilo otjerali na prisilnom radu, ali su ih partizani pred našim dolaskom otjerali dalje u šumu, te su spašena samo troica.

Prespavali smo u selu Popovcu (10 km. sjeverno od Garešnice) ! drugoga jutra rano posli u dve kolone i to jedna preko Gor. Garešnice, Oštrog Zida, Šimljane, Krivaje u Berek, (jučerašnja lieva-istočna kolona), dok su se druge dve sjedinile i pošle putem Gornja Garešnica — Šimljani, Samarica a kojom sam i ja pošao. Na rubu sela Šimljani ka opaženo je da dolaze velike skupine partizana od sela Samarice. Oni nas nisu opazili tako, da se je mogla vojska potpuno raspoređiti ! neopâženo zauzeti postave i kad su se partizani približili, otvorena je na njih vatrica i došlo je do borbe u kojoj su partizani imali 60 mrtvih, nepoznati broj ranjenih, zaplijena jedna teška, jedna laka strojnica, 48 pušaka i 5.000 metaka uz ostale vojne predmete. Ubijen je i politički komesar. U selu Samarici smo saznali od jednog partizana koji se pre-

dao, da je to bila I. Moslavačka brigada. Istim putem vratili smo se natrag u Bjelovar.

Ovaj poraz partizana naišao je u čitavom kraju na povoljniji odjek, a pošto je kod Siska potpuno uništena II. Moslavačka brigada, to su njihove snage u ovom kraju znatno oslabljene, pa je bezuvjetno potrebno, da se ponovno zauzme Čazma, što je obzirom na vojne snage, koje se nalaze u Bjelovaru. Ivanić Gradu, Križu i Kutini potpuno moguće. Partizani su se u Podgariću i Gornjoj Garešnici čutili potpuno sigurni, te navodno govorili da nikada više neće hrvatska i njemačka noga stupiti u ove krajeve, pa bi taj pohod već po samom tonu, kad i ne bi bilo drugih uspjeha, imao veliku važnost.

U selu Samarici poveli smo sa sobom oko 50 vojnih obveznika koji su se javili u vojsku, a na čitavom putu na povratak sretali smo ljude i kola, koja su se vraćali iz grada, jer su istom sada nakon duljeg vremena moglići ići u Bjelovar.

Sa malo oružanih snaga moglo bi se ovaj kraj potpuno zaštititi i to posadama u Popovcu, i Bereku, a što narod ovoga kraja potpuno i zaslužuje i dosta su se napatili trpili od vlasti i pod terorom partizanskih bandita.

Umoljava se ovo izvješće na znanje primiti.

ZA DOM SPREMNI!

Veliki župan:
(Dr. V. Sabolić)

Osim upada i prodora na STM, neprijatelj je izvodio takve akcije i na drugim pravcima. Međutim, na dublje prodore nije se odlučivao, već samo ako je imao dovoljno podataka o rasporedu naših snaga, razmještaju ustanova i komandi. Rad neprijateljske obavještajne službe sve se više osjećao na terenu. Budući da je opći odnos snaga stalno bivao sve povoljniji za nas, nije bilo mogućnosti okruženja i uništenja naših jačih jedinica. Zato je neprijatelj djelovao s ograničenim ciljevima, s djelomičnim uspjehom, nastojeći da NOP-u nanosi gubitke služeći se većim brojem sličnih aktivnosti.

Jedna od takvih akcija bila je i provala naših skladišta hrane i opreme u šumi Marči zapadno od Čazme. Gestapo je saznao za to skladište od svojih obavještajnih organa pa je organizirao napad na STM kotara Čazma. U rejonu Vučja jama u šumi Marči bio je izgrađen veći broj tajnih skladišta za privremeni smještaj žita, krumpira, brašna, masti i dr., radi transporta u Kordun i Liku, ali neprijatelj je otkrio samo manji dio skladišta.

8. IV ujutro jedan divizion kozaka iz I konjičke kozачke divizije izbio je iz rejona Ivanić-Grada u šumu Marču s dvije kolone u namjeri da razbije partizane. Budući da tu nije bilo naših jačih snaga, već samo patrole, neprijatelj je zaposjeo rejon organizirajući obranu i osmatranje. Za to vrijeme Nijemci su, vjerojatno, uz pomoć izdajnika pronašli tajna skladišta i zaplijenili velike količine živežnih namirница, pšenice, krumpira i nešto opreme. Evo što o tome kaže veliki župan Sabolić u svome izvještaju:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — VELIKA ŽUPA BILOGORA
U BJELOVARU

Broj: Taj. 1329/1944.

Bjelovar, dne 18. IV. 1944.

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
URED MINISTRA

Z A G R E B

Dne 8. travnja o. g. jedna bojna njemačke vojske — dobrovoljaca Ukrajinaca i kozaka iz Kloštra Ivanića uz suradnju njemačke tajne policije iz Zagreba poduzela je podhvati protu partizana u smjeru Marča šume (10 km zapadno od Čazme). Do sukoba sa partizanima nigrdje nije došlo. U Marču šumi između kote 187 i 189 pronađena su 3 podzemna skladišta i to dva sa krompirom u kojima je bilo oko 15.000 kg. krumpira i jedan sa pšenicom oko 20.000 kg. pšenice. Kod ovih skladišta ronadeno još oko 40 raznih automobilskih kotača sa gumama i nešto odiela i obuće.

Od pronađene pšenice uzela je njemačka posada u Ivanić Gradu za sebe 1500 kg. ustaškom taboru u Kloštru Ivaniću ustupljeno je 1500 kg. a pronađeni krumpir, automobilski kotači sa gumama i partizansko odielo i obuća odpremljeno je u Zagreb.

Radi znanja savezno s izvješćem broj Taj. 1316/1944. od danas.

ZA DOM SPREMNI!

VELIKI ŽUPAN:
(Dr. Vladimir Sabolić)

Pošto je I KKD sasvim pristigla u širi rejon Zagreba, njene su jedinice sve češće izvodile ispadne na našu slobodnu teritoriju ili su poduzimale napadna djelovanja protiv jedinica X korpusa, osobito protiv partizanskih odreda. Ta brzopokretna i dobro naoružana i obučena jedinica zadavala nam je mnogo neprilika, osobito u prvo vrijeme dok se još nismo bolje upoznali.

PRVA BORBA S KOZACIMA

Radi zaštite STM, posebno rejona Čazma — Samarica — Pobjenik — Podgarić, MPO je dobio zadatak od ŠIGO da svojim I bataljonom krstari na širem prostoru, napada neprijateljske kolone i zasjednim akcijama sprečava prodore prema centru slobodne teritorije. I bataljon pod komandom Drage Crnića, v. d. komandanta bataljona, dobio je zadatak da dočeka kozake na južnom obodu š. Marče 10. IV 1944.

Štab bataljona (komandant Crnić, komesar Nikola Subota, pomoć, komesara Stanko Leš-Danko), primivši zadatak, odlučio je postaviti zasedbu s dvije čete u rejoni Sovarski brijež jer se očekivalo da će kozaci ponovno doći i tražiti tajna skladišta. Takvi su bili podaci naših obavještajnih organa.

Bataljon je stigao noću na mjesto zasjede, jedinice su rano ujutro zaposjele položaje u visini kote 104 sjeverno od s. Sovari. Štab bataljona i III četa našli su se na položajima u rejoni Željezno brdo, tt 176 — Marčanski vinogradi, kuda vodi seoski put.

Oko 8 ili 9 sati naišao je neprijatelj na zasjedu koja je loše postavljena pored puta s. Sovari — s. Marča. Došlo je do kratke borbe, zatim do razbijanja zasjede. Pucalo se po čitavoj šumi i za kratko vrijeme kozaci su izbili u rejon tt 176 razbivši i našu III četu.

Nešto prije toga komandir III čete Ivan Tominac pošao je jašući na konju u Štab bataljona koji se nalazio ispred njegove čete. Tominac stiže usjekom puta ispred tt 176. Odjednom ga ospe vatra iz pušaka i automata, dobije snažan udarac u grudi i gotovo padne s konja. »Predavaj se, job tvoju mat«, povikaše vojnici u njemačkim uniformama i sa šubarama na glavama. Kozaci ga skinu s konja i zarobe, nakon toga produže napad i protjeraju njegovu četu s položaja.

Toga dana dogodilo se nešto neuobičajeno za MPO. Za kratko vrijeme razbijena je četa u zasjedi, druga se razvukla po šumi, treća je protjerana sa svojih položaja, zarobljen je komandir III čete, ranjeno je nekoliko boraca, zarobljena su 3 borca i referent saniteta bataljona Vukošić, koji se, čini se, predao, nije ni pokušao bježati, tako se pričalo u bataljonu. Dakle, došlo je do darmara. Cijeli bataljon bio je uzdrman. To mu se nijednom do sada nije dogodilo. Dio bataljona je nabačen preko kanala Glogovnice i da nije bilo jednog voda II čete, neprijatelj bi ga još dalje gonio. Nekoliko sati prikupljali su se dijelovi bataljona po odjeljenjima i vodovima. Članovi Štaba bataljona i Štaba MO-a, koji su se našli na licu mjesta zabrinuli su se. A kako i ne bi, razbijen je bataljon. Pa to je strašno. Međutim, malo-pomalo bataljon se prikupljao južno od s. Lipovčana, bez novih gubitaka.

Što se zapravo dogodilo? Analiza neuspjeha je nedvosmisleno pokazala da je u organizaciji marša i zasjedi bilo niz slabosti:

- ocjenjivanje je bilo površno: kozaci nisu bili domobrani, to je bila konjica, a ne pješadija; neprijatelj je bio brojno jači, čak četiri puta, bolje naoružan i uvježban;
- izbor rejona zasjede i raspored snaga bio je slab;
- dovođenje jedinica nije bilo potpuno tajno; po svemu sudeći, neprijatelj je imao podatke o rejonu zasjede;
- nije organizirano osmatranje šireg rejona pa je neprijatelj nas iznenadio;
- sistem vatre i način djelovanja nisu bili dobri;
- protivnik je bio navikao da oštro nastupa i goni naše manje jedinice, primjenjujući manevar obuhvata naših bokova.

Komandant kozačkog diviziona primijenio je dobro isprobani taktički postupak: Kada je naišao na partizane, čelno odjeljenje je s konja otvorilo žestoku vatru i zastalo, zatim su ekadroni izvršili obuhvat s oba boka otvarajući vatru nasumce i, razumije se, za kratko vrijeme naša je zasjeda bila dovedena u težak položaj. Došlo je do kolebanja, zatim do povlačenja u šumu po desetinama i vodovima. Četa koja je bila na desnom krilu i nešto pozadi jednostavno se povukla u pošumljena udolja, tu pričekala da kozaci prođu, pa se zatim uredno povukla prema Lipovčanima. Brzina i način djelovanja zbulnili su komandire četa i borce jer je to bio prvi vatreni sudar s novim protivnikom. Trebalо nam je više sukoba i iskustva dok se nismo navikli i uvježbali. Poslije smo tukli baš te protivnike, kozake. Inače, bila je to vojska s

mnogo borbenog iskustva, dobro naoružana, drska, silovita, poludivljia, osobito pod utjecajem alkohola. Kada bi uspjeli poljuljati otpor neke **naše** jedinice i dići je s položaja, prelazili bi u gonjenje, omiljenu kozačko-konjičku radnju. Ali kada bi ih sačekala dobro organizirana **vara s naše** strane, bježali bi glavom bez obzira. **O** tome će još biti riječi.

Tako je prošao prvi susret u borbi s kozacima, istina negativno za **MPO**, ali s novim iskustvima.

Pošto je MPO početkom travnja ponovno ostao s jednim partizanskim bataljom, po odluci ŠIGO formiran je Udarni bataljon od jedinica bataljona i udarnih grupa pomicanjem kadra. Tako je MPO uskoro opet imao dva partizanska bataljona, a jedan je bio udarni. Jedno će vrijeme Udarni bataljon biti izdvojen od MPO-a kao samostalni bataljon pod neposrednom komandom ŠIGO.

Za komandanta Udarnog bataljona postavljen je Dragan Đakula, **rodom** od Vojnića, borac od 1941, s proleterskom četom došao na Kalnik 1943 (pukovnik JNA u penziji, živi u Beogradu). Bataljon je formiran potkraj travnja 1944, brojno stanje je prosječno, imao je oko 170 boraca i starješina, ali je kadar izabran i naoružanje dobro. Formiranjem bataljona Odred je znatno ojačan, dobio je udarnu snagu i borbenu vrijednost.

Travanj je bio mjesec sređivanja jedinica MPO-a, ŠIGO je radio punom parom i rukovodio partizanskim odredima, izrađeni su planovi djelovanja, organizaciono su sredeni svi partizanski odredi, posebno Moslavacki PO, koji se nalazio uz ŠIGO, pa je njegov utjecaj na Odred bio veći i djelotvorniji.

Štab MPO-a je popunjeno s komesarom, na koju je dužnost došao Ciro Karlović-Brko, za pomoćnika komesara postavljen je Vlado Hus, komandant je bio Ivan Kosak, za načelnika štaba došao je Božo Kušec. Tako je i taj štab bio popunjeno do formacije i s dobrim kadrom pa je mogao normalno raditi. U drugoj polovini travnja I bataljon nalazio se većim dijelom na sektoru Garešnice i Kutine, a Udarni bataljon nakon formiranja na sektoru Čazma — Ivanić-Grad. Došlo je do više sukoba s patrolama, ali neprijatelj je više puta izbjegao borbu na ovim pravcima. Evo kako je izgledala aktivnost Odreda potkraj travnja i početkom svibnja 1944. godine:

ŠTAB ISTOČNE GRUPE

P—ODREDA HRVATSKE

Broj Opr. 29/44.

Dne 17. maja 1944.

PREDMET: Redoviti operativni izvještaj

ŠTABU X. KORPUSA »ZAGREBAČKOG« NOV I POJ

Prema naređenju Op. Br. 136 od 12. III. 1944. godine, dostavlja se operativni izvještaj, za vrijeme od 25. IV. do 10. V. 1944. godine.

MOSLAVAČKI ODRED

25. IV. — Odred se je nalazio u selu Pavličanima, gdje se vršila obuka i uređenje oružja i opreme.

26. IV. — Odred se nalazio u selu Pavličanima.
27. IV. — Vrši se pokret Pavličani — Mikleuš.
28. IV. — Vrši se pokret Mikleuš — Berek. Istog dana jedna četa osigurava rekviriranje blaga u selu Đurđic. 15 drugova vrši osiguranje prevoza 20 metara pšenice iz Ivanjske. 1 desetina upućena u Štab X — Korpusa za pratnju mina u Bjelovarsko Područje.
29. IV. — Izvršen je pokret iz Bereka za Dišnik. Neprijatelj je nastupao iz Garešnice u pravcu Dišnika i sa Goila u pravcu Vel. Bršljanice. Prilikom sukoba kod Kovačić brda i u samom Dišniku ranjen je jedan drug dok neprijateljski gubitci nisu poznati. Neprijatelj se povukao.
30. IV. — Jedna četa nalazi se u zasjedi kod samog uporišta Garešnice ali neprijatelj nije naišao. Ostali djelovi nalazili su se u Popovcu i u Rogoži.
1. V. — Jedinice se nalazile u selu Dišniku na odmaranju.
2. V. — Izvršen je pokret u pravcu Kutinice prema neprijatelju koji je nadirao iz Kutine, ali se prije sukoba povukao.
3. V. — Jedna četa poslana je na sektor Kutine i stavila se je na raspolažanje K.N.O.O. Kutina.
4. V. — Jedinice su se nalazile u Popovcu.
5. V. — Jedinice su se nalazile u Popovcu, vršena je obuka.
6. V. — Neprijatelj je nastupao u pravcu Pašijana pa je zauzet položaj iznad sela Pašijana da bi pružio osiguranje 21. Brigadi koja je stigla na taj sektor. Neprijatelj je odstupio prije dodira.
7. V. — S jednom četom vrši se osiguranje mitinga u selu Ladišlavu. Četa upućena na Kutinski kotar ubila je kod Kutine dva domobrana a dva je zarobila. Zarobljene su dve puške sa priborom 100 kom. metaka i dva para odjeće i obuće.
8. V. — Jedinice su se nalazile u Popovcu i vršeno je sređivanje.
9. V. — Prema traženju XXVIII. Divizije 1 četa osigurava rekviziciju.
10. V. — Odred vrši pokret za Grabovnicu sa zadatkom osiguranja od Križa, a u vezi sa akcijom XXVIII. Divizije na Hercegovac.

UDARNI BATALJON

25. IV. — Bataljon se je nalazio u selu Ivančanima i napao je 20. čerkeza koji su se nalazili u šumi te uhvatio 12. živih, 7. je ubijeno, a jedan ranjen uspio je pobjeći u uporište Gradec. Napad je izvršen bez vlastitih gubitaka.
26. IV — Bataljon se je nalazio u Svinjaru i odavle se je povukao u Cerinu.
27. IV — Nalazio se je bataljon u zasjedi i kod Stare Marče i zatim izvršio pokret za selo Lipovčane.
28. IV — Bataljon se je nalazio u Lipovčanima.
29. IV — Bataljon je ušao u sastav II. Moslavačke Brigade te se je nalazio u zasjedi kod sela Hagnja prema Svetom Ivanu Žabnom. Neprijatelj nije naišao, te se je bataljon povukao u Srpsku Kapelu.

30. IV — U tri sata izjutra izvršen je pokret u selo Kabal, a na veče produženo u pravcu Sv. Ivan Žabno gdje je zajedno sa II. Moslavackom Brigadom napadnuto uporište Sv. Ivan Žabno.

1. V — U dva sata izjutra otpočeo je napad. Bataljon je napadao sa jednom četom dok su dve čete bile u zasjedi. Napad nije uspio zbog pomanjakanja teškog oružja te se je bataljon povukao u Sv. Petar Čvrstec. Gubitaka na našoj strani nije bilo.

Za period travanj — svibanj karakterističano je da neprijatelj izbjegava oštije sukobe. Držeći se uporišta i neposredne okolice, poduzima dublje ispade na STM samo jačim snagama. Jedinice MPO-a postavljale su zasjede tik ispred Garešnice, Kutine, Popovače i još nekih mjesto, ali on nije izlazio iz garnizona. Istina, bilo je podataka da će naići njegove jedinice, ali ti podaci nisu bili točni. Bilo je slučajeva da se u zasjedu išlo bez podataka, da se sačeka ako nešto nađe.

Udarni bataljon iznenadio je kozake 25. IV 1944. u šumi kod Ivančana, ubio 7 i zarobio 12 vojnika, pobjegao je samo jedan vojnik u Gradec. Time je bio vraćen dug za poraz I bataljona u šumi Marči. Bio je to dokaz kako se i takav protivnik može uspješno tući. Bataljon nije imao gubitaka.

UDARNA GRUPA »KUTINA«

Pored toga što je već bilo govora o udarnim grupama koje su imale različite formacije i uloge u pojedinim kotarima i periodima, valja reći da one postoje i dalje, iako u novoj i izmijenjenoj situaciji. Ocjena o njima, njihovoj ulozi i zadacima ostaje s napomenom da 1944. godine imaju nove specifičnosti. Ima ih različitih, vrlo dobrih, borbenih i onih koje postaju pomalo »divlje«, nisu uvijek pod kontrolom KK KPH i ŠMPO, pa je bilo neaktivnosti, zastranjivanja i rada na svoju ruku. Čim je to uočeno bile su ili rasformirane ili upućivane u sastav četa MPO-a i pozadinskih partizanskih straža.

Kutinska udarna grupa zaslužuje nešto više prostora. Poslije odlaska Udarnog voda, odnosno Udarne čete Osekovo (čiji je komandir bio Josip Božić-Mali, a komesar Ivan Knežević) u MPO, odnosno u Udarni bataljon i brigadu, na kutinskom kotaru formirano je više manjih udarnih grupa sličnih onima iz 1942. Međutim, prosinca 1943. Kutinska udarna grupa, popularno nazvana Dragecova (po imenu komandira Drage Brezinčaka), bila je najprije zaštitni vod pri kotarskom komitetu KPH Kutina, ali je osim toga osnovnog zadatka poduzimala razne druge akcije, osiguravala je i sjedišta OK KPH Čazma i OK SKOJ-a koja su se nalazila nešto istočnije od Mikleuške u šumskoj kući što se danas zove »Jelen«. Kotarski komitet Partije nalazio se u tzv. Banderijevoj klijeti⁶²⁾). U proljeće 1944. grupa je prerasla u udarni vod, pa četu, da bi zatim otišla u svibnju u I bataljon MPO-a kao III četa.

Ova udarna jedinica, čija jačina postupno raste od desetine do voda i čete, dio je jedinica MPO-a na raspaganju KK KPH Kutina. Za-

⁶²⁾ Vlasnik klijeti je Francuz, progresivan čovjek koji je NOP-u dobrovoljno stavio na raspaganje svoju imovinu.

datke dobiva od ŠMPO, ali i od partijskog komiteta. Kao grupe na garešničkom, čazmanskom i sisačkom kotaru, i ona igra ulogu milicije: vodi borbu protiv petokolonaša, osigurava poredak i funkcioniranje organa narodne vlasti i omogućava rad političkih organizacija. Prema tome, ove su jedinice zapravo preteča ppk jedinica, odnosno jedinica Ozne na prostoru Moslavine.

Zbog toga što su to bile specijalne oružane jedinice u sastavu MPO-a, i bez obzira na to što im često, ponekad i pretežno, daju zadatake kotarski komiteti Partije, valja još nešto reći o njihovom djelovanju. One su vodile posebnu brigu o tome da se hvataju pojedinci i grupe ustaša, policajaca, žandara, zločinaca, špijuna, tako da su u praksi dobrim dijelom bile istovremeno i jedinice sigurnosti.

Kutinska udarna grupa bila je sastavljena od ljudi koji su se većinom poznavali od ranije iz grupe sela zapadno od Kutine i s periferije samog mjesta. Dobrim dijelom to su siromašni radnici i seljaci pa je prirodno što su se opredijelili za oslobođilačku borbu. Neki su izvjesno vrijeme bili u domobranstvu. Oni koji su prvi otisli u NOB, povećali su za sobom ostale.

Budući da je grupa u prvo vrijeme bila neposredno uz KK KPH Kutina, ideološko-politički rad bio je dobar. Oština borbe i likvidacija istaknutijih ustaša prekalila je borce i rukovodioce. Pročula se borbenost, dovitljivost i sposobnost jedinice.

U početku je Udarna grupa »Kutina« imala svega 16 boraca i streljina:

1. Drago Brezinčak-Dragec, komandir udarne grupe-voda,
2. Veno Svoboda, delegat voda (kratko vrijeme),
3. Đuro Kuzmić-Đuka, delegat voda, poslije komesar čete kada je grupa narasla na tu jačinu,
4. Albin Bosnar-Albić,
5. Josip Preglej-Pepić,
6. Stjepan Haludek,
7. Ivan Brlek,
8. Alojz Gregorić,
9. Stevo Glavaš,
10. Josip Đurinec,
11. Mijo Pelegrin,
12. Stevo Pelegrin,
13. Mićo Smrekar,
14. Franjo Režabek,
15. Nikola Adamović,
16. Slavko Babić.

Kada je KK KPH Kutina preselio u Paursku Kutinicu i Selište, a OK KPH Čazma, Moslavina, u rejon Mikleuške (Medno polje), ova udarna jedinica MPO-a razvila je još veću aktivnost jer je bila oslobođena uloge neposredne zaštitne jedinice. Osnovni rejon boravka sada je u Selištu, odakle je četa po dijelovima ili vodovima išla na izvršenje zadataka. Od velikog broja izvedenih akcija spomenut će samo tmeke, iako su vremenski bile izvedene prije svibnja 1944.

PRVI PUŠKOMITRALJEZ

Slično kao i druge udarne grupe, specijalne straže i jedinice, ni ova, Dragecova (tako ćemo je zvati), nije imala automatskog oružja prilikom formiranja. Osnovni izvor oružja bio je neprijatelj. Odmah nakon formiranja oteto je više vojničkih pušaka, 2 automata, nekoliko pištolja i više bombi. To je bilo solidno naoružanje voda, ali nije bilo puškomitraljeza. Sredinom siječnja u Repušnici se ukazala prilika da se dođe do toga važnog oružja. Patrola u sastavu: Albin Bosnar, Mićo Smrekar i Alojz Gregorić dobila je zadatak da izviđa u rejonu s. Gračenica — s. Repušnica i zarobi domobrana, odnosno da ubije nekog neprijatelja, ako na njega nađe.

Patrola je navečer stigla u Repušnicu i od naših omladinaca i odbornika saznaла da je kod Julijane šoštarić sijelo, čijanje. To je skup djevojaka i žena na kojem se čija perje od gusaka i pataka, negdje i od purana, koje se potom stavlja u jastuke i perine (blazine). Takvim sijelima prije i poslije Nove godine prisustvovali su i mladići, seoski bećari i šaljivdžije. Tu se veselilo i pjevalo, ponešto pilo, zbijale se šale i slično. Poslije završetka rada nastala bi zabava, a ples bi potrajavao duго u noć.

Te večeri uđe Albin u Julianinu kuću, pozdravi prisutne, zatim se sastane sa saradnicima NOP-a. Omladinac I. P. povuče ga za rukav u mračni kut i reče: »Čuj, Albin, gore su na katu dva domobrana, imaju puškomitraljez.« Patrola izide pred kuću od planki, Albin pogleda na trijem (čardak) i reče: »Lojz, ti ostani ovdje i osmatraj, a ti, Mića, podi sa mnom gore.« Popnu se drvenim stepenicama, tiho i oprezno.

Na katu u ovećoj sobi, pod sijalicom od 60 svjeća, za velikim drvenim seljačkim stolom sjede dva domobrana iz 7. željezničke bojne. Njihov je vod na osiguranju pruge i željezničke stanice Repušnica. Izisli su u selo da malo popiju. Tu je puškomitraljezac Ivan i njegov pomoćnik Stevo. »Na, pij«, reče Ivan Stevi i natoči iz zemljjanog pehara, već treću čašu moslavca (moslavačko vino iz predjela Mramorbrda). Oružje su stavili nedaleko od sebe, iza vrata. Tek što su prinijeli čašu ustima, vrata se naglo otvore.

»Ruke uvis, ovdje partizani«, zagrmi Albin.

Iznenadeni pred uperenom partizanskom puškom, domobrani se ukipe spuštajući čaše na stol. Vino se prosu, a oni se blijedih lica zabilje u pravcu vrata i podignu ruke. Albin hitro skoči pokupi puškomitraljez, tri okvira za municiju, pušku i opasače s fišeklijama.

»Ako hoćete, možete poći s nama u narodnu vojsku«, reče Albin zarobljenicima. Oni šute pognutih glava i razmišljaju. Tada puškomitraljezac Ivo reče:

»Gospodin partizan, mi ne bi išli k vama ako ne moramo.«

»Dobro« reče Albin, »ali ako se budete borili protiv nas, drugi put ćemo vas strijeljati. Bježite kući pa odanle pređite u partizane.«

»Svlačite se, brzo«, naredi Mićo.

Domobrani odu u gaćama.

Kada je patrola te noći stigla u sastav voda kod Banderijeve klijeti, probude se svi borci udarne grupe. Albin, Mićo i Lojz morali su

detaljno ispričati čitav događaj. Komandir Dragee bio je posebno zadovoljan, već je odavno želio puškomitraljez. Nakon kratke diskusije, Dragee proglaši Albina Bosnara prvim puškomitraljescem. Albin, sav radostan, pogladi oružje, stavi ga kraj sebe i zaspi dubokim snom, kao čovjek koji je uspješno obavio važan posao.

VODNIK SE STIDI

U prosincu 1943. godine komandir Udarnog voda Dragee odluči da sa svojim delegatom i desetarima podje u rejon Kutine i zarobi nekoliko vojnika. Da bi lakše izvršio zadatak odredi manju grupu drugova koji su bili u civilu. U grupi su bili: Drago Brezinščak, Duro Kuzmić, Ivan Brlek, Stjepan Haludek i Mićo Smrekar. Prema prikupljenim podacima, grupe domobrana izlazile su iz uporišta u okolicu mjesta da nešto popiju. Jedan od takvih ljudi koji je prodavao vino bio je i gaza Božiček. Njegova kuća nalazila se sjeveroistočno od Kutine.

Dragee je s grupom krenuo Božičeku da zarobi domobrane i zaplijeni oružje. Božiček je imao dobrog vina, a to su znali i neprijateljski vojnici. Budući da je njegova kuća bila u naselju Ciglenica-Kutinska i u šumi, Dragee je, stigavši kroz šumu u blizinu kuće, najprije organizirao izviđanje rejona sa svih strana. Zasjede nije bilo. Ušli su u kuću. Ali u kući je bio samo gaza, koji se od ranije poznavao s Brezinščakom, znao je Drageca prije rata kao mesarskog pomoćnika i siromaha.

»Ima li kakve vojske? Dolaze li domobrani kod vas? — upita ga Dragee.

Božiček ga pogleda i odgovori: »Posranec jedan, bježi što prije da te ne ubiju. Kutina je puna vojske: zdrugovaca, gestapovaca, ustaša i oružnika.«

Gaza je inače bio osoran. Dragee nije htio zaoštrevati situaciju pa reče: »Mogao bi biti pristojniji, stari.«

Grupa napusti kuću, podje ivicom šume niz kosu i izbjije kod kuće I. Copota koji se nalazio u ustašama. Dragee zastane da osmotri okolicu, kad odnekud iskrsne ustaša Copot i posegne za puškom. Dragee je bio brži i opali, ali ustaša uspije pobjeći u Kutinu. Grupa nije znala da je ustaša ranjen, to su saznali kasnije. Pošto se to dogodilo nasuprot crkvi Sv. Marije Snježne u Kutini, neprijatelj otvoriti vatru po partizanima. Grupa se morala povući u šumu, zatim je nešto sjevernije prešla put Kutina — Garešnica i izbila na greben kose koji od objekta Kletište izvodi u Kutinu.

Izbivši uza strmu padinu kose, koja zapravo predstavlja dugačak greben Lipa — Kletište — centar Kutine, grupa stiže u Vinogradsku ulicu.

»Idemo do groblja pa ćemo pripucati na bandu», reče Dragee.

Kad su stigli u visinu Kranjčecove kuće, iz dvorišta na put izide žena Teruška.

»Koga ima kod Kranjčeca», upitaju je partizani.

Teruška odgovori da nema nikog i nastavi prema svojoj kući koja se nalazila u blizini.

»Laže baba«, reče Dragee, »da zavirimo.« Priđu kući i Dragee opazi vojnika kroz staklo na vratima. Grupa upadne u kuću. Đuro ostaje vani na straži.

»Ruke uvis«, viknu Dragee uperivši pušku na domobrane, na vojnika i vodnika. Domobran odmah diže ruke, vodnik nešto pokuša izvesti. Međutim, kad Mića uperi pušku direktno u njega, i on podiže ruke. Haludek izvrši pretres i nađe samo dvije bombe. Domobrani su bili bez oružja. Što će im, smatrali su, neće partizani u po bijela dana u Kutinu. Bilo je to svega 500 m sjeverno od crkve.

Zarobljenike povedu grebenom pored šume i zaustave se nešto sjevernije, gdje predlože domobranima da prijeđu u partizane, ako nisu okrvavili ruke.

»Nismo«, odgovore obojica.

Međutim, ipak odluče da ne bi u partizane.

»Onda se svucite«, naredi Dragee. Domobran se svuče bez pogovora, valjda mu to nije bilo prvi put, i ostane samo u gaćama. Vodnik je skinuo sve osim hlača.

»Skidaj to, brže«, obrecnu se Haludek.

»Nemojte«, zavapi vodnik, »ne mogu ih svuci.«

»Skidaj se, odmah.« Vodnik spazi uperene puške i polako skine vojničke čakštire, a gaće sve poderane, sve mu se vidi. Nasta smijeh⁶³⁾.

»Možete ići u Kutinu, ali ako vas uhvatimo u borbi, ode vam glava«, reče Haludek. »Sad ste bili bez oružja i sa ženom pa vam nećemo ništa.«

Domobrani odu kao pokisle kokoši. Vodnik zagrabi dugim koracima da što prije odmakne od partizana koji najednom izbiše kao iz zemlje.

Čizme broj 46 obuje Kuzmić koji je bio zapravo bos.

Vijest o prepadu partizana stigla je do komandanta I gorskog zdruga i on se žestoko naljuti na potčinjene naredivši »oštре mjere u cilju jačanja discipline.« Zabranio je izlazak izvan žice bez posebne propusnice. Ali ni to nije pomoglo. Njegova se vojska sve više osipala, partizani su je sve češće zarobljavali i svlačili.

VELIKI ŽUPAN

Kako se kraj rata sve više bližio, borbe su postajale oštريје, a neprijateljske jedinice slabije. Ustaške glaveštine morat će odgovarati narodu zbog zlodjela koja su počinili. Blizilo se vrijeme svodenja računa. Ni na prostoru Moslavine narod nije dopustio da ubojice, izdajnici, ustaški vlastodršci i organizatori zločinačke ustaške NDH prođu nekažnjeni. Tako je bilo i sa Stjepanom Uroićem. Izdajnik je bio ponosan titulom Pavelićevog velikog župana, valjda je mislio da će točak historije vratiti nazad. Uvjereni antikomunist, šovinist i fašistički ideolog sa sela Stjepan Uroć neslavno je završio svoj sramni životni put na vješalima, tu u Moslavini, osuđen od naroda.

⁶³⁾ Domobranski vodnik o kome je riječ prešao je na stranu NOV na poziv Tita u rujnu 1944. godine. Bio je dobar borac. Poginuo je.

Uroića su uhvatili moslavački partizani. Tko je bio Stjepan Uroić?

Živio je u Repušnici (zapadno od Kutine 6 km), kuća je dobra i velika, bio je imućan, pripadao je tzv. viđenijim ljudima. Već se u mlađosti počeo baviti politikom. Budući da je bio loše odgojen, rano je ispoljio šovinizam, taštinu, loš karakter i amoralnost. Maštao je o tome da postane veliki čovjek, gazda, političar već 30-ih godina, kada se opredijelio za ustaše, sanjao je da će jednog dana postati veliki glavar. Imao je nesreću da se lično upoznao s Pavelićem, skriva ga je od jugoslavenske policije i žandarmerije, razrađivao s njim strategiju i tak-tiku ustaškog pokreta. Fašizam, firerstvo i lična moć zavrti mu mozak pa je već prije rata u svojoj kući organizirao polaganje ustaške zakletve.

U Mačekovoj KSZ Uroić je imao važnu ulogu. Veoma je spretno širio ustašku ideologiju u toj demagoškoj sredini. Njegov primjer jasno govori o Mačekovoj izdaji, koji je preko takvih tipova pridonio da ustaše dođu na vlast. Nakon više godina ilegalnog rada Uroić je 1941. godine, dolaskom ustaša na vlast, postao ni manje ni više nego veliki župan Velike župe Prigorje. Pavelić je imao velikog povjerenja u njega. Svi progoni komunista, Židova, Srba, Hrvata i svih onih koji su bili napredno orijentirani, išli su preko velikog župana. Dovoljno je pročitati samo nekoliko dokumenata koje je potpisao Stjepan Uroić da se shvati kakav je to bio neprijatelj naroda.

Uroić je donosio krupne odluke. Bez imalo savjesti poslao je u smrt mnoge ljude. Već je 1941. zasluzio smrt, ali nije bilo uvjeta da se to ostvari. Kao svaki zločinac bio je »hrabar« primjenjujući silu nad golorukim narodom, a kukavica kada je došla u pitanje njegova koža. Iz dokumenata se vidi da je Uroić bio veoma uporan u borbi protiv moslavačkih partizana i MPO-a. Kao i dr Vladimir Sabolić, veliki župan Velike župe Bilo-gora, zahtjevao je od samog Pavelića da kaznenim ekspedicijama uništi partizane u Moslavini, oko Zagreba i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Da bi se osigurao mir u centru NDH, Uroić je od svoga poglavnika i ministra unutrašnjih poslova zahtjevao čitav niz mjera, predlagao je uputstva kako da »smiri« hrvatski narod, kako da seljaštvo postane lojalno NDH. Bio je osobito okrutan proganjajući članove KP. Prisno je saradivao s komandantom I gorskog zdruga, svojim imenjakom Stjepanom Peričićem.

Početkom 1944. godine Uroić je premješten na dužnost velikog župana Velike župe Livac-Zapolje, gdje je produžio nasiljima i odmazdama nad narodom. Ali svemu dođe kraj. Istina, predugo je žario i palio, dugo se šepurio i odlučivao o sudbinama ljudi. Ali zločinac se vraća na mjesto zločina. Tako je i veliki župan potkraj ožujka 1944. došao, na svoju nesreću, kući u selo Repušnicu. Došao je da obide porodicu i organizira nabavku ogrjeva.

Dugo je vremena naša obavještajna služba hvatala toga zlikovca. A kada je saznala da je došao, Ivo Borić-Beli, sekretar KK Kutina, organizirao je hvatanje. Belome je bilo jasno da se takav stari lisac ne može lako uhvatiti. Zato je sa OK KPH Čazma, Štabom MPO-a i Komandom moslavačkog područja izraden plan. Pokušat će se lukavstvom i na prepad. Uroić je noću bio u Kutini, a danju je znao doći u selo svojoj kući, ali tek onda kada bi se uvjerio da u blizini nema partizana.

Kod kuće se zadržavao kraće vrijeme. Kada bi saznao bilo što sumnji-vo, odmah bi odlazio u Kutinu.

Odlučeno je da Udarni vod »Kutina« izvrši taj delikatni posao. Komandir voda dobio je zadatak da ga uhvati živog. Toga dana u KK KPH Kutina sekretar komiteta Ivo Borić-Beli pozvao je komandira u komitet i upoznao ga s jednim drugom »iz višeg foruma.«

»Poznaješ li ti Stjepana Uroića«, pitao je taj drug komandira.

»Da, poznajem«, odgovorio je komandir.

»Znam da si sposoban da sa svojom jedinicom uhvatiš zločinka, ali pazi, treba nam živ.«

Odabrana je dobro naoružana desetina boraca za taj specijalni zadatak, koja je krenula iz Srpskog Selišta pravcem — š. Ciglenica — tt 253 — Mramor-brdo — s. Repušnica. Odlučeno je da desetina ide na zadatak danju kako bi najprije izvršila izviđanje okolice kuće Stjepana Uroića. Nije bilo sigurnih podataka da li je veliki župan kod kuće ili je u Kutini. Komandir i dva borca bili su u civilu, ostalih sedam drugova iz desetine u uniformama.

Oko 13—14 sati grupa je stigla sjeverno od Repušnice u omanji gaj, koji je obuhvaćao malo udolje kojim bi za kišna vremena tekao mali potok. Udolje je izvodilo na jug do ceste i glavne pruge. Na nekoliko stotina metara od Uroićeve kuće grupa je zastala i detaljno osmotrila teren. Za to vrijeme komandir je s ostalim drugovima razradio zadatak. Odlučeno je da sedmorica drugova u uniformi ostanu u šumici, a da komandir grupe s dvojicom u civilu uđe u kuću. Oni podu pošumljenim udoljem pa kroz Uroićev voćnjak, osmotre cestu i ustavove da neprijatelja nema.

Za to vrijeme, moglo je biti između 14 i 15 sati, veliki župan sjedi u svom domu. Tek što je završio bogat objed i popio čašu pravoga domaćeg vina. Bio je raspoložen. Rasprčao se sa ženom i sinom. Tog časa nije ni slutio da su partizani pred vratima. U kuću ulaze trojica neznanaca u civilu, ali s automatima. Krupan čovjek s uperenim automatom naredi Uroiću: »Podite s nama.« Uroić blenu. Što je to sad? Kada se pribrao, upita:

»Gospodo, što ću vam ja?«

Onaj krupni grunu kao iz puške: »Mi smo partizani. Uhapšeni ste u ime naroda.«

»Vi me poznajete«, nastavi krupni partizan.

Uroić ga bolje pogleda i upita: »Je si li ti sin od... ?«

»Jesam«, odgovori partizan.

Veliki župan problijedi kao krpa. Sada mu je jasno u čijim je rukama. Uhvati ga panika, nikako da smisli kako da se izvuče.

»Dečki, nisam ja ništa kriv«, počne više nego naivno, »ja sam vama mnogo pomogao, nemojte me voditi, ja ću vama i nadalje valjati... «

»Dosta, morate s nama«, naredi voda patrole i istjera Uroića u dvorište. Žena i sin plaču. Znaju koliko je sati.

Grupa se u gaju spoji s ostalima. Išli su oštro pa je gospodin veliki župan spao s nogu. Treba što dalje odmaknuti s takvim uvaženim

plijenom. Nije šala uhvatiti velikog župana NDH i poznatog zlikovca. Istoga dana Uroić je sproveden u Komandu moslavačkog područja u Samaricu i stavljen u istražni zatvor.

Dugo su sudske organe Komande moslavačkog područja vodili postupak. Brojnim dokumentima i svjedocima potpuno su raskrinkali ustaškog zločinca. Zbog posebne uloge u NDH i teških krivičnih djela, odlučeno je da se Uroiću sudi javno, u Čazmi, usred partizanske Moslavine. Narod je izrekao smrtnu kaznu. Od titule velikog župana, ustaškog glavnara i Mačekovog političara, ostao je ispuhan balon, izdajnik koji je premirao od straha za svoj život.

PRATNJA RANJENIKA ZA SLAVONIJU

Potkraj svibnja MPO je imao prvi i drugi bataljon, te udarni bataljon, koji je ŠIGO uzeo pod svoju neposrednu komandu. To nije smetalo, naprotiv, udarni bataljon ostao je u Moslavini djelujući na širem prostoru. Sredinom godine u Moslavini se nalaze pored jedinica KMP, Diverzantskog odreda i većeg broja samostalnih manjih straža — i jedinice triju partizanskih bataljona, koji su pored napadnih borbenih djelovanja branili i slobodnu teritoriju Moslavine.

Ojačavši snage jedinicama I konjičke kozačke divizije, neprijatelj je sve češće poduzimao aktivna djelovanja u cilju prodora na STM, nanošenja gubitaka, razbijanja naše pozadine i pljačke dobara. Zbog toga je Štab X korpusa odlučio da se partizanske bolnice u Podgariću rasterete teškim ranjenika i bolesnika prebacivanjem u Slavoniju. Brigada za ranjene drugove pitanje je partizanske časti. Za osiguranje na tako dugu marš-rutu trebalo je uputiti čitav bataljon. ŠIGO je odlučio da ranjenike prati I bataljon MPO-a. To je bio izgrađen partizanski bataljon sa oko 200 boraca. Treća četa bila je Kutinska udarna na čelu s komandirom Dragom Brezinčakom. Komandant bataljona je Drago Crnić, polit. komesar Nikola Subota, zamjenik komesara je Stanko Leš-Danko. S obzirom na važnost zadatka, iz štaba odreda s bataljom je išao zamjenik komesara Vlado Hus i sekretar SKOJ-a Odreda (u pravilu, članovi Štaba MPO-a bili su s bataljonima i četama kada se išlo na borbene zadatke). Zadatak MPO-a da otprati oko stotinu teških ranjenika u Slavoniju bio je veoma ozbiljan i delikatan, zato je ŠMPO neposredno sudjelovao u realizaciji zadatka.

23. V 1944, poslijepodne, u rejonu Gornje Garešnice formirana je duga kolona od osamdesetak zaprežnih kola sa 103 teška ranjenika i teških bolesnika. Štab I bataljona, uz prisustvo članova Štaba odreda, održao je sastanak na kojem je zadatak detaljno razrađen. Ranjenici moraju stići do slavonskih bolnica u potpunoj sigurnosti. Komandiri četa dobili su opće i posebne zadatke bez pojedinosti i marševskog cilja. Cilj marša bio je prevesti ranjenike u bolnice u Slavoniju, ali raarshevski cilj, gdje ih treba prevesti, nije saopćen. Komandirima su davaní samo dnevni zadaci.

Marševski poredak bataljona: na čelu prethodnica, jedna partizanska četa, koja je isturila čelne i bočne patrole i odjeljenja prema potrebi. Ranjenici su u transportnoj koloni s jednom partizanskom četom koja se kretala pored zaprežnih vozila. U zaštitnici je jedna četa

koja jednim vodom pomaže drugim četama ili postavlja bočna osiguranja pri prelasku preko komunikacija.

Bataljon je krenuo pravcem: s. Podgarić — s. Trnovitički Popovac — s. Ladislav — s. Pavlovac — s. Velika Barna — s. Mala Peratovica — s. Lončarica, gdje je bio veliki odmor. 24. V naveče stiže u s. Đakovac pravcem s. Lončarica — s. Turčević Polje — s. Đakovac.

U Đakovcu je odmor i prenoćište kako zbog umora ljudi i stoke, tako i zbog toga što je jedna neprijateljska kolona toga dana prolazila komunikacijom Daruvar — Pčelić — Virovitica. Stoga je prijelaz kod s. Đulaves (danas Miokovićevo) bio nesiguran. U toku noći izvršena je zamjena konjskih zaprega. Vraćaju se vlasnici zaprega iz Moslavine, uzimaju se novi iz Turčević Polja i Đakovca. Uspostavljen je kontakt s članovima OK KPH Virovitica i s Komandom područja.

Sutradan, 25. V., duga kolona nastavlja marš. Bio je lijep i sunčan dan. Zbog neprijateljske avijacije odstojanje u koloni bilo je povećano. Sada je kolona znatno dulja nego inače: oko 3 km. Jedna četa bataljona otišla je ranije u rejon s. Đulavec radi pravovremenog zaposjedanja položaja u cilju osiguranja prelaska kolone preko ceste i pruge.

Kolona je odmicala sporo, 2—3 km na sat, zato što je put loš, a i stanje ranjenika tako nalaže. Prošlo je podne kada je začelje sretno prošlo Dulovec. U rejonu Krivaje dat je veliki odmor, narod je nahranio ranjenike, zatim je nastavljen put prema Voćinu. Ovdje je pokret bio još sporiji nego do Đulovca, pored ostalog zbog lošega seoskog i šumskog puta, čestih uspona, spuštanja i mnogih krivina.

SELO LISIČINE

Stigavši u s. Lisičine bataljon je, postavivši neposredno osiguranje, večerao i odmorio se 2—3 sata. Umor je bio očit jer se pješačilo desetine kilometara obilazeći neprijateljska uporišta, kolona se stalno razvijala i savijala i postavljala osiguranja.

Lisičine su bile omanje slavonsko partizansko selo, narod izvanredno gostoljubiv i srdačan. Na pola sata hoda ispred kolone u selo je stigla patrola I bataljona MPO-a s intendantom bataljona i javila se MNO-u i omladinskoj organizaciji. Za to kratko vrijeme doček Moslavčana bio je potpuno organiziran. Bilo je večere za sve, za ranjenike i borce. Mlijeka je bilo za svakog ranjenika, i još ga je ostalo. Poslije večere održana je kratka priredba uz partizanske pjesme: »Po šumama i gorama«, »Kud narodna vojska prođe« i »Dvanaesta je majka Slavonije.« Na kraju je otplesan slavonski taraban. U kolu su partizani iz Moslavine, Zagrepčani, Siščani i mnogi drugi. Nema umora, nestao je začas, mladost ga raznese i odagna. Između dva partizana u kolo se hvataju mlade Slavonke iz Lisičina, većinom crnke, žive i okretne.

Moralo se dalje. Ispraćen srdačnim pozdravima, I bataljon kreće prema Voćinu i Dubokoj Rijeci. Noć se spustila i mjesecina srebrnasto obasja put prema Zvečevu. Tandru kotači seoskih kola, poneki glas remeti noćnu tišinu šume. Da nije rat, da u kolima ne leže teški ranjenici, bilo bi to divno noćno putovanje kroz Slavoniju.

Tek oko 2 sata kolona stiže na marševski cilj u rejon Zvečeva i predaje ranjenike slavonskim partizanima. Partizanskom željeznicom

odvoze ih dalje u njedra zelenog Papuka. Rastanak s ranjenicima bio je topao, drugarski i tužan.

U koloni transporta bilo je drugova čije su grudi izrešetane zrnima. Na tom dugom putu od stotinjak kilometara teško ranjeni partizani, ostali su partizani: nije se čuo glasan jauk, samo tiho ječanje, poneko dozivanje. Bolničarke stalno bdiju nad ranjenicima. Na zastancima partizanka pita ranjenika kako mu je, da li mu je teško. »Nije«, odgovara joj borac bez desne noge i s još nekoliko rana. On čak pjevuši a ne zdvaja.

Pošto je predao ranjenike, bataljon se nedaleko razmjesti i prenoći, Sutradan, 26. V, poslije odmora, doručka i analize marša, bataljon se vraća u Moslavинu s olakšanjem jer nije bilo borca ni starješine koji se ne raduje što je bataljon uspješno dopratio tako velik broj ranjenih drugova. Spašeno je mnogo života. Stvoreni su uvjeti za ozdravljenje velikog broja starješina i boraca iz Moslavine i sjeverozapadne Hrvatske. Mnogi su drugovi savezničkim avionima otpremljeni u Italiju na liječenje. Bataljon se vraćao istim pravcem. Stigavši naveče u s. Đakovac i s. Turčević Polje, bataljon po četama zanoći isturačujući osiguranja.

Rano ujutro 27. V izvršene su pripreme za marš. Međutim, oko 8 sati stiže naređenje iz VI korpusa da bataljon ostaje dan-dva pod nješovom komandom radi osiguranja slobodne teritorije i pozadine iz pravaca Grubišno Polje — Daruvar. Bataljon čitav dan ostaje u istom rejону, s prvom četom u zapadnom dijelu s. Turčević Polje, sa štabom i prištapskim dijelovima u sredini sela, s ostalim četama u srednjem dijelu sela. Održani su partijski i skojevski sastanci, vodni i četni, organiziran je i kulturno-zabavni rad.

SUSRET S PARTIZANSKOM BRIGADOM »JAN ŽIŠKA«

Te večeri u jugozapadnom dijelu s. Turčević Polje našla se i čehoslovačka brigada »Jan Žiška«. Poslije mitinga, koji je organizirala brigada, produžilo se zabavom i plesom kasno u noć. Rukovodioci i borci iz MPO-a također su došli na priredbu. Neki su se otprije poznavali s Česima, pa je to bila prilika za ponovni susret i viđenje. Bio je tu i komandant brigade Josip Ružička, koji je prije godinu dana otišao iz Moslavine u Slavoniju, i evo ga sada ponovno sa svojim drugovima. To je bio posljednji susret s tim uvijek veselim i vragolastim partizanskim oficirom. I te večeri plesao je i veselio se lijepo obučen komandanat partizanske brigade. Izrazito plav, kosa mu viri ispod titovke, živo okreće mladu snašu. U razgovoru s članovima Štaba MPO-a u toku predaха Ružička reče da je u Ivanovo Selo i Munije stigao neprijatelj i da će sutra ujutro brigada otići dalje prema Miokovićevu. Rano ujutro 28. V rastali su se Moslavčani od drugova iz čehoslovačke brigade i vratili se u selo na odmor.

BORBA U TURČEVIĆ POLJU

Osvanuo je 28. V 1944. godine, kao da je ljetni dan, toplo je i vedro. Bataljon se odmara, jedino su patrole i stražari budni. Moglo je biti oko 5 sati kada Pjetika (Pavle Maričić), koji je tada bio pri Štabu od-

reda (imao je i svog konja), probudi sekretara SKOJ-a koji je tu noć bio s Česima na priredbi do 2 sata. Sekretar je nezadovoljan. »Šta je, šta me budiš?« »Ajde, gospe ti, ustani, idemo preko onoj snaši na mliko, ne mogu da spavam.« Pošto su se dobro znali od ranije, sekretar se odobrovolji i podje s Pjetikom preko puta u oveću seljačku kuću. Ukućani već poustajali pa posluju, žena pomuzla krave te prelijeva mlijeko iz kante u lonac za kuhanje. »Drugarice, možemo li dobiti malo mlika«, upita Pjetika. »Može, druže, može«, reče žena, »imam i kiseloga ako volite.« »E baš ti hvala, daj kiseloga.« Domaćica donese na stol lonac kisela mlijeka, dva tanjura i svježi pšenični kruh. Pjetika produži razgovor, a neispavan sekretar SKOJ-a Odreda stavi pušku između ruku i nogu, naslovi glavu na stol i zaspri.

Nije prošlo ni desetak minuta, kad planu puščana paljba i propaguju rafali puškomitrailjeza. Sekretar skoči. Pjetika reče: »Banda, gospu ti blaženu.« Iskoče iz kuće. Sekretar reče Pjetiku: »Idi i diži II četu, ja ću u Štab.« A Štab bataljona spava. »Dižite se, banda«, vikne sekretar. Komandant Crnić skoči, za njim komesar Subota, pa zamjenik komesara Danko, Magda, - šef kancelarije, Hus, zamjenik komesara Odreda i ostali. Crnić naredi zamjeniku da ode u III četu i zaposjedne kosu južnije od sela. Danko ode u II četu i zaposjedne položaj u visini III čete, a Crnić će u I četu navrh sela. I dok bi udario dlanom o dlan, članovi Štaba MPO-a i bataljona već su u četama, koje spremne za borbu trče na položaje.

U to vrijeme neprijatelj je imao jake snage u rejonom Daruvar — Grubišno Polje — Zdenci, Banova Jaruga — Pakrac. Pored jedinica IV gorskog zdruga, čiji se štab nalazio u Daruvaru, tu su I i III bojna I gorskog zdruga i jedan njemački bataljon u Banovoj Jaruzi. U Daruvaru su bile ove neprijateljske jedinice:

- Štab IV gorskog zdruga s prištapskim dijelovima (oklopni vod, sanitetska četa i druge jedinice),
- Štab IV gorske pukovnije s prištapskim dijelovima i 15. stražarska satnija,
- II bojna IV gorske pukovnije,
- Štab I artiljerijsko-topničkog diviziona sa štabnom baterijom i II haubičkom baterijom,
- III bojna IV gorske pukovnije, zapravo 11. ustaška bojna bojnica Bobinca.

Dakle, u širem rejonom Daruvar — Pakrac nalazio se kompletan IV gorski zdrug, čije se brojno stanje nešto smanjilo, ali je još uvijek imao oko 5000 vojnika i starješina. Valja uočiti da je u IV gorskoj pukovniji sada i 11. ustaška bojna kao III bojna te pukovnije sa zvaničnim nazivom III domobranska bojna. U sastavu VIII gorske pukovnije, koja[^] se nalazila u predjelu Pakraca, nalazi se zloglasna koljačka 37. ustaška bojna. To znači da je IV gorski zdrug dobio u svoj sastav radi ojačanja morala i vrijednosti dvije ustaške bojne. To je zapravo početak reorganizacije oružanih snaga NDH, kada samostalni ustaški bataljoni, zatim pukovi, ulaze u sastav domobranskih divizija. Stoga one i nose naziv ustaško-domobranske divizije, koji adekvatno odražava organizacijsko-formacijsko stanje jedinica NDH.

Snage neprijatelja koje su napale I bataljon Moslavačkog odreda u Turčević Polju pripadale su IV gorskoj pukovniji IV gorskog zdruga (III bojna, odnosno 11. ustaška bojna). Neprijatelj je dio snaga uputio i iz pravca Grubišnog Polja i podržao djelatnost pojačanog bataljona sa I artiljerijskim divizionom iz Daruvara.

Odnos snaga bio je 4:1 u živoj sili u korist neprijatelja, u naoružanju mnogo veći, čak 8:1, kada se uzmu u obzir minobacači i topovi.

Prva četa je prva stupila u borbu s kolonom koja je nadirala iz pravca Ivanovo Selo — Munije. U oštroti borbi za bezimeni vis partizani su je razbili i odbacili niz padinu kose. Napad I čete bio je iznenadan i silovit, što je neprijatelja zbunilo, pa se Bobinčeva satnija pokolebala i povukla za 300 — 400 m nazad. Za to vrijeme II četa zapošjela je bezimenu kosu koja se spušta prema potoku Removici, tj. gornjem toku Ilove s ostalim pritokama. Bio je to odlučujući trenutak u borbi za Turčević Polje toga dana. Bataljon je s dvije čete zaposjeo jače položaje i zaustavio dalji prodor imajući III četu u rezervi.

Naime, neprijatelj je iskoristio odlazak brigade »Jan Žiška« i krenuo prema s. Turčević Polje — s. Đakovac da dublje prodre na slobodnu teritoriju. Bojnik Bobinac nadao se uspjehu. Poranio je i ispraćajući začelje brigade na kosi u Miletincu vatrom mitraljeza, napravio grešku: dao je znak za uzbunu jedinicama I bataljona Moslavačkog odreda, o kojem on, čini se, ništa nije znao. I eto ti vraka: kad je satnija na glavnom pravcu već upala u jugozapadni dio Turčević Polja, iznenadno su se pojavili partizani i na juriš odbacili satniju unazad. »Naprijed, gospodine satniće«, naredi Bobinac zapovjedniku satnije koja se povlačila, »imate prodrijeti u Turčević Polje.« Satnik sredi jedinicu i pokuša protivnapad. Žestok otpor partizana i ubitačna vatra većeg broja puškomitraljeza natjera ga da se zaustavi. »Izvršit ću prodor na desnom krilu uz potporu topništva i minobacača, a kad to ostvarim, napada vaša satnija«, reče Bobinac.

Na položaje bataljona sruče se desetine mina minobacača 81 mm i granate topova 75 mm. Nakon desetak minuta neprijatelj napadne lijevo krilo bataljona. Koristeći zemljische neravnine i usjeve (pšenica je već dobro porasla), neprijateljevo desno krilo probije se do mlini i zaprijeti obuhvatom. I i II četa čvrsto su držale položaje, ali ovaj prodor mogao bi ugroziti obranu bataljona. Članovi štaba MPO-a i Štaba bataljona, vidjevši situaciju, slože se s komandantom Crnićem da je sada čas da III četa izvrši protivnapad. Komandant Crnić naredi kuriru da ode III četi: »Trči do Drageca i reci da napadne bandu kod mlini, da je razbije i vrati.« Kurir Ivan P., sav zajapuren od borbe i trčanja, sjuri se niz kosu pored živice i ubrzo stiže do komandira Drageca Brezinčaka i prenese mu naređenje komandanta bataljona. »Javi komandantu da ćemo ih brzo srediti«, reče Dragee kuriru i okreće se komesaru čete: »Idi s trećim vodom, ja ću s prvim, a zamjenik s drugim.« Za to vrijeme jedan vod domobrana i ustaša probio se do mlini i počeo tovariti žito i svinje ne vodeći računa o niskom žbunju koje se na padini kose nadvilo nad Ilovu (gdje je bila III četa). »Ura, juriš, naprijed!« To se III četa u protivnapadu sruči kao malj na ustaše, ubije ih 7 a 13 zarobi. Ostatak voda spasi se bijegom koristeći raslinje pored rijeke i drveće.

Borbeni moral partizana je visok, štab je zadovoljan. Pokušaji prodora na krila uz podršku artiljerijske vatre nije uspio. Vatra II čete bila je precizna. Puškomitraljezac Nikolaj Bondarenko, ukopavši se u žitu, nije pružao nikakve šanse za prodor. Čim bi grupa vojnika pokušala krenuti naprijed, Nikolaj ju je preciznom vatrom prisiljavao na povlačenje. Mnogi su ostali pogodjeni.

Poslije toga zaustavljeni neprijatelj vodi višesatnu borbu, ali bez uspjeha. Potrajalo je to do 13 sati, kada se neprijatelj morao povući pretrpjevši osjetne gubitke. Točnih podataka nema, ali prema onom što se zna mrtvih je bilo više od deset, vjerojatno nešto više ranjenih, zarobljenih trinaest, što znači da je toga dana I bataljon MPO-a izbacio iz stroja oko 40 vojnika i starješina.

»OPŠAJ DIRI, DIRI DA«

Toga dana zbila su se još dva zanimljiva događaja. Prvi je poseban i doista nesvakidašnji. Grupa partizanki iz II čete s nekoliko je boraca zaigrala posavsko kolo drmež uz pjesmu »Opšaj diri, diri da« na položaju pod neprijateljskom puščanom i puškomitraljeskom vatrom. Nedaleko su se nalazili članovi Štaba odreda i bataljona, gledali su i čudili se postupku i junaštvu partizana. Ali ubrzo je uslijedila intervencija komandira II čete da se kolo prekine, moglo bi doći do nepotrebnih gubitaka bataljona.

Drugi događaj: za vrijeme artiljerijsko-minobacačke vatre, koja je, na sreću, bila neprecizna (granate su preko grebena prebacivale položaje), komandiri, komesarji, članovi štaba, najčešće su stajali zaklonjeni iza hrastova, krušaka, jabuka i trešanja i promatrali borbu pucajući i sami po neprijatelju. U trenutku opaljenja artiljerijskih oružja i minobacača, svi bi polijegali. Poslije eksplozije mina i granata, opet bi ustali. I tako redom nekoliko puta. Nema komandanta, ali se poliježe i ustaje kao po komandi. Kao na filmu. Kao da je režirano.

Bataljon je toga dana imao samo jednog teže i jednog lakše ranjenog druga. Pošto je neprijatelj odbijen, bataljon je za njim uputio patrole. I četa je ostala na položaju još neko vrijeme, glavnina se razmjestila u Turčević Polje pjevajući.

Dok se vodila žestoka borba s ustašama, narod je u početku bio napet jer je očekivao da neprijatelj izvrši nasilje u selu, hapsi i ubija. Ljudi su se spremali da bježe i evakuiraju imovinu. Ali kako je borba sve duže trajala, ljudi su postajali sve sigurniji da se neprijatelj neće probiti u selo. Kada se bataljon vratio u selo, ljudi su izlazili i čestitali Moslavčanima na borbenosti govoreći: »To su borci«, »Takvi se ne povlače.« Da se nekako na svoj način oduže moslavačkim partizanima, domaćice su toga dana priredile bogat ručak za čitav bataljon. Bilo je jela u izobilju, od suhog mesa do kolača i gibanice.

Borba kod Turčević Polja pokazala je solidnu borbenu izgradenost i sposobnost komandiranja. Istoga dana oko 17 sati bataljon je krenuo za Moslavinu poslije naređenja VI korpusa. Marš pravcem: s. Turčević Polje — s. Mala i Velika Dabčevica — s. Barna — s. Grbavac — s. Klokočevac — s. Mlinska.

Sve je bilo normalno do Grbavca i Zdenačkog gaja. Marš-ruta je vodila od Zdenačkog gaja za Ladislav i dalje prema planu. Štab bataljona uzeo je dva vodiča u Grbavcu, koji su u š. Zdenački gaj uspjeli pobjeći ostavivši partizane da se sami snalaze (nije isključeno da su bili neprijateljski elementi). Komandant bataljona imao je topografsku kartu, ali u velikoj šumi i tamnoj noći nije se najbolje snašao. Trebalo je prijeći prugu nešto sjevernije i onda skrenuti ulijevo, no Crnić je bio uporan da treba prijeći prugu odmah i krenuti pravo na zapad. Tako se dogodilo da je bataljon u zoru izbio na komunikaciju Veliki Zdenci — Hercegovac, odnosno u južni dio š. Zdenački gaj.

Svitalo je i nije moglo biti ni govora o vraćanju bataljona preko otkrivenog zemljišta pored uporišta u Velikim Zdencima. Oko 5,30 bataljon je izbio u Crni Lug kod mлина na rijeci Ilovi u istočnom dijelu Klokočevca.

Dan je osvojio. Borci su umorni od dugog marša. Livade oko Illove zelene i pune cvijeća, osobito žute boje. Milina jedna. Ali partizani nemaju kad da to opažaju i da se dive. Na čelu kolone je Štab bataljona, zamjenik komesara Odreda Hus i drugi. Komandant bataljona nije bio siguran u kojem su selu, premda su mu neki drugovi govorili da je to Klokočevac (sekretar SKOJ-a Odreda). »To ne može biti Klokočevac«, ljutio se Crnić. Da provjeri, zatražio je dobrovoltca da prepliva Illovu. Javila se partizanka Slovenka s još jednim drugom. Ubrzo se vratila s izvještajem da je to selo Klokočevac. To ne valja. Situacija je opasna. Bataljon je između tri uporišta, gotovo u centru udaljenosti, na sredokraći. Šta sad? Grupa seljaka iz Kločevca, ustaša i ustaških saradnika, trči preko polja prema Hercegovcu da izvijesti neprijatelja. Pada odluka da se bataljon okreće natrag i privremeno razmjesti u južnom dijelu šume Zdenački gaj koji se nalazi 2 — 3 km jugoistočno od Hercegovca. Grupa seljaka je vidjela da se partizani vraćaju prema cesti Zdenci — Hercegovac, a neprijatelj, pošto je o tome obaviješten, ocjenjuje da se partizani vraćaju u Bilo-goru. Stoga postavi zasjedu u šumi Zdenački gaj na mjestu gdje je komunikacija presijeca na dva dijela.

To je bilo veoma važno. Da bataljon nije »tobože« krenuo nazad, da je neprijatelj kojim slučajem postavio zasjedu u rejonu Palešnika na putu Hercegovac — Garešnica i na čistini uhvatio umoran bataljon, situacija bi bila veoma teška, sigurno je da bi bilo ozbiljnih gubitaka.

Nakon dvadesetak minuta odmora i savjetovanja odlučeno je da bataljon nastavi pravcem Zdenački gaj — k. 146 — s. Palešnik — š. Pašjanski gaj — Mlinska, dakle, da produži pravcem kojim je išao, bez obzira što je dan a borci su na kraju snage. Bila je to smjela ali realna odluka. S nešto zbijenijim marševskim poretkom radi bržeg kretanja, bataljon je nastavio iznad Klokočevca pa preko polja do Palešnika. Čelo kolone izbija na cestu Garešnica — Hercegovac u Palešniku, čelna četa postavi po desetinu za osiguranje prolaza, komandant naredi bataljonu: »Trčećim korakom naprijed.« Padaju komande »brže čelo«, »brže naprijed.« Prvi metri ili koraci su brži i duži, zatim su sve spriji i kraći. Umor je velik. Bio je to jedan od teških marševa MPO-a. Napokon, četa na čelu izbija pred željezničku prugu Hercegovac — Garešnica. Kad tamo, na pruzi neka vojska. Dode do kratkog puškaranja.

Kolonom se pronese: banda na pruzi. Međutim, to je bila samo patrola **neprijatelja koja** se ubrzo povukla prema Hercegovcu, pa je put bio **slobodan**. **Uskoro** se prethodnica bataljona susrela s patrolom Slavonaca jer se jedna brigada nalazila u rejonu Mlinske. Bataljon je prešao prugu. Kad je stigao u Pašnjanski gaj, komandant naredi odmor. **Umorni** borci odmah poliježu po zemlji. Nakon desetak minuta pre-daha **bataljon** krene dalje.

Susret sa Slavoncima bio je srdačan. Bataljon stiže u Mlinsku. Po-**što su se** borci napili vode, spontano počne partizansko kolo. Gle čuda, **moslavački** partizani i partizanke igraju u kolu i pjevaju s borcima 21. **slavonske** brigade 28. divizije. Zar poslije 16—17 sati gotovo neprekid-nog marša i oko 50 km puta može da se igra? Može, jer to su partiza-ni! Taj veliki napor izdržali su mahom omladinci od 16—18 godina, **gotovo** djeca s puškom o ramenu, municijom oko pasa, bez jela tolike sate. Zapravo je to bio omladinski bataljon s velikim brojem članova **SKOJ-a i KP**. Samo jedinica visokog morala mogla je uspješno osigurati **ranjenike**, razbiti neprijatelja u Turčević Polju i izvesti tako **težak marš** na povratku u Moslavini.

LIPANJ 1944.

U toku lipnja 1944. godine MPO je djelovao protiv snaga (koje su poduzimale ispadne na STM) na komunikacijama, napadajući manje di-jelove i njegovu pozadinu. I bataljon (jači, imao je 4 čete početkom lipnja) bio je pokretniji i djelovao je na širem prostoru Moslavine. S Udarnim bataljonom sačinjavao je manevarsku snagu ŠIGO. II bata-ljon, »Češki«⁶⁴⁾, bio je još slab, imao je svega 70—80 boraca pa se ori-jentirao prema glavnoj komunikaciji na relaciji Križ — Popovača. Taj je bataljon rješavao tri zadatka: obranu STM iz toga pravca, akcije na komunikacijama i mobilizaciju novih boraca u NOV, prije svega Hrvata i Čeha u tom kraju.

Jedinice Odreda uspješno su izvršile osnovne zadatke u toku lip-nja. Neprijatelj je bio nešto aktivniji, poduzimao je nasilna izviđanja svakoga dana, a svakih dva do tri dana i napade na STM u cilju što dubljeg prodora. Stoga je MPO, u saradnji s predstražama stražarskih **jedinica KMP**, imao dosta posla da spriječi dublje prodore na slobod-nu teritoriju i remećenje rada pozadine.

Evo izvoda iz izvještaja (bojne relacije) I gorskog zdruga za nekoli-ko prvih dana lipnja 1944.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA I. GORSKOG ZDRUGA

I. DIO OPERACIJE I AKCIJE

1. VI. 1944. 29. V. 1944. u borbi u oblasti: Rečica — Kompartor (5 km. i. i. 6 km. i. j. od Križa) koju je vodila posada Križ i ustaška

") U »Češkom bataljonu« bilo je više desetina Čeha pa ga je narod nazivao »Češkim«, iako je riječ o II bataljonu MPO-a. Komandni kadar ba-taljona u većini, pa i u četama, bili su drugovi češke narodnosti.

milicija iz Križa sa II. moslavačkom brigadom, naši gubitci iznose: 5 mrtvih, 9 ranjenih (od toga 2 Njemca i ustaša) a 1 domboran je nestao;

1. VI. 1944. Zapovjednik zdruga službeno oputovao u stožer (KM) 1. kozačke divizije u Novu Gradišku.

2. VI. 1944. Jače partizanske snage povukle su se 1. VI. 1944. iz Dišnika u sjevernom smjeru.

Dielovi 1. gorskog zdruga iz Kutine i Garešnice izvršili su razviđanje oblasti Dišnik (6 km. s. z. od Garešnice) slabiji partizanski dielovi raspršeni su nakon kratke borbe. Zarobljen je kotarski šumar N.O.O. iz Garešnice i njegov lugar.

Istog dana dielovi 1. gorskog zdruga iz Kutine izvršili su razviđanje smjerom: Kutina — Brinjani — Stupovača — Rogoža (6, 8, 10. km. s. i. od Kutine bez dodira sa neprijateljem).

Dielovi 1. gorskog zdruga iz Križa izvršili su istog dana razviđanje oblasti Palnčani — s Dabej (7 km. s. od Križa), bez dodira sa neprijateljem.

Iste noći između želj. postaje Ivanić Grad i Deanovec (5 km. j. i. od Ivanić Grada) prekinuta je želj. pruga.

39. mina je uspjelo demontirati i tako sprečiti veće rušenje.

4. VI. 1944. U noći između 0100 i 0300 sati nadlietao je jedan strani zrakoplov području Moslavačke planine.

Noću 4/5. VI. 1944. između želj. postaje Popovača i Novoselec Križ prekinuta je na dva mesta želj. pruga u neznatnoj mjeri. Kvar je popravljen.

Noću 4/5. VI. 1944. između 23,30 sati i 00,15 sati nadlietala su područje Moslavačke planine 4 strana zrakoplova te se potom udaljila u južnom smjeru.

5. VI. 1944. Dielovi 1. gorskog zdruga iz Ivanić Grada i Križa razviđali su oblast: Dabej — Marčani (7 i 10 km. s. od Križaj). Kod s. Dabej raspršena je skupina od oko 60 partizana. Ubijen je 1 partizan i predsjednik N.O.O. iz s. Palančani (7 km. s. i. od Križa), a 1 partizan je zarobljen.

Istog dana na večer dielovi 1. gorskog zdruga izvidali su do šume V. Jantek (5 km. s. i. od Križa) bez dodira sa neprijateljem, jače partizanske snage odstupile su na sjever.

6. VI. 1944. Noću 5/6. VI. 1944. godine između želj. postaje Banove Jaruge i Rajić prekinuta je želj. pruga.

7. VI. 1944. Noću 6/7. VI. 1944. između želj. postaje Gračenice i Volodera (8 i 10 km. s. z. od Kutine) obhodnja za osiguranje želj. pruge 1. gorskog zdruga sukobila se je sa skupinom komunista koja je namjeravala rušiti želj. prugu. Partizani su raspršeni jednom bačenom, minom pruga je u maloj mjeri oštećena i popravljena odmah iza toga.

Iste noći između želj. postaje Popovača i Voloder (4 km. j. i. od Popovače) raspršena je skupina partizana i spriječeno miniranje želj. pruge.

Obostrana aktivnost bila je živa, ali nema velikih i oštih borbi, nema krupnijih rezultata. MPO brani STM. Takav osnovni zadatak diktira situacija i naređenje X korpusa, odnosno ŠIGO. II bataljon Odreda, iako još slabog brojnog stanja, sukobio se 10. VI rano ujutro sa satnjom ustaša i žandara ispred Katoličkog Selišta. Došlo je do oštре borbe u kojoj je bataljon razbio satniju i natjerao je u bjekstvo. Zarobljen je 1 ustaša, zaplijenjena 1 puška i 60 metaka. Neprijatelj je bježao do Ludine, i dalje. Prema izvještaju ŠIGO, od 10. VI, Štabu X korpusa, ubijeno je 6 i ranjeno 11 neprijateljskih vojnika.

Izvedeno je više napadaja na objekte na pruzi i u predjelu Ivanić-Grada — Križ — Popovača — Kutina, uglavnom u saradnji s Diverzantskim odredom. Jedinice Moslavačkog odreda veoma su često osiguravale diverzante prilikom rušenja pruge. Morali smo sve češće najprije rastjerati domobranske patrole, pa smo tek onda mogli rušiti prugu. Takvu jednu akciju izveo je I bataljon Moslavačkog odreda potkraj lipnja u rejonu Krivaje u kutinskom kotaru.

Plan je bio slijedeći: desno i lijevo od Krivaje, tj. prema Voloderu i Gračenici, postaviti zasjedu od jedne čete sa zadatkom da se izvrši napad na prugu. III četa, odnosno jedna od četa, ima zadatak neposrednog osiguranja diverzanata. Četa se našla s diverzantima u velikom bagremiku sjeverno od ceste. Kada su čete za osiguranje na cesti zaposjele položaje, krenule su i jedinice za rušenje pruge. Bila je ljetna noć, što gotovo zrelo, vidljivost slaba. Pokret od ceste do pruge tekoao je normalno, sve do 30—50 m od željezničkog nasipa. Tada je došlo do pucjave. Neprijateljska ophodnja, koja se kretala između dva bunkera, otvorila je vatru, četa je brzo izbila na prugu i rasjerala patrolu. Zarobljeno je nekoliko domobrana. Na taj je način zauzet dio pruge od 300—400 m. Diverzanti su mogli otpočeti svoj dio posla. Međutim, tada je došlo do nesporazuma. Razbijši domobrane, lijevokrilni vod čete prešao je preko pruge, zatim je krenuo prema istoku, odnosno u pravcu Kutine, da zaposjedne položaj s te strane i osigura diverzante. Ali diverzanti to nisu znali. Hitro su izbili na prugu i postavili već pripremljene tzv pružne mine. Budući da su diverzanti radili brzo, aktivirali su mine i odmah se povlačili nazad i u zaklone. Vod boraca, idući po red nasipa s južne strane odjednom se našao u čudu: bljesak vatre, pa eksplozija. Borci potrče naprijed, kad opet isto. Srećom je vod bio zaklonjen nasipom pa su komadi tračnica i kamenja letjeli iznad glava. Bilo je nekoliko slučajeva da je komad zemlje ili drva ponekog i pogodio, ali sve se dobro završilo, nitko nije ranjen.

Neprijatelj je iz bunkera, s obje strane mjesta gdje je izvršeno rušenje pruge, otvarao daljinsku vatru koja nije bila efikasna. Čitav zadatak bio je izvršen za svega 30—35 minuta. Neprijatelj nije dospio intervenirati. Primjer govori o tome da smo najprije morali voditi borbu, osvojiti dio pruge, pa je tek onda rušiti.

SRPANJ 1944.

Potkraj lipnja opće stanje MPO-a je bolje, osobito u I bataljonu, ali situacija u II je složena. Pored uspjeha u borbi s ustašama i žandarima 10. VI, u nekoliko slijedećih sukoba borbeni moral nije bio na visini. Organizacija rada i komandiranja nije bila dobra, bilo je loših

akcija, neaktivnosti, slabe upornosti u borbi. Rukovodstvo bataljona nije doraslo zadatku. Zato su ŠMPO i ŠIGO intervenirali. Naredbom ŠIGO broj 3 od 2. VII 1944. godine razriješen je dužnosti komandant II bataljona Dragutin Čižek, a na njegovo je mjesto kao v. d. postavljen Gajo Bešlić. Na dužnost v. d. političkog komesara II bataljona postavljen je Nikola Borić, za njegovog pomoćnika Ivan Janko, operativni oficir je Stevo Marković (poslije intendant bataljona). Zamijenjen je čitav štab zato da se bataljon sredi, ojača i borbeno sposobnji. Međutim, do bitnih promjena nije došlo. Bataljon je životario do polovine kolovoza, kada je promijenjen i taj štab.

Bilo je izmjena i u I bataljonu. Komandant je postao Dragutin Crnić, koji je do tada bio v. d. Štab odreda je popunjeno, jer u proljeće nije imao komesara, pa je na tu dužnost postavljen Ivan Karlović, pomoćnik je ostao Vlado Hus. Komandant Odreda postao je Božo Kušec, načelnik Štaba, operativni oficir je Miloš Popović⁶⁵). U ŠIGO je otišao Dragan Đakula komandant Udarnog bataljona. Oficir Ozne u Štabu istočne grupe odreda postao je Nikola Subota, komesar I bataljona. Štab odreda razmjestio se u s. Pobrđani, južno od Čazme, u neposrednoj blizini ŠIGO.

BOZO KUSEC, K-t MPO od sredine 1944. do kraja rata.

⁶⁵) Miloš Popović, rodom s Korduna, i Dragan Đakula došli su u sjevernu Hrvatsku s Proleterskom četom pod rukovodstvom Izidora Štroka još 1942. godine.

PPK BATALJON

Godina 1944. bila je u mnogo čemu drugačija i u Moslavini. To se vidi kada je riječ o ulozi i zadacima Odreda, KMP i drugih jedinica. Sredinom godine X korpus zagrebački, kao viša taktičko združena jedinica, postao je jača operativna jedinica (imala je relativno malo brojno stanje). Formirana je i korpusna vojna oblast. Čitav vojnopolazinski sektor potpao je pod tu komandu. Diverzantski odred sa Štabom grupe diverzantskih odreda bio je u Pobjeniku i odatle je išao na zadatake: rušenje i miniranje pruge, ceste i objekata na njima.

Iako su neprijatelju dani bili odbrojeni, borbe su bivale sve oštije i složenije. U jedinice NOV i PO neprijatelj je ubacivao svoje ljude, a javljali su se i drugi oblici neprijateljskog rada, bilo je kolebanja i otpora. Deztererstvo je postalo stalnom pojmom. U štabovima je bilo sve više oficira i podoficira koji su došli iz neprijateljske vojske bilo dobrovoljno bilo kao zarobljenici. Naravno, sa sobom su donijeli tuđa shvatanja. Trebalo je zaštiti naše jedinice, organe narodne vlasti i političke organizacije od njihovog utjecaja.

Stoga je potkraj svibnja pored organa Ozne 1, 2 i 3, formiran i PPK bataljon s komandantom Markom Jovanom. Najveći broj ljudstva dali su MPO, Komanda moslavačkog područja i nešto brigade. Taj je bataljon preuzeo dio zadataka MPO-a, osobito KMP. Ozna 3 otpočela je radom. Situacija u MPO-u zahtijevala je organizaciju djelatnosti te službe.

Iz ovog bataljona, i izborom iz jedinica Odreda, KMP, brigada i 33. divizije, formirana je 3. brigada Ozne Hrvatske.

Zgrada u S. D. Miklouš, gdje je bila smještena OZN-a

ĆIRO KARLOVIĆ, politkome-
sar MPO sredinom 1944. god.

Kako se rat bližio kraju, tako su i neprijatelji raznih boja počeli dizati glavu, rovariti i širiti svoje parole među Hrvatima, Srbima i ostalima. U lipnju je formiran I srpski bataljon u Moslavini, pretežno od boraca s kotara Garešnice i Kutine. Cilj formiranja: mobilizacija Srba koji su se jednim manjim dijelom pasivizirali u nekim selima, prikupljanje onih koji su ranije bili u partizanima, ali su otišli na razna »bоловanja« izvan jedinica i slično.

Zanimljivo je pismo Vjekos'ava Janića-Cape, polit, komesara ŠIGO, od 7. srpnja 1944, u vezi s odnosom boraca i rukovodilaca prema Srbima i jačanju bratstva i jedinstva. Evo toga pisma štabovima partizanskih odreda.

Štab Istočne Grupe
P. Odreda Hrvatske
K. Br. 22
7. jula 1944. god.

POLITKOMESARU MOSLAVAČKOG P. ODREDA

Mnogi naši borci i rukovodioci pogrešno i nepravilno se odnose prema Srpskom djelu pučanstva u našim krajevima. Taj nepravilan odnos doveo je do toga, da Srbi u našoj oblasti gledaju na N.O. borbu

sa stanovitom rezervom i nepovjerenjem. U čemu se očituje taj nepravilan stav:

1.) Zaista, čak i kod mnogih rukovodioca osjeća se neki šovinizam, te skloni svakoga Srbina smatrati četnikom, velikosrbinom itd. premda za to nema nikakove osnove, jer su baš Srbi u Hrvatskoj najzaslužniji za razvitak N.O. borbe.-

2.) Postupak naših boraca i rukovodioca u Srpskim selima i Srpskim kućama često je grub i naredbodavan. Zahtjeva se bolja hrana, a ne vodi se računa, da su baš Srbi oni, koji su snosili i još uvijek snose najveći teret borbe, da su oni izloženi najžešćem progona okupatora i ustaša, da su popaljeni, opljačkani i.t.d.

3.) Mnogo puta naše jedinice, kada treba da obrane neko selo, (Srpsko) od neprijatelja, prilikom svog boravka u njemu, ne vode ni malo računa o tome, kakav će politički učinak imati njihovo držanje u borbi, tj. da li će primiti borbu, ili se bez borbe povući. (Slučaj Brigade »Matija Gubca« u V. Botinovcu. Na taj način daje se mogućnost harangerima da ubace u narod, kako se hotimično ostavlaju Srpska sela na milost i nemilost neprijatelju.

4.) Naši rukovodioci ne znaju da ožive ponos Srpskog naroda na slavnu prošlost i herojsku borbu u toku ovoga rata. Ne znaju da ožive njihovu visoku nacionalnu svjest i nacionalni ponos, nego ih obično zovu Pravoslavcima, prepiru se s njima jesu li Srbi ili Hrvati nazivaju ih Pravoslavnim Hrvatima i.t.d.

Prije izvjesnog vremena formiran je »Srpski bataljon« u Moslavini. Taj bataljon broji danas oko 200 ljudi. Ovih dana održan je i na Bilogori sastanak Srba, te se upravo i tu formira »Srpski bataljon.

Te činjenice treba iskoristiti i popularizirati kod boraca, a naročito kod Srpskog naroda u našim krajevima.

Drugovi politkomesari neka obrate pažnju na to, kako će borci Hrvati misliti o borcima Srbima i uopće o Srpskom narodu i obratno. Treba nastojati da borci pjevaju pjesme u kojima se podvlači i ističe bratstvo Srpskog i Hrvatskog naroda. Na pr.

Kad se slože Srbi i Hrvati
Fašisti će iz zemlje bježati.

i druge prigodne pjesme.

Bratstvu Hrvata i Srba treba posvetiti veliku pažnju i stvarno ga učvrstiti i kod boraca i u narodu. To bratstvo najveći je zalog naše pobjede i najveća je tekovina naše borbe.

Na taj način ostvariti će se novi uslovi za mobilizaciju, a što je glavno parirati će se svakom pokušaju četničkog i petokolonaškog rovarenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Janić Vjekoslav

Sporazum Tito-šubašić trebalo je objašnjavati. Stoga je komesar ŠIGO uputio Štabu MPO-a i ostalim još jedno pismo.

Srpanj je bio sličan lipnju: vođeno je više borbi s neprijateljem u obrani STM ili prilikom napada na prugu. Izvršen je čitav niz drugih zadataka.

NAPAD NA ZBJEGOVAĆU

Banovu Jarugu neprijatelj je čitavog rata dobro branio. Od 1942. godine posvećivao je sve veću pažnju toj važnoj putnoj i željezničkoj raskrsnici. Nalazeći se između dviju rijeka, Pakre i Illove, s važnom željezničkom stanicom, skladištem nafte, drveta i drugog materijala, Banova Jaruga bila je dio trougla Kutina — Goilo — Banova Jaruga. U tom sklopu predstavljala je važnu kariku u lancu obrane šireg rejona Kutina — Novska. Osim što je imao gotovo čitav bataljon Nijemaca na Goilu, neprijatelj je u rejonu Banove Jaruge gotovo stalno držao snage jačine od čete do bataljona.

Radi kružnog osiguranja Goila, Banove Jaruge i Kutine, u Zbjegovači je organizirana stalna posada od jednoga ojačanog voda Nijemaca iz 187. njemačke divizije. Selo nije bilo izrazito za neprijatelja, ali nije bilo ni za NOP. Tada je imalo samo jednog partizana, Josipa Bišofa (umro 1976. kao pukovnik JNA u penziji). Vod se nastanio u školi. Budući da je to bila obučena jedinica s dobrim kadrom, organizirana je obrana u fortifikacijskom smislu. Uređeni su zakloni s vanjskim rovovima. Kako partizani nisu ovdje duže vrijeme djelovali, neprijatelju je popustila budnost.

Noću 29. VII Prvi bataljon MPO-a i I srpski bataljon pristigli su u rejon Vukovje — Kreševine, odakle su po četama krenuli na zadatke -I srpski bataljon imao je zadatak da odsječe posadu u Zbjegovači od Banove Jaruge i spriječi intervenciju s te strane. Napadao je I bataljon MPO-a, koji je imao zadatak da likvidira neprijateljsku posadu. Štab bataljona odluči da glavnim snagama napadne posadu u školi i da se dijelom snaga osigura iz pravaca Goila i Kutine. Ojačan vod neprijatelja imao je 45 vojnika (odjeljenje 15), odjeljenje mitraljeza 5 vojnika i komandira te jedno odjeljenje minobacača 4 vojnika i 1 komandira odjeljenja, ukupno 55 vojnika i starješina. Te noći dio voda bio je na osiguranju s dvije patrole i jednom zasjedom jačine odjeljenja. Tako se u školi za vrijeme napada našlo svega 30 — 35 vojnika.

Dovođenje jedinica za napad išlo je sporo zbog nepoznavanja terena, pokrivenosti zemljišta i rijeke Illove. Noć je bila tamna. Polazni i jurišni položaj se poklapao pa nije bilo moguće zatvoriti obruč oko rejona škole. Napad je otpočeo 30. VII 1944. u 2 sata, a završio se za 15 minuta. Iznenadeni neprijatelj pružio je otpor odjeljenjem koje je bilo na straži, a ostatak snaga izvukao se pod zaštitom stražarskog odjeljenja. Juriš boraca I bataljona bio je silovit. Naprosto ih je pregazio. Posebno su se istakli komandant bataljona Drago Crnić, puškomitrailjezac Nikolaj Bondarenko, Dragica Delija i Magda Margetić, koje su prve upale u rovove i bacile bombe.

Iako posada nije uništena, postignut je uspjeh. Bez vlastitih je gubitaka razbijena, a plijen je bio velik. Iz kratkog izvještaja ŠIGO vide se rezultati.

STAB ISTOČNE GRUPE
P. ODREDA HRVATSKE
Broj Op. 77
Dne 31. VII 1944.

Predmet: Operativni izvještaj

ŠTABU X. KORPUSA »ZAGREBAČKOG« NOVJ

Noću između 29. i 30. VII o. g. izvršen je napad na neprijateljsko uporište Zbjegovaču, gdje se nalazilo oko 30 neprijateljskih vojnika, naoružanih sa jednim mitraljezom »maksim«, 1 laki bacacem mina, 2 trunblona, 1 puškomitraljezom i puškama. Vojnici su spavali u školskoj zgradi a oko te zgrade imali su sedam bunkera i tri stražarska mesta.

Zapovjed za napad izdana je po sekciji na licu mjesta i to I. bataljonu Mosi. Odreda i Srpskom bataljonu, koji se nalazio na zasjedama. Napad je započeo 30. VII. o. g. u 0,20 sati i trajao do 0,35 sati kada je uporište likvidirano. U samoj zgradi nađena su 3 mrtva, dok se vjerojatno nalaze u kukuruzi, a nekim je uspjelo da pobegnu na Gojilo. Zarobljen je slijedeći ratni materijal:

1 mitraljez »maksim«,	15 gaća,
1 laki bacac, »talijanski«	21 par cipela,
60 komada mina za bacac,	2 para čizama,
2 trunblona,	25 bluza,
15 mina za tronblon,	43 hlače,
5.000 komada municije »mauser«	61 košulja,
2 karabina,	13 šinjela,
3 pištolja »vis«	2 šport odjela,
1 šmajser sa 12 šanžera,	13 sviterâ.
30 ručnih granata,	41 vojnička deka,
1 poljski telefon,	16 šatorskih krila,
1 sanduk sanitetskog materijala,	i ostalog raznog
21 ranac,	pribora za umivanje itd.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Utrošeno je 1250 komada metaka raznog modela, dve defenzivne bombe i jedna ručna granata, 2 fosforne bombe i dve bombe iz engleskog minobacača.

Neprijatelj iz Banove Jaruge pokušao je priteći u pomoć napadnutoj posadi, ali je našao na zasjedu Srpskog Bataljona koji ga je u kratkoj ali vrlo žestokoj vatri rastjerao, vjerojatno da i tamo ima gubitaka jer se čuo jauk, samo se to još do sada nije moglo provjeriti.

Prilikom napada na uporište Zbjegovača naročito su se istakli X komandant I. bataljona drug Crnić Drago i Nikolaj Bandarenkov Nikiforović mitraljezac kao i njegov pomoćnik drugarica Margetić Magda, koji su prvi upali u bunker i bacali bombe u zgradu. Isto tako istakla se drugarica Đelija Dragica, borac I. bataljona MPO.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir:

Politomesar:
V. Janić

Komandant-major:
N. Kličković

Iz izvještaja se vidi da podaci o neprijatelju nisu bili točni i nije bio dovoljno jasan raspored neprijatelja. Zaplijenjeni mitraljez »maksim« i minobacač 60 mm govore da je vod bio ojačan i da cijeli vod nije bio u zgradi i oko nje. Nađena su 3 mrtva vojnika. Neprijatelj je bezglavo bježao, ali je pružao žestok kratkotrajan otpor. Gubici neprijatelja: 5 — 6 mrtvih i 7 — 9 ranjenih, što je realno s obzirom na iznenađenje i odnos snaga.

Uspjeh bataljona osvježio je borce, koji su zadovoljno krenuli na izvršenje slijedećih zadataka.

Pokušaj da se pritekne u pomoć posadi u Zbjegovači iz rejona Banove Jaruge nije uspio jer je Srpski bataljon odbio napad.

Napad na ojačan vod u Zbjegovači, koji se nalazio unutar organizirane obrane rejona Kutina — Gojio — Banova Jaruga, natjerao je neprijatelja da još više okrupsnjava posade, jer, eto, iako su u raspolazu jakih snaga, manje dijelove partizani nadu i razbijaju. Fašisti su razbijeni za nekoliko minuta jer su iznenađeni. Da nije bilo iznenađenja, ishod bi bio sasvim drugačiji, bilo bi više žrtava. Primjena partizanske taktike dala je dobre rezultate.

Organizacija opskrbe i ishrane jedinica X korpusa, uključujući partizanske odrede i komande područja, bila je dobra. Evo dopisa Štaba X korpusa zagrebačkog od 31. VII 1944. godine u kome se propisuje tablica sljedovanja ljudske hrane, iz koje se jasno vidi kakva je bila ishrana jedinica X korpusa.

ŠTAB ISTOČNE GRUPE
P. ODREDA HRVATSKE
Broj A. 217
Dne 3. VIII 1944.

ŠTABU BJELOVARSKOG ODREDA

Od Štaba X. Korpusa »Zagrebačkog« pod br. A. 790. od 31. VII. dobili smo sljedeće saopćenje:

»Sada postoje mogućnosti da se hrana borcima poboljša kao i da im se za hranu priprema što više povrća, stoga naređujem:

Da se od danas na u buduće izdavanje artikala hrane ima vršiti po sljedećem:

Kruha po jedan kg. na borca.

Zelenog povrća (krompir, mahune, grašak, mrkva i drugo) po dva kgr. dnevno na borca.

Masti po 20 grama dnevno borcu.

Soli po 10 grama dnevno na borca.

Sve navedene, kao i ostale artikle hrane, niže intendanture će ih uzimati odnosno izuzimati od viših intendantura, a ovi će dalje djeliti ekonomima.

Jedinice koje se nalaze na stalnim nastambama u pojedinim mjestima, primati će povrće od intendantura, koje će se snabdjevati putem prehrambenih komisija N.O.O.

Operativne jedinice, sa povrćem će se snabdjevati putem mjesnih N.O.O. na čijem se terenu nalaze, a gdje Odbora nema, onda putem mjesnih seoskih starješina.«

Prednje vam se dostavlja na znanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

v. d. načelnika štaba,
potporučnik

JOŠ NEŠTO O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI SREDINOM 1944.

Neprijatelj je u periodu svibanj — srpanj i u kolovozu često poduzimao ispadne i prodore na STM i nametao našim jedinicama obranu, statičnost i defanzivnost. To se osjećalo sve više, posebno u partizanskim odredima. Bilo je pokušaja aktiviranja jedinica ŠIGO i MPO, ali bez izrazitijih uspjeha. Taktika neprijatelja da čvrsto drži komunikacije i veća naseljena mjesta u zahvatu i jaki garnizoni u Bjelovaru, Križevcima, Zagrebu, Sisku, Kutini, Novskoj, Pakracu, Daruvaru i Virovitici — omogućavali su mu da kombinirajući obranu s aktivnim djelovanjima sputava u određenom stupnju naše akcije.

Vrhovni štab i GŠH uočili su to pa je GŠH uputio direktivu Štabu X korpusa, a ovaj ŠIGO, u kojoj se ukazuje na namjere i taktiku neprijatelja.

Uočljivo je da se ti stavovi odnose i na MPO koji će u jesen 1944. i zimi 1944/45. opet djelovati ofanzivnije do rasformiranja.

BORBE U KOLOVOZU

Borbena djelovanja MPO-a u kolovozu 1944. bitno su se razlikovala od akcija u toku svibnja — srpnja zato što je MPO, pored više uspješnih samostalnih akcija sarađivao s jedinicama 12. slavonske i 7. banijske udarne divizije. Obadvije divizije našle su se sredinom kolovoza na prostoru Moslavine. GŠH je naredio taj manevar i direktno se angažirao organizirajući saradnju VI i IV korpusa. Dok je X korpus (32. i 33. divizija) razvijao aktivnost sjeverno i sjeveroistočno od Zagreba i prema Podravini, dотле je 12. slavonska divizija već od početka kolovoza djelovala istočnije i južnije od X korpusa na Bilo-gori i u Moslavini, a sredinom kolovoza pridružila joj se i 7. banijska udarna divizija.

Borbe koje su se vodile na prostoru Moslavine bile su zaista žestoke i intenzivne. Aktivnost jedinica, prije svega 12. i 7. divizije te jedinica X korpusa, natjerat će neprijatelja da dovlači nove i jake snage.

Sve do sredine kolovoza neprijatelj je uglavnom držao jake snage na kacetama trougla Bjelovar — Dugo Selo — Novska — Bjelovar, poduzimajući ispadne na slobodnu teritoriju Moslavine i Bilo-gore. Međutim, grupiranjem snaga VI i X korpusa, te 7. banijske divizije (bile su to sada 7, 12, 32. i 33. divizija), na ovom dijelu sjeverne Hrvatske neprijatelj je bio prisiljen da glavne snage I KKD prebaci sjeverno od Save i da s njom te ostalim snagama kreće u protuakcije. Neprija-

telj nema više snaga da okruži širi operativni prostor i izvodi klasičnu operaciju opkoljavanja. Sada grupira jake snage na pojedinim pravcima, poduzima prodore na slobodnu teritoriju da zahvati jači dio naših jedinica i da ih tuče po dijelovima i u određenim rejonima. Svjestan da takvim načinom neće postići potpun uspjeh, organizira i djelovanja specijalnih jedinica, između ostalog i tzv. trupova.

Prodori napadnih kolona u kolovozu su znatno dublji, cilj je veći, borbe više ne traju nekoliko sati, već su višednevne. Na taj način htjelo se natjerati na defanzivu naše operativne jedinice i povremenim prodorima na STM sprječiti rad organa narodne vlasti i čvrsto držanje teritorija. Time bi se osigurale glavne komunikacije i veća naseљena mjesta. Radi nanošenja gubitaka, u našoj se pozadini napadaju štabovi, rukovodstva KP i narodne vlasti, centri veza i drugi objekti. To je bio zadatak specijalnih jedinica: trupova.

Trupovi su bile specijalne izviđačke divizijske jedinice tipa rendžera, komandosa, koje su obučavali Nijemci i Ustaška nadzorna služba (UNS). Evo izvoda iz uputstva o trupovima, njihovoj namjeni, organizaciji i načinu djelovanja.

ŠTAB ISTOČNE GRUPE
P. ODREDA HRVATSKE
Broj Ob. 32
Dne 12. VIII 1944.

ŠTABU BELOVARSKOG P. ODREDA

Obavještajni Odsjek X. Korpusa »Zagrebačkog« NOV i POJ svojim dopisom od 8. VIII. 1944. Ob. broj 257, dostavio je slijedeće:

»Od odsjeka za zaštitu naroda za zagrebačku oblast pod br. 59-1 1944. od 3. VIII. dobili smo dopis o obavještajnim trupovima, te o kursu (školi) za izobrazbu informativaca. Radi vašeg upoznavanja dostavljamo vam ovaj dopis niže u prepisu:

I. Organizacija Trupova i njihov raspored.

Trupovi su obavještajno-ubačene jedinice koje se ubacuju na teritorij partizana. Oni su organizacija obavještajne i izviđačke službe, pripadaju posebnoj formaciji u kojoj su oni najmanja jedinica.

1) — Jačina trupa je 35 — 50 ljudi, što zavisi o terenu te o snaga-ma partizana na odnosnom sektoru. Tako se trupovi često koncentrišu njih 2 — 3 ako je teren za njih opasan. Ne dolaze u središte oslobođenog teritorija već se kreću na njenoj periferiji ili poluoslobođenom teritoriju.

2) — Sastav: Najvažniji dio trupa je informativno osoblje. Ostalo ljudstvo je iz pojedinih jedinica, te većinom svršila izvidničko (policjsko ili oružnički kurs, Oni koji nisu svršili te kurseve su razni drugi specijalisti) u oružju: puškomitrailjezi, golubari sa golubarskim kursem od 3 — 4 mjeseca, radiotelegrafista sa radiotelegrafskim kursem) — Zapovjednik trupa je verzirani radiotelegrafista. Trup se sastoji iz slijedećih lica:

a) Zapovjednik trupa (Njemac) oficir, nemora imati obavještajani kurs, odgovoran je za rad trupa predpostavljenom zapovjedniku Odreda. Prima i daje izvještaje radiotelegrafistom.

b) Zamjenik informativca ima ob. kurs, oficir je, odgovoran je za svoj rad informativcu trupa. Daje podatke i izvještaje informativcu. Informativac daje mu naredenja, upute i zadatke.

Informativac i njegov zamjenik su glavna lica koja organizuju i vrše špijunažu. Oni održavaju vezu sa doušnicima.

c) Informativac trupa (ima ob. kurs, odgovoran je svom predpostavljenom informativcu Odreda i oficir je. On je u stvari zapovjednik trupa i on određuje zapovjedniku kuda trup ima da se kreće,

d) Izvidnici imaju ih 9—10 i više. Svršili su izvidničku ili policijsku školu. Oni prate informativce, ako oni odlaze na veću udaljenost od trupa ili na opasna mjesta. Informativci ih ostavljaju u grupama po 3 i 3 na zgodnija mjesta (prometna) za osmatranje i izvidanje na puteve, staze itd. gdje se kriju i slijede pokrete partizana pojedinica, grupa ili jedinica. Oni su pomoćno osoblje informativaca. Ako nešto osmotre izvještavaju informativca, zamjenika ili zapovjednika. Svaka grupa ima po jedan dalekozor.

e) Radiotelegrafista svršio je radiotelegrafski kurs. Daje i prima preko radio-stanice izvještaje i naredenja. Poznaje »morzeove znakove i šifre. Pomoćno osoblje za nošenje radio-telegraфа sastoji se sa od 3 čovjeka.

f) Golubari. Ima ih 4. Svaki ima po 3 goluba, koji služe za vezu sa bazom. Svršili su golubarski kurs u Zemunu ili Zagrebu.

g) Čuvari pasa. Svaki trup nije snabdjeven sa psima. Tako trup »Sokol« 684 na pr. nije imao pse.

h) Patrolci (stražarsko osoblje) ima ih 10—15 u grupama po 3 služe za osiguranje trupa u pokretu i logorovanju, naoružani su puškomitrailjezima, šmajserima i puškama.

i) Jedan miner. Stručnjak za postavljanje mina.

j) Jedan bolničar.

Jedan od patrolaca služi oficirima kao posilni.

3) Naoružanje: 5 PM, karabine imaju golubari i radiotelegrafista, te pomoćnici nižandžije puškomitrailjeza, ostali 8 imaju šmajsera i po neki pištolj. Po neki trup nosi sve svoje oružje. Uz šmajsera imaju po 800 metaka, uz PM po 1000 metaka. Informativci naoružani su pištoljima. Trup je snabdjeven pionirskim, boračkim alatom: piucima i lopatama.

4) Odjeća: Trup je odjeven u razna odjela, neki nose domobransko, neki ustaške kape. Engleskih odjela nemaju. Svaki ima bezuvjetno po 1 partizanku. Informativci oblače se prema potrebi i nose so-bom civilna odjela.

5) Sredstva za veze: a) radio-telegrafska stanica za primanje i davanje. Domet je do 200 km. »Sokol je radio sa Zagrebom i Brodom iz Bukvika (kod Novske), b) Golubovi (12 komada), c) psi upotrebljavaju se za kurire i izviđače, d) Teklići (kuriri).

Ako se trup otkrije, bilo da nestane neki član trupa (zarobljen, dezertirao ili slično) on odmah mjenja položaje ili odlazi u uporište. Glavna trupa sastoji se u glavnom od zapovjednika, radiotelegrafiste i golubara, a osigurava se patrolama. Puškomitralscici idu u patrole i ostaju sa glavninom. Ako je potrebno neko pojačanje u ljudstvu i oružju ono se traži od odreda. Trup bi morao biti snabdjeven partizanskim ispravama. Informativno osoblje snabdjeveno je specijalkama, dalekozorom i busolom.

Plaća informativca sa činom zastavnika 13.000 kuna mjesечно.

Kad je na terenu dobiva još 500 kuna dnevnice.

Trupovi imaju svoja konspirativna imena i broj, na pr. »Sokol« 684.

Oni ubacuju iz pojedinih uporišta sebe na sektor tih uporišta. Hrane se sa suhom hranom, ako ona nestane snabdjevaju se na terenu preko veze. Djeluju od aprila 1944. po inicijativi Njemaca. Mislili su ih upotrebiti u pozadini istočnog bojišta (1942. god.). Trup se formira i kad je gotov, dodjele mu se informativci kao stručna lica. Ljudstvo se podučava za trupnu službu. Vojnici moraju biti svi savršeni.

Napomena: Ovakav dopis upućen je ŠMPO i drugima.

Do kraja rata jedinice X korpusa i sve naše pozadinske jedinice i ustanove imat će vremena da se upoznaju s tim specijalnim jedinicama (upadi na slobodnu teritoriju, prepadi na komande mjesta, napadi na štabove brigada, pogibija Mije Bobetka i sli.).

Po uzoru na Nijemce, UNS je organizirao svoje trupove koji se nisu kruto držali uputstava o bavljenju na partizanskoj slobodnoj teritoriji. Ustaše su radije krstarile poluslobodnom teritorijom i poduzimale tajne i iznenadne upade i prepade na pozadinske jedinice i ustanove. Takav jedan upad ustaškog trupa iz Kutine izvršen je u Srpskom Selištu.

U Selištu (sjeverno od Kutine 10—12 km) bila je jača partizanska straža KMP s ekonomijom. Komandir straže bio je Emil Rob. Pošto je trup izvršio sve pripreme, uključujući ubačene saradnike među partizanima, oko pola noći izvršio je iznenadan napad na objekte i stražu u Selištu. Stražara su iznenadili i razoružali, zatim su izvršili kratak vatreni prepad, zarobili dio straže, ranili nekoliko drugova i dvojicu ranjenih dotukli, a jedan dio zarobili i otjerali u Kutinu. Poslije istrage dio zarobljenika je otjeran u Jasenovac, dio na rad u Njemačku, a neki su pušteni iz zatvora.

Ustaše su se u trupovima gotovo redovito presvlačile u partizanske uniforme i u više su mahova uspjele namamiti saradnike NOP-a, pohapsiti ih ili poubijati. Istina, to se nije događalo često. Kada se saznalo za takve podvale ustaša, bili smo oprezniji pa je neprijatelj imao sve manje uspjeha.

Između niza mjera i aktivnosti, neprijatelj je u područjima koje je čvršće držao pod svojom kontrolom potkraj ljeta i u drugoj polovini 1944, uspio organizirati ustašku miliciju. To su bile jedinice u naseđenim mjestima organizirane od ustaša, pripadnika ranijih pripremljenih bojni, vojnih bjegunaca, dezertera iz NOV te ranijih (i iz 1941) pripadnika HSZ. Tu su se našli i mnogi pripadnici desnog krila HSS-a. Brojan odaziv u ustašku miliciju bio je rezultat neprijateljskog rada

reakcionara iz HSS-a, koji su veoma živo pokušavali stvarati uvjete da se po završetku II svjetskog rata osalone na Angloamerikance i tako spriječe pobjedu socijalističke revolucije.

Iako te jedinice nisu bile velike borbene vrijednosti, ipak su ustašama i NDH dobro došle. Milicija je bila lokalna vojska čiji su priпадnici bili kod svojih kuća, patrolirali po selu, kontrolirali kretanje i branili uporišta u saradnji s ustaškim, domobranskim i kozačkim jedinicama. Propagandna oštrica bila je uperena prije svega protiv komunista. Cilj je bio stvaranje hrvatske države pod okriljem Engleske i SAD. Borba za seljačku državu bila je jedna od osnovnih parola. Takva je bila situacija u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, osobito oko Bjelovara, Križevaca, Dugog Sela, Siska i Kutine, u drugim mjestima znatno manje.

Tamo gdje mačekovci nisu uspjeli okupiti omladinu u ustašku miliciju, agitirali su i tjerali svoje sinove u domobranstvo, i to godišta od 27. do 29., a istovremeno su utjecali na susjede da i oni pošalju svoje sinove u domobranstvo, da ih vrate iz partizana. Bilo je slučajeva da su ličnim vezama uspijevali da nedovoljno svjesni borce iz jedinica NOV dezertiraju i priključe se neprijatelju.

Pored opće vojne situacije, sve se više zaoštravala i politička, došlo je do konačnog opredjeljivanja za NOB ili protiv. Naše političke organizacije, posebno KP, SKOJ, USAOH, AFŽ i organi narodne vlasti vodili su zaista veliku bitku za što masovnije učešće naroda u revoluciji, raskrinkavajući najnovije namjere, manevre i metode. Pored neprijatelja iz desnog krila HSS-a, sada se javljaju i priпадnici bivših stranaka JRZ, SDS i drugih.

Jačanje organizacija Narodnog fronta bilo je u punom jeku. NOP je odnio pobjedu i u toj fazi, razbijši neprijatelja svih boja i vrsta. Stanje u MPO- u bilo je u cjelini veoma dobro, ali ne u svim jedinicama. Štab II bataljona nije uspio srediti i ojačati jedinice pa je ŠMPO uz odobrenje ŠIGO donio odluku o rasformiranju bataljona. Od ljudstva II bataljona formirana je češka četa jačeg sastava, koja je djelovala na sektoru Križ — Ludina — Popovača. Bila je to privremena mjeđa. Na tom prostoru formirat će se partizanski bataljon kada budu povoljniji uvjeti.

Budući da je u južnom dijelu Moslavine, oko Kutine, Garešnice i Banove Jaruge, ostao prazan prostor i nije bilo naših jačih snaga osim straža KMP, ŠMPO je odlučio da se 3. četa I bataljona, poznata kao »Dragecova četa«, uputi na taj sektor. Četa je bila jaka, borbeno izgrađena i kompaktna. Do tada je kao udarna četa uspješno djelovala na širem prostoru Kutina nastojeći da što prije preraste u bataljon.

NAPAD NA GUDOVAC

ŠIGO i ŠMPO organizirali su prikupljanje podataka o neprijatelju u Gudovcu. Bilo je to 5/6. kolovoza 1944. U Donjem Gudovcu bila je posada jačine jedne satnije domobrana s nešto ustaša, koja je sa snagama u Narti i Velikom Korenovu sačinjavala spojni pojaz obrane Bjelovara sa zapada. U cilju narušavanja sistema obrane Bjelovara, nanošenja gubitaka i općeg slabljenja neprijatelja, odlučeno je da se

posada u Donjem Gudovcu napadne. Napadat će Udarni bataljon a osiguravat će ga I bataljon MO-a bez čete.

Napad je organizirao ŠIGO i ŠMPO. štab udarnog bataljona izdao je zapovijest za napad. Akcija se odvijala u tri faze:

1. nastupni marš pravcem s. Draganac — s. Štefanje — s. Blatnica — s. Gudovac,

2. napad na posadu u rejону Gudovca i

3. odstupni marš pravcem s. Gudovac — desna obala r. česme — s. Siščani — s. Draganac.

Dovodenje jedinica izvedeno je u dvije etape. Dnevna do s. Štefana i noćna od s. Štefana do s. Donji Gudovac. Velika pažnja posvećena je tajnosti napada. Jedinice su bile primaknute u toku dana objektu napada na udaljenost od 8 — 10 km, što je bilo pravilno jer duži marš iscrpljuje ljudstvo i umanjuje borbenu sposobnost jedinica.

Jedinice MPO-a stigle su na položaje oko 22 sata i završile zapoštanje i organizaciju napada do 23 sata. Raspored jedinica za osiguranje I bataljona Moslavačkog odreda:

— 1. četa sa trećim vodom 2. čete zaposjela je položaj na liniji t. 124 — raskrsnica putova od s. Gudovca, istočna grupa kuća, sa zadatkom: spriječiti prođor snaga intervencije iz pravca Bjelovara i s. Plavnice prema Gudovcu i omogućiti Udarnom bataljonu da likvidira posadu u uporištu Donji Gudovac.

— 2. četa bez trećeg voda zaposjela je položaj jugoistočno od zašeka Rašće u visini k. 121 sa zadatkom: spriječiti eventualni prođor na pravcu s. Veliko Korenovo — s. Gudovac.

Gudovac je branila posada u jačini oslabljene satnije domobrana iz sastava I pješačke pukovnije (prema zapovijesti za napad bilo je svega oko 70 domobrana) i nešto ustaša, što je iznosilo oko 100 vojnika i starješina. Satnija se nalazila u jačoj zgradi u centru sela kod crkve. Zgrada je bila podešena za obranu sa zaklonima oko objekta. Iako je Bjelovar bio jako neprijateljsko uporište, sva sela oko grada imala su stalne posade (Narta, Veliko Korenovo, Plavnice i dr.), tako i Gudovac. Ali kako je Gudovac bio najslabija karika u lancu obrane i nešto izvučen u polje, izbor je pao na njega.

Raspored snaga Udarnog bataljona koji je imao zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Donjem Gudovcu:

— 1. četa s grupom diverzanata približit će se objektu napada sa zapadne strane sela, prijeći će cestu s. Gudovac — s. Bolč i izvršiti napad sa sjevera u saradnji sa 2. četom.

— 2. četa dolazeći s juga napada s juga i jugoistoka iz s. Gornji Gudovac.

— 3. četa je u rezervi operativnog štaba i jačim patrolama kontrolira pravac s. Rovišće — s. Gudovac i s. Bolč — s. Gudovac iz rejona ciglane zapadno od s. Gudovca.

Za rukovođenje tim snagama MPO-a formiran je operativni štab od članova ŠIGO, ŠMPO i štaba udarnog bataljona. Komandna mješta Udarnog bataljona i 1 bataljona bila su u rasporedu bataljona, a operativnog štaba iza druge čete. Štab I bataljona bio je u rejoni 1.

partizanske čete, a KM operativnog štaba u rejonu k. 119. Zapoviješću za napad regulirana su i sva ostala pitanja. Znaci raspoznavanja bili su Vuk — Strika (Vuk je nadimak Dmitra Gostovića, tada operativnog oficira ŠMPO, a Strika je prezime Ilije Strike, operativnog oficira ŠIGO).

Napad je otpočeo oko 23 sata i trajao 1—2 sata. Neprijatelj je pružio žestok i žilav otpor, ali je bio razbijen. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, desetak pušaka, nešto municije i druge opreme; gubici: 7 mrtvih i oko 15 ranjenih. Naši gubici: 2 mrtva i 6 ranjenih. Veći dio posade spasio se bijegom jer je ostao otvor između 1. i 2. čete Udarnog bataljona na pravcu s. Donji Gudovac — s. Klokočevac. Odstupni marš i povratak naših jedinica u rejon s. Draganac — Čazma izvršen je bez teškoča.

Uspjeh nije bio potpun i pored priprema koje su bile u osnovi dobre. Dolazak jedinica na jurišni položaj bio je otkriven te nije postignuto iznenadenje, što je bilo presudno. Neprijatelj je imao organiziran sistem vatre. Posada je bila uvježbana prema planu obrane. Jedinice su u svom sastavu imale velik broj ustaša i ljudi koji su se čvrsto opredijelili za okupatora i NDH. Otpor koji im je pružio šansu da se izvuku omogućio je zapovjedništvu satnije da se s glavnim snagama povuče prema sjeveru na pravcu s. Klokočevac. Prema tome, rezultati borbe su realni; neprijatelj je bio razbijen, imao je osjetne gubitke, pa je osnovni cilj napada postignut.

Tom je prilikom zarobljen i poznati ustaški zločinac Jocek Vambl, koji je osuđen na smrt i strijeljan.

Uporna obrana Donjeg Gudovca ne vrijedi i za opću ocjenu stanja u neprijateljskim jedinicama. Upravo tih dana došlo je do većih kolebanja, prije svega u domobranskim jedinicama. Poslije otvaranja drugog fronta, sporazuma Tito — Šubašić i povećane političke i vojne saradnje sa Saveznicima, situacija neprijatelja naglo se pogoršala. Zbog toga je rad Partije, vojnih i političkih rukovodilaca bio usmjeren na pojačan utjecaj na neprijateljske jedinice. Štab X korpusa uputio je kratko ali važno uputstvo u tome smislu komandama potčinjenih jedinica.

Bilo je prvenstveno važno da se što više domobrana opredijeli na stranu NOB-a, da se na taj način oslabi neprijatelj i u znatnoj mjeri stvore uvjeti da u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika sudjeluje što više bivših pripadnika neprijateljskih jedinica, da što veći broj seljaka u domobranskim uniformama prijeđe na našu stranu, odvoji se od okupatora i NDH.

JOŠ JEDAN BATALJON ODE U BRIGADU

Sredinom kolovoza I bataljon MPO-a po naređenju Štaba X korpusa zagrebačkog otišao je u sastav I udarne brigade 33. divizije. On je već bio izrastao u solidnu borbenu jedinicu, pa mu je bilo vrijeme da ide u operativnu jedinicu. To je bio 12. partizanski bataljon koji je otišao u sastav MPO-a kao borbena jedinica. Na čelu bataljona otišao je i njegov komandant Dragutin Crnić (poginuo 1944. god.). To znači da je Odred u gotovim jedinicama dao snaga za tri partizanske

brigade, odnosno za jednu diviziju NOV. Neka, to mu je bila uloga koju je pored osnovne, vođenja borbe, časno izvršavao.

UDARNI BATALJON VRAĆA SE U SASTAV MPO-a

Nakon napada na neprijateljsko uporište Donji Gudovac, pošto je izvršena reorganizacija u jedinicama MPO-a, odlučeno je da I bataljon ide u sastav 33. divizije, u I brigadu, tako da je Odred ostao bez tog bataljona. ŠIGO je zbog toga odlučio da Udarni bataljon ponovno vrati u sastav MPO-a. (Udarni bataljon bio je u proljeće te godine u sastavu MPO-a, ali je u svibnju izuzet iz sastava i stavljen pod neposredni komandu ŠIGO kao samostalna udarna jedinica; vraćen je u sastav Odreda radi toga da ga ojača i omogući upotrebu prema njegovoj ulozi i zadacima.)

U bataljonu su izvršene kadrovske izmjene. Komandant poručnik Mile Krnić (rodom iz Slavonije, poginuo 16. veljače 1945. kao komandant II bataljona III moslavačke brigade u rejonu Šuplja lipa sjeverno od Daruvara) otišao je za komandanta II srpskog bataljona, bjelelovarske. Za novog komandanta bataljona postavljen je kapetan Alojz Kovačić, koji je došao s bolovanja (bio je ranjen kao komandant I moslavačke brigade), komesar je Ivan Sabolek.

Udarni bataljon bio je izgrađen i sposoban da se bori u raznim situacijama. Pretežno je djelovao u širem rejonu Dubrava — Ivanić-Grad ili u zapadnom dijelu Moslavine. Imao je više borbi s ustашama, Nijemcima, domobranima i pripadnicima dijelova I KKD. Rad organizacije KP i SKOJ-a u bataljonu bio je razvijen, pa je i moralno-političko stanje bilo dobro. Bio je to čvrst i borben kolektiv.

DOLAZAK 12. i 7. DIVIZIJE U MOSLAVINU

CK KPH i GŠH — u duhu direktiva CK KPJ, Vrhovnog štaba, GŠ i Tita, kao i svojih odluka — sve više poklanjaju pažnju sjevernoj Hrvatskoj i razvijanju NOB-a u tom dijelu zemlje. GŠH je organizirajući saradnju VI, X i IV korpusa naredio da se na prostor sjeverozapadne Hrvatske upute 12. i 40. slavonska divizija iz sastava VI korpusa početkom kolovoza, a sredinom i 7. banjška udarna divizija iz sastava IV korpusa, u cilju razvijanja ofanzivnih djelovanja u Moslavini, oko Zagreba, osobito u Podravini.

I neprijatelj je planirao veću operaciju u Moslavini kako bi dubokim prodorima iz više pravaca ispresjecao STM, razbio pozadinu, nudio gubitke jedinicama i vratio svoju vlast i poljuljani moral pristalica i saradnika. Pored snaga I i IV gorskog zdruga angažirao je i jake snage iz sastava 1. KKD te dijelove 1. pješadijske divizije, razumije se i ustaše i oružnike.

Iz neprijateljskih se dokumenata vidi da je imao podataka o našoj pozadini, skladištima hrane, opremi i organima narodne vlasti. Zato je želio da sve to razbijje i uzdrma i da istovremeno kroz borbu ojača moral svojih jedinica, jer je više mjeseci bio neaktiviran.

Izvještaj komande I gorskog zdruga za 1. do 21. kolovoza 1944. po mnogo čemu je karakterističan:

IZVOD IZ BOJNE RELACIJE
I. GORSKOG ZDRUGA

I DIO
OPERACIJE I AKCIJE

31. VII. 1944. Posle podne jače komunističke snage (Moslavačka brigada) upale su u Rečicu i Kompator (5 km. i. i 6 km. j. i. od Križa) radi rekviriranja stoke. Brzim zahvatom djelova 1. gorskog zdruga iz Križa i Novoselca neprijatelj je odbačen u borbi do večeri.

Neprijateljski gubitci: 20 mrtvih.

Vlastiti gubitci: 1 poručnik nestao, a jedan domobran nestao.

Zapovjednik zdruga na službenom putu u Kostajnici.

2. VIII. 1944. Nedaleko letilišta kod Samarice (20 km. s. z. od Garešnice) izraduju se velike peći za pečenje kruha, te se prikuplja blago za vrlo jake sastave, navodno za padobrance koji treba da se tu opuste oko 10.000.

U N. Selu (2 km. j. z. od G. Garešnice) ima velika krojačka radiona i skladište sa raznim tvorivom. U selima: Šimljanica, Šimljana, Samarica Šimljanik, Podgarić, Novo Selo, G. Garešnica, Oštari Zid, Popovac, V. i M. Prokop, nalaze se skladišta sa velikim količinama živežnih namirnica, a naročito sa pšenicom prikupljenom ove godine. Sva ta sela uključno s. Dišnik spojena su brzoglastnim vodom.

U Podgariću (3 km. j. od G. Garešnice) nalazi se skladište tvoriva dopremljenog putem zrakoplova koji dolaze između 23.00 i 24.00 sata a vraćaju se između 01.00 i 02.00 sati. Povodom prelietanja ovih transportnih zrakoplova tražio sam da se preduzmu mjere što do danas nije učinjeno.

Veće prikupljanje partizanskih snaga primjećeno je na prostoru Ruškovica (7 km. s. od Popovače), i Kat. Selište (5 km. s. od Popovače).

Štab 33. divizije nalazi se u s. Ruškovica.

I. Moslavačka brigada u s. Vrtlinska, Mustafina Klada i Rečica) (oko 10 km. s. z. od Popovače), — podatci utvrđeni borbom.

II. Moslavačka brigada nalazi se u s. Grabričina (ist. od Kompatora).

Češki udarni bataljon je u oblasti V. i M. Ludina.

Navodno će se u toku idućih dana preći u s. Okešinac, Vezišće, Okolik, V. i M. Hrastilnica (oko 4 km. j. z. te j. i. od Križa). Jačina neprijatelja u ovoj oblasti oko 800.

Posada Križ i Popovača (djelovi 1. gorskog zdruga), izvršile su 2. VIII 1944. godine razvidanje oblasti: Rečica — Kompator. Naišlo se na vrlo jake komunističke snage.

Neprijateljski gubitci: 20 komunista poginulo, 3 zarobljena.

Plien: 2 puške i jedan engleski strojosamokres (parabelum).

Vlastiti gubitci: 1 ustaša ranjen, a 1 poginuo, 1 dom. doč. poginu i 10 domobrana ranjenih, 2 njemaca ranjena, njemački nadpor. i još jedan njemac nestali.

Neprijateljski bataljoni su jačine 80 ljudi no zato naoružani isključivo samoradnim oružjem i opremom engleskog podrietla.

Ovom akcijom ustanovljeno je da su podatci o prikupljanju partizana točni.

3. III. 1944. godine U 10.37 sati putnički vlak br. 12 na ž. pruzi Kutina — Banova Jaruga napadnut je strojničkom vatrom od 3 neprijateljska zrakoplova (lovca).

Ranjeni: 1 njemački vojnik i strojovoda. Stroj onesposobljen.

U okolini Samarice (20 km. s. z. od Garešnice) završeno je neprijateljsko uzletište.

U s. N. Selo (2 km. j. z. od G. Garešnice) nalazi se neprijateljsko uzletište gdje pristaju neprijateljski transportni zrakoplovi.

Primjećena je živa djelatnost partizana (promičba), prisilno odvođenje u redove partizana) u prostorima mjesta obližnjih posada, što prije nije bilo moguće uslijed dovoljne jačine tih posada.

3. VIII. 1944. godine pronađeni su sa iskopanim očima i izbodenim kod s. Ruškovice (6 km. s. z. od Popovače) nestali njemački nadpuručnik Kranz i stož. narednik Kupke, te sa rasječenom glavom pričuvni vodnik dom. 9 sati 5. gorske pukovnije Barušić Mehmed kojega su partizani predhodnog dana uspjeli ranjenog zarobiti.

Istom prilikom pronađen je rasječene lubanje vojničar Mihalić Stjepan rodom iz D. Vlahinjičke koji je pao komunistima u ruke. 2 domobrana iz Križa koji su ranjeni zarobljeni od strane komunista vraćena su seljačkim kolima u Križ, čime su komunisti htjeli vjerojatno ublažiti loš utisak od 29. VII. 1944. godine kada su preklali jednog ranjenog topnika.

4. VIII. 1944. Redovito razvidjanje i osiguranje željezničke pruge.

5. VIII. 1944. godine Djelovi 1. gorskog zruga iz Pakračke Poljane razviđali su oblast s. Gaj (4 km. s. i. od Pakračke Poljane). Na neprijatelja se nije naišlo.

Noću 4/5. VIII. 1944. godine na ž. pruzi između Ludine i Popovače explodiralo je više mina. Oštećeno je 11 tračnica. Popravak željezničke pruge je izvršen.

6. VIII. 1944. Zapovjednik zdruga na obilasku posade u Garešnici. Djelovi 1. gorskog zdruga, ustaše iz Popovače razviđali su područje s. Potok (4 km. j. z. od Popovače), bez dodira sa neprijateljem.

U s. Samarica (12 km. j. i. od Čazme) očevidac osobno primjetio ogromna skladišta oružja i odjeće. Ovome izvještu se može pokloniti puna vjera.

III. 1944. Kod Lipovljana (6 km. j. od B. Jaruge) oboren je engleski zrakoplov tipa »Spitfire«. Zrakoplov je izgorio pilot (engleski putočnik) zarobljen i upućen zapovjedništvu zrakoplovstva Zagreb.

7. VIII. 1944. godine predvečer između željezničke postaje Novoselec — Križ i Širinec (4 km s. z. od Križa) naišao je teretni vlak na minu. 2 domobrana 1 ustaša i jedna građanska osoba ranjeni. Stroj i vagona oštećeni.

8. VIII. 1944. Djelovi zdruga iz Kutine i Popovače, te jedna ojačana sa   njemačke WWI Btl. sa Gojila izvršili su razviđanje područja: Srp. Selište (8 km. s. od Kutine). Otpor komunista (I. Bat. I. Moslav.

brigade) razbijen je kod s. Mikleuška (9 km. s. z. od Kutine) i s. Srp. Selište. Komunisti su protjerani. Neprijateljski gubitci: 9 mrtvih (prebrojano) i veći broj ranjenih. Vlastiti gubitci jedan njemački vojnik ranjen.

U okviru ovog razviđanja izvučeno je iz Srp. Selišta oko 100 kola neovršenog žita.

Noću 8/9. VIII. 1944. godine minirana je ž. pruga između ž. postaje Popovače i Ludina Vidrenjak (5 km. s. z. od Popovače)

15. VIII. 1944. godine. Jaka neprijateljska djelatnost protiv željezničkog saobraćaja miniranjem vlakova i ž. pruge.

Odlazak I. bojne 1. g. p. sprečava uspješno pariranje gornjega.

U 10.00 sati između ž. postaje Popovače i Voloder (4,5 km. van j. i. od Popovače) naišao je osobni vlak na minu udešenu na ručno paljenje. 5 putnika poginulo 25 teže ranjeno, 1 partizan podmetač mine teže ranjen.

U 12.30 sati 4 neprijateljska zrakoplova napala su strojničkom vatrom rezervoare nafte u B. Jaruzi (1 rezervoar zapaljen) i 1 vlak (2 vagona zapaljena).

Stožer I. bojne 1. gorske pukovnije sa 2., 3., i 4. sati 1. gors. pukovnije iz Kutine u Kostajnicu pod zapovjedništvo Eisenbahnsicherungssabschnitta.

Stožer II. bojne i 5. sat 5. gorske pukovnije iz Kostajnice u Novsku, a 6. i 7. sat 5. gor. pukovnije iz Kostajnice u Kutinu, (privatni raspored).

VIII. 1944. Noću 15/16. VIII. 1944. godine oko 24,00 sati 2 neprijateljska zrakoplova nadletala su područje Moslavačke pl.

Iste noći između Popovače i Volodera (4,5 km. j. i. od Popovače) prebacivale su se jače komunističke snage (IV. brigada) preko željezničke pruge na sjever, djelovi za osiguranje željezničke pruge i njemački oklopni vlak iz Popovače prihvatali su borbu.

Ovom prilikom naišao je oklopni vlak na minu te su 4 njemačka vojnika ranjena 1 vagon izkliznuo.

Iste noći između Gračenice i Repušnice (8 i 4 km. s. z. od Kutine) komunisti su napali djelove za osiguranje željezničke pruge ali su protjerani. Jednom minom uspjeli su u maloj mjeri oštetiti ž. prugu.

4 neprijateljska zrakoplova napala su strojničkom vatrom ž. postaju Novska. Bačeno je i 8 bombi. Izgorjelo je 10 vagona.

VIII. 1944. Na području ovoga zdruga je primjećeno veće gibanje komunističkih grupa. Izgleda da su na područje stigle nove snage i tukove koje su došle radi prehrane i odmora.

Kao što se vidi izvještaj Komande I. gorskog zdruga za kolovoz 1944. je karakterističan. Prije svega vidi se velika aktivnost naših jedinica, ali i neprijateljskih također.

Podaci o našim gubicima su uveličani, ali je očito da su naša dejstva veoma intenzivna i bogata. Napr. izmišljaju mnoge podatke na osnovu prepostavki (o Englezima, o vađenju očiju i slično) ili ulepšavaju-

nje izvještaja onako kako će se sviđati pretpostavljenima posebno Njemačkim fašistima.

Međutim, datumi su tačni i mogu poslužiti pri obradi pojedinih pitanja iz tih dana 1944. godine.

Dovođenje 12. i 40. slavonske divizije na prostor Moslavine nije predstavljalo veći problem. Divizije su djelovale prema sjeverozapadu težeći razvlačenju neprijateljskih snaga na širem prostoru Bilo-gore i Moslavine, vezujući za sebe što veći broj jedinica i oduzimajući inicijativu neprijatelju na širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske u saradnji s jedinicama X korpusa. Djelujući u duhu direktiva, 12. i 40. divizija razbile su neprijateljske snage u širem rejonu Grubišnog Polja. Likvidacijom jačeg uporišta u Grubišnom Polju te bjegstvom neprijatelja iz Velikih Zdenaca presječena je komunikacija Daruvar — Bjelovar i time ozbiljno uzdrmana obrana šireg rejona Daruvara. Rokiranjem snaga nešto zapadnije i napadom na uporište Hercegovac te pojavom 7. udarne banijske divizije stvorena je nova situacija. Međutim, da bi 7. banijska udarna divizija došla u Moslavinu morala je prijeći prugu i cestu južno od Save, zatim Savu, glavnu prugu i cestu Zagreb — Beograd, što je bio zaista složen zadatak. Budući da je znao situaciju, Štab divizije poduzeo je sve potrebne mjere da divizija bez većih gubitaka privremeno uđe u sastav X korpusa zagrebačkog.

Marš divizije tekao je na slijedeći način:

13. VIII, padom mraka, otpočeo je pokret prema odsjeku prijelaza s. Bobovac — s. Crveni Bok. U zoru 14. VIII otpočeo je prijelaz preko Save. Bataljon koji je bio u prethodnici stigao je na vrijeme, prešao Savu i na lijevoj obali organizirao mostobran, prikupivši istovremeno čamce i ljude za prijevoz divizije. U ovim selima imali smo dobro organizirane političke organizacije KP, SKOJ i NOO-e. Narod je listom bio na strani NOB-a. Veze za prijelaz Save veoma su dobro funkcionirale. Neprijatelj je više puta pokušao konfiscirati čamce mještana. Nešto je oteo, ali još je uvijek ostalo dosta za naše potrebe (naši saradnici sakrivali su čamce potapanjem u vodu). Tim pravcem prebacivale su se brojne banijske, slavonske i moslavačke jedinice, grupe rukovodilaca, delegacije na zasjedanja AVNOJ-a, ZAVNOH-a, na kongres USAOJ-a i konferenciju USAOH-a.

Prijelaz 7. divizije tekao je planski veći dio dana 14. VIII 1944. Kako i ne bi kada je trebalo prebaciti preko velike vodene prepreke čitavu partizansku diviziju s artiljerijom, minobacačima, municijom i drugom opremom. Kolone su se kretale preko Lonjskog polja prema Kostrinji i Osekova. Naveče 14. VIII cijela se divizija (bez jedne brigade) prikupila u tom rejonu. Bilo je kasno da se produži, pa je štab odlučio organizirati predanak 15. VIII postavivši osiguranje.

Radi organiziranog prijelaza glavne željezničke pruge i ceste Zagreb — Beograd na odsjeku s. Repušnica i s. Voloder upućena je jedna četa III bataljona iz 3. brigade preko pruge da uspostavi vezu s jedinicama MPO-a. S četom je pošla grupa starješina Štaba divizije. Udarna četa MPO-a i članovi Štaba MPO-a sastali su se s prednjim odredom 7. divizije, koji su preko komunikacija preveli naši kuriri iz Osekova sjeverno od pruge Zagreb — Beograd kod Borika.

U Osekovu i Kostrinji Banijci su srdačno dočekani. Bilo je hrane u izobilju, veselja i pjesme. Visok borbeni moral jedinica i boraca divizije i srdačan prijem naroda dali su pečat tome susretu u Moslavini.

Slijedeće noći 15/16. VIII divizija je prešla prugu i cestu bez ozbiljnijih problema. Istina, došlo je do manje zbrke kada je neprijateljski oklopni vlak, pancer, zvan »Grbo« presjekao kolonu IV brigade, ali je uskoro naišao na minu. Tom prilikom jedan je vagon oštećen i ranjena su 4 njemačka vojnika. Prugu je digao u zrak »Gromovnik« 7. divizije, kapetan. Tada je odlučeno da se »Grbo« kazni, što će uskoro biti i učinjeno.

Prilikom prijelaza i djelovanja na pruzi, jedinice 7. udarne divizije i Udarna četa MPO-a odlično su izvršili zadatke. Borci i starješine ove čete Odreda bili su vodiči divizije jer su dobro poznavali situaciju i teren i povezali se sa saradnicima NOP-a.

Nakon odmora u Mikleuški i Srpskom Selištu, divizija je 16. VIII krenula i 17. VIII našla se u širem području Samarice i Oštrog Zida. Slijedećeg dana vodila je žestoke borbe s Donskim pukom iz sastava I kozačko-konjičke divizije, koji se htio probiti u dubinu slobodne teritorije na pravcu Čazma — Podgarić.

MPO, posebno njegov Udarni bataljon, tih je dana vodio žestoke borbe s jakim snagama na pravcu Čazma — Suhaja — Vrtlinska — Stara Straža — greben Moslavačke gore. Tokom 18. VIII vodile su se borbe na prilazima Čazmi i oko nje, a 19. VIII od komunikacije Čazma — Križ, odnosno od toka rijeke Česme prema grebenu Moslavačka gora. Toga je dana osobito teško bilo Udarnom bataljonu MPO-a i Češkoj četi, koji su na sebe primili jake snage (jačine puka), glavne snage V gorske pukovnije, 1. i 3. bojne te 30. ustaške bojne i dio snaga (oko jednog divizionala) iz sastava Donskog puka koji je nastupao iz pravca Čazme. Borba je vođena cijelog dana na dubini od 7 — 12 km, negdje i 15 km. MPO, osobito Udarni bataljon, izdržao je sve nasrtaje neprijatelja izvodeći manevarsku ali veoma aktivnu obranu. Neprijatelju nije pomogla ni artiljerija jačine jednog divizionala ni veći broj minobacača. Toga dana nije bilo vremena za hranu, tako da su borci gladovali čitav dan, ali to im nije smetalо.

Noću 19/20. Udarni bataljon izvršio je marš iz rejona Stare Straže u rejon Podgarića i zaposjeo greben kose koja se od tt. 440 spušta prema sjeveru pored potoka Premetska rijeka sa zadatkom neposredne obrane bolnica u rejonu Podgarića i radionica u rejonu Novog Sela.

Bio je to veoma naporan marš poslije višednevnih borbi, gladovanja i nespavanja. Noć je bila tamna, a partizanska staza vodila je preko sjevernih padina Moslavačke gore, preko kosa kroz visoku šumu. Mrak kao u rogu. Da nije bilo starih partizana na čelu kolone i osobne brige komandanta ŠIGO, pitanje je kako bi marš uspio. S Udarnim bataljonom kretao se i Štab istočne grupe odreda i njegovi dijelovi. Kretalo se sporo ali uspješno. U zoru Udarni bataljon zaposjeda položaje, a ŠMPO i ŠIGO se razmješta u Podgariću.

19. VIII 1944. iznenaden je dio Štaba MPO-a. Njegova intendantura upala je u zasjedu jedinica I gorskog zdruga. I bojna V gorske pukovnije već je bila zaposjela zapadni dio grebena Moslavačke gore u pre-

djelu Jelen-Grad — Nasip. Sva pozadina Odreda pod rukovodstvom intendantanta bila je na maršu pravcem Vrtlinska — Andigola — Stara Straža — Nasip — Mjesec. Tu su bile radionice intendantskog voda, rezerve hrane, municije te 18 pušaka za popravak i drugo naoružanje, nešto odjeće itd. Kolona sa 7 zaprežnih kola materijala kretala se bezbrižno i ušla je u Moslavačku goru, svoju teritoriju. Sve je teklo normalno, dok čelo kolone nije izbilo na tromeđu putova Greben — s. Gornja Jelenska — s. Peščenica. Iza kolone u rejonu Vrtlinske odjekivali su rafali puškomitraljeza, eksplozije artiljerijskih i minobacačkih granata. Sve je gorjelo. »Ala se naši tuku«, govorili su borci. Idući nešto istočnije, kolona partizana sa zaprežnim kolima počne se spuštati u predjelu Nasipa. Greben je tu uzak, svega nekoliko desetina metara. Iznenada se ospe vatra po koloni. »Hvataj žive«, viču zdrugovci iz V gorske pukovnije. »Zasjeda«, »banda«, uzviknuli su naši. Intendantanta Odreda zarobe, ubiju šest drugova i jednu drugaricu. Metež. »Bježimo, drugovi«, poviće jedan borac i baci se niz sjevernu strmu stranu Nasipa, za njim grupa boraca. Domobrani su zarobili čitavu transportnu kolonu, ali im partizani većim dijelom umaknu. Zarobili su i nekoliko boraca koji nisu imali kuda. »Trk za njima«, dreknuo je satnik M. P. koji se usplahirio vidjevši da su mu partizani iskliznuli iz ruku. Nakon nekog vremena sve se smiri. Domobrani se okupe oko konjskih zaprega i zarobljenika. Bilo je kasno popodne kada je neprijateljska satnija krenula niz zapadne padine Moslavačke gore prema Popovači i drugim uporištima vodeći zarobljene partizane i plijen.

Tako je zbog krajnje neopreznosti MPO ostao bez intendanture, nešto oružja i opreme, a imao je i desetak poginulih i zarobljenih. Da je marš organiziran kako treba, izviđačka ili čelna patrola pravovremeno bi otkrila neprijatelja, a ako bi i upala u zasjedu, glavnina intendanture bila bi spašena.

Udesno od MPO-a tih su dana vodili borbu dijelovi 33. i 7. divizije na liniji Čazma — Mikleuška — Petrička — Berek i dalje. Stvoren je čitav front od nekoliko desetina kilometara.

Na istoku, u rejonu Hercegovca, jedinice 12. slavonske divizije prikupile su se za treći napad na to veće uporište. Otpočeo je rano ujutro 20. VIII. Dijelovi I bojne IV gorskog zdruga, koji su bili u Velikim Zdencima, probili su se prema Hercegovcu i izbjegli uništenju. Ali su na taj način ojačane jedinice I gorskog zdruga u Hercegovcu.

Budući da je neprijatelj bio jak, Hercegovac je solidno uređen za obranu. Ubrzo je svanulo. Napad nije uspio. Borbe su se produžile veći dio dana. 12. slavonska divizija glavnim je snagama nastojala izvršiti postavljene zadatke i njena 12. udarna brigada dugo je odolijevala napadu snaga intervencije. Ali u popodnevним satima morala je popustiti zbog jakog pritiska. Štab divizije odustao je od daljeg napada na Hercegovac i noću 20/21. VIII izvršio pokret jedinica prema rejonu Daruvara.

Kada je napadnuta posada u Hercegovcu — koju je sačinjavala 3. bojna I gorske pukovnije iz sastava I gorskog zdruga i dio 1. bojne IV gorske pukovnije iz sastava IV gorskog zdruga — komandant I gorskog zdruga general Stjepan Peričić pokrenuo je sve raspoložive snage da deblokira Hercegovac. Bilo mu je jasno: ako ne intervenira, 3. boj-

na bit će likvidirana. Lično je došao u Garešnicu i neposredno rukovodio glavnim snagama intervencije. Tražio je i dobio avijaciju. Angažirao je jedan bataljon iz sastava 187. divizije koji se nalazio u Goilu, u čijem je sastavu bilo i oklopnih automobila. Intervenciju je podržao komandant IV gorskog zdruga i dijelovi snaga iz pravca Bjelovara. Tako energičan nastup dao je rezultate, pa je, kako sam kaže u izvještaju, prođorom u Hercegovac spašena posada. Gubici su bili veliki s obadvije strane.

Međutim, iako treći napad na Hercegovac nije potpuno uspio, uskoro je ustaški general napustio to svoje uporište, do tada neosvojeno u potpunosti. Nije se usudio da ga i dalje drži jer bi slijedeći put sigurno ostao bez još jedne bojne. Uskoro je odlučio povući snage iz još nekih garnizona, npr. iz Garešnice.

FORMIRANJE I BATALJONA MPO-a

MPO je u svom sastavu od prupnjih jedinica imao Udarni bataljon i dvije samostalne čete te još neke manje udarne jedinice. Međutim, udarna četa MPO-a, koja je djelovala na prostoru Kutine, brzo je narastala tako da je od nje i nekih udarnih grupa ponovno formiran I bataljon. S obzirom na to da je prijašnji I bataljon otišao u brigadu, novoformirani je dobio naziv I bataljon Odreda. To je bio kraj udarne grupe, odnosno udarnog voda i čete Drageca Brezinčaka, koji je postavljen za komandanta bataljona, politički komesar je Ivan Žic, zamjenik komesara Zvonko Lovrić, nešto kasnije za zamjenika komandanta došao je Drago Čižek, informativni oficir bataljona je Ivan Brlek. Bataljon je formiran u rejonu Srpskog Selišta. Osnovni zadatak bio je borba u širem području Kutine i akcije protiv manjih dijelova, kolona, posada, objekata na pruzi te obrana slobodne teritorije.

Bataljon će ostati kao I moslavački bataljon do rasformiranja I. III 1945. godine. MPO je sada imao I partizanski bataljon, Udarni bataljon i samostalnu Češku četu, prištapske dijelove i neke udarne grupe.

OD POPOVAČE DO KUTINE

Posljednjih dana kolovoza obavještajni organi MPO-a, KMP i 7. banjiske udarne divizije izvršili su detaljna izviđanja pruge od Popovače do Kutine. Na osnovu tih podataka i plana operacije X korpusa zagrebačkog donijeta je odluka da 7. banjiska udarna divizija, u saradnji s jedinicama MPO-a, izvrši napad na prugu Zagreb — Beograd na relaciji isključno Popovača, isključno Kutina. Cilj: presjeći glavnu prugu i izbaciti je iz upotrebe na što duže vrijeme, razbiti posade, porušiti instalacije i bunkere, likvidirati pancer »Grbonju«, »Grbu«, kako smo nazivali njemački oklopni vlak, koji je moslavačkim partizanima i jedinicama, posebno narodu, bio više nego dojadio.

U sumrak 30. kolovoza 3. i 4. brigada 7. udarne banjiske divizije i jedinice I bataljona MPO-a spuštale su se niz kose Moslavačke gore koje su široko i krivudavo prelazile u ravnicu u visini ceste Zagreb — Beograd. Niz svih desetak pošumjenih kosa idu kolone boraca. Neprijatelj nije znao što mu se spremi. Obično je očekivao da će neka četa

ili eventualno bataljon s diverzantima sići na prugu ovdje ili ondje, a tada će, raspoređen duž pruge, I gorski zdrug intervenirati uz potporu oklopnog vlaka. Sutradan ili istoga dana pruga bi opet bila ospozljena.

Ove noći nije bilo tako. Napad je izvršen na dužini 10—12 km, pruga je porušena na više stotina mjesta, polomljeni su i onesposobljeni uredaji, likvidirane su posade i bunker u rejonima željezničkih stanica Repušnica, Krivaj i Voloder. Poslije pola noći i prvih sati 31. VIII sve je gorjelo. Rafali iz stotina puškomitrailjeza pjevali su svoju ubistvenu pjesmu. Odzvanjalo je Lonjskim poljem sve do Save, Siska i Novske. Eksplozije mina sustizale su jedna drugu. Čitav darmar. Zbrka i metež.

Zapovjednik I gorskog zdruga Peričić probuđen je tek što je zaspao. Saslušao je izvještaj zapovjednika I gorske pukovnije. »Šta kažete, sve su veze prekinute s Popovačom?« — upita načelnika stožera potpukovnika Ditsa. »Pošaljite poruku krugovalom. Kakva je situacija kod V gorske pukovnije?« Poslije nekog vremena potpukovnik Dits reportira: »Gospodine generale, partizani su napali prugu od Popovače do Kutine. Žestoke borbe na željezničkim stanicama Repušnici, Krivaju i Voloderu. Naše pričuve koje su pošle u pomoć vratile su se jer su partizani zaposjeli cestu iza Kutine i sve do kose koja vodi prema Kletištu.« Dok taj razgovor traje, snažna eksplozija potrese prozore na zgradi zapovjedništva I gorskog zdruga. »Šta je to?«, upita Peričić. Dežurni ofocir uđe i izvijesti da je to eksplozija negdje kod Popovače. »Izdajte naređenje da se sve jedinice zdruga pripreme za sutrašnji dan«, naredi general svom stožerniku.

GRBO

Kapetan Krnetić zvan Gromovnik 7. udarne banjiske divizije, pravovremeno je obavio svoj posao. Samo dva kilometra istočnije od želj. stanice Popovača postavio je seriju mina i pripremio zamku čuvenom »Grbi«. Ovaj put, ako naide, neće mu pomoći ni vagoni ispred njega ni iza njega. Minsko polje aktivirat će diverzanti, mineri 7. divizije.

Bila su 23 sata kada je »Grbo« krenuo iz Popovače. Komandant oklopnog vlaka pošao je te noći kao i obično da potvrdi svoju nadmoć. Istina, nedavno mu je partizanska mina izbacila jedan vagon iz šina, ali to nije bilo ništa osobito.

Klizi »Grbo« prema Voloderu. Nišandžije topova i mitraljeza budno motre predio oko pruge, čekaju da uoče bilo kakav cilj. Noć je, ništa se ne vidi, samo tamno, niže, komandant čuje paljbu pješadijskog naoružanja i detonacije. »Feuer«, naredi poručnik Hans a grdosija počne rigati vatru iz svojih topova, »Grbo« počinje »štepati« prostor oko pruge da natjera »strah u partizanske kosti«.

Kad je stigao u visinu voloderskog groblja, strašna eksplozija podiže ga, raskomada i baci kraj pruge. Samo je nekoliko teško ranjenih i svega nekoliko živih. Sve ostalo je mrtvo.

Banjici likuju: prokleti »Grbo« nikad više neće presjecati kolone, neće smetati partizanima i narodu Moslavine. Bio je to kraj oklopnog

vlaka čiji su dijelovi ležali kraj pruge do kraja rata, i još neko vrijeme poslije oslobođenja, kao kosti preistorijske životinje.

Sutradan je gospodin general imao šta da vidi!

Bio je to jedan od napada čitave divizije na prugu. Banjci su je na taj način rušili i ranije, na svojoj teritoriji i drugdje. Tako su djelevale i jedinice VI korpusa, poslije i X korpusa. Čitave brigade i divizije raskidale su glavnu prugu Zagreb — Beograd u saradnji s diverzantskim odredima MPO-a i drugim partizanskim odredima. Taj napad bio je uvod u bitku za prugu Zagreb — Beograd na dijelu Dugo Selo — Novska.

RUJANSKI POZIV MARŠALA TITA

30. kolovoza, s važnošću od 1. rujna 1944. godine, Tito je kao vrhovni komandant NOV i POJ uputio posljednji poziv svim pripadnicima kvislinških jedinica na teritoriji Jugoslavije, koji nisu uprljali ruke narodnom krvlju, da prijeđu na stranu NOV i da u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika speru sa sebe ljagu služenja neprijatelju.

Poziv je upućen u pravo vrijeme. Bio je to dalekovidan potez vrhovnog komandanta i CK KPJ. Desetine tisuća pripadnika raznih jedinica prešlo je na stranu NOB-a za svega 15 dana. I na prostoru Bosne i Hercegovine došlo je do osipanja neprijateljskih jedinica. Uzdrmani su i redovi I gorskog zdruga. Tih je dana pobjeđnjeni ustaški general Peričić hapsio nepočudnike i prijetio. Uzalud. Bježali su domobrani i iz elitne jedinice I gorskog zdruga »Ante Pavelić.« Prelazili su na našu stranu u grupama, kao pojedinci i kao jedinice iz Ivanić-Grada, Križa, Popovače i Kutine.

Bilo je to posljednje masovnije prelaženje na stranu NOVJ. Poslije toga na strani neprijatelja ostat će zaista samo oni koji su se oglušili o pozivu. Većina će izginuti ili će biti zarobljena slijedećih mjeseci do kraja rata. Mnogi su otišli do Dravograda, gdje su, 14. V 1945, zarobljeni zajedno sa svojim generalom Peričićem.

Međutim, nije bilo tako jednostavno prijeći na stranu NOV. Neke neprijateljske jedinice nisu mogle riješiti taj bitni svoj problem.

PERIČIĆEVI TOPNICI U PARTIZANIMA

Evo jednog primjera iz Kutine. VI artiljerijski divizion (sklop) imao je u Kutini stožernu i 2. bateriju haubica, svega 185 vojnika, 10 oficira i 15 podoficira. 11. IX 1944. izdvojili su se oni koji su se odlučili da prijeđu na stranu NOB-a i organizirali izvlačenje tehnike. Sjeverno od Kutine nisu mogli, Nijemci s Goila zarobili bi ih i postriještjali. Zato su natporučnici Emanuel Telur i Boris Martinović, u dogovoru s ostalim oficirima i podoficirima, odlučili da se izvuku južno od Kutine. Izveli su jedinicu tobože na obuku i borbenim djelovanjem uspjeli se izvući u Lonjsko polje. Taj dio posla obavljen je uspješno, ali sada su nastali problemi. Kako uspostaviti vezu s partizanima? Kako odvući toliku opremu i ljudstvo? Što ako Nijemci i ustaše navale, a oni su artiljerijska jedinica? ŠIGO i ŠMPO dobio je obavijest da su se

artiljerici odlučili. Poduzeto je sve da se izvrši prihvat domobranske jedinice. Dio Posavskog partizanskog odreda prihvatio je domobrane. Štab MPO-a uputio je informativnog oficira I bataljona da uspostavi vezu.

Kako je izvršen taj zadatak priča Ivan Brlek, infor. oficir I bataljona Odreda (vidi prilog u III dijelu knjige).

Ivan Perković-Crni bio je komandant bataljona Posavskog odreda i s dijelom snaga našao se u rejonu jugoistočno od Osekova gdje je organizirao prihvat dijelova VI artiljerijskog diviziona iz Kutine.

Prijelaz preko pruge i ceste nije bio moguć. Izvlačenje dijelova diviziona izvršeno je obilaznim pravcem: Kutina — Sekulića salaš — s. Mužilovčica — s. Kratečko — čigoč — s. V. Svinjičko — s. Osekovo. Partizani su htjeli pokazati narodu tih sela kako domobrani prelaze u partizane s artiljerijom i kolika je snaga NOV. U rejonu Osekova artiljerija je morala ostati. Štab istočne grupe odreda intervenirao je dijelom snaga. Vođena je borba u rejonu Strušca protiv kozačkih jedinica koje su htjele zarobiti artiljerce. Napokon, prijelaz je uspio.

Pripadnici VI artiljerijskog diviziona namučili su se dok nisu stigli u partizane. Osim 78 pušaka, 4 puškomitrailjeza, 6 automata i 18 pištolja dobili smo i 2 haubice 105 mm. Evo i spiska starješina II baterije VI artiljerijskog diviziona, da se vidi koji su to oficiri, podočići i domobrani prešli na stranu NOB-a 11 — 12. IX 1944. godine. Ostao je veći dio onih koji su svoju sudbinu do kraja vezali na NDH i okupatora.

ŠTAB ISTOČNE GRUPE

P. ODREDA HRVATSKE

Broj

Dne 18. IX 1944.

ŠTABU X. KORPUSA »ZAGREBAČKOG« NOVJ

Upućuju se oficiri podoficiri i domobrana VI topničkog sklopa iz Kutine, a koji prešli na stranu NOV 11 — 12. IX. 44. i to:

Stožerna bitnica:

1) natporučnik Taler Emanuel	15)	"	Gubina Ivan
2) poručnik Sirovatka Antun	16)	"	Jegorvski Mihajlo
3) narednik Mazalović Andrija	17)	"	Bocka Martin
4) vodnik Boro Mato	18)	"	Marčok Valko
5) „ Cvitić Ivan	19)	"	Terzić Stjepan
6) „ Bodor Andrija	20)	"	Osječanin Josip
7) „ Antišić Andrija	21)	"	Bulaja Mato
8) razvodnik Miličić Franjo	22)	"	Dragičević Petar
9) „ Meštović Ivan	23)	"	Mihaljević Gjuro
10) desetnik Paska Gabriel	24)	"	Duhovski Stjepan
11) domobran Božić Stjepan	25)	"	Ramljak Stjepan
12) „ Dojčić Dragutin	26)	"	Klešić Josip
13) „ Đulić Ibro	27)	"	Bogunović Mihajlo
14) „ Triva Mato	28)	"	Mesić Pavle

29)	Simunji Gjuro	33)	„	Kiš Jano
30)	Lehner Franjo	34)	„	Domanji Mišo
31)	Ljubiantić Abid	35)	„	Borković Lazo
32)	Latković Marko	36)	„	Labaš Nikola

2. bitnica:

1)	nadporučnik Martinović Boris	33)	„	Marjanović Krsto
2)	poručnik Kajnović Milan	34)	„	Salopek Jure
3)	narednik Pavleka Velimir	35)	„	Panković Blaž
4)	„ Babić Andrija	36)	„	Dervišević Derviš
5)	vodnik Dejanović Juraj	37)	„	Kulundjić Franjo
6)	„ Gluić Ivan	38)	„	Klačik Pajo
7)	„ Kurtović Čamil	39)	„	Nerančić Josip
8)	„ Kovčalija Mato	40)	„	Jurković Eduart
9)	„ Knežević Ivan	41)	„	Volovčak Ivan
10)	razvodnik Terek Dezider	42)	„	Suvić Marko
11)	„ Ivelić Franjo	43)	„	Kukučka Pavle
12)	„ Šimić Juro	44)	„	Santa August
13)	„ Crnković Mato	45)	„	Tomičić Vjekoslav
14)	„ Žebić Ivan	46)	„	Žunić Janko
15)	„ Hodalj Josip	47)	„	Berlan Josip
16)	„ Domjan Josip	48)	„	Pavić Stjepan
17)	desetnik Biškup Martin	49)	„	Anušić Ilija
18)	domobran Jureša Stjepan	50)	„	Balaban Nikola
19)	„ Kurtović Advent	51)	„	Čakarić Marijan
20)	„ Neftić Naziv	52)	„	Dević Antun
21)	„ Orešković Tadija	53)	„	Borneković Lovro
22)	„ Velić Sale	54)	„	Jurić Mato
23)	„ Mujčić Džebo	55)	„	Križanović Alokса
24)	„ Maričić Pavao	56)	„	Lešić Mato
25)	„ Grigić Ivan	57)	„	Molnar I.iarko
26)	„ Jurčić Makso	58)	„	Mihić Franjo
27)	„ Plemenitaš Mato	59)	„	Opala Vlado
28)	„ Lepčević Luka	60)	„	Purgar Ivan
29)	„ Crnica Vice	61)	„	Putorak Johan
30)	„ Striško Simo	62)	„	Ribić Josip
31)	„ Burnik Eduart	63)	„	Spajić Rudolf
32)	„ Gregić Mato			

Od naoružanja sa sobom su donijeli:

- 78 Pušaka
- 4 Puško-mitraljeza
- 6 Smajsera
- 18 Pištola
- 2 Haubice

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu!

Zamj. Načelnik štaba

Prema izvještaju ŠIGO od 19. IX 1944. godine, tih je dana prešlo na našu stranu:

- oficira 9
  - podoficira 20
  - domobrana 207
  - žandara 13, iz oružničke škole Bjelovar
  - milicionera 11 (ustaška milicija)
  - ustaša 2
  - kozaka 1
  - Ukrajinaca 1
- Svega: 264

Prihvata bivših neprijateljskih vojnika i starješina izvršen je uredno i s dovoljno političke širine, ali i budnosti. Svima koji su dobrovoljno prešli na stranu NOV priznati su činovi. Rasporед ljudstva izvršen je po jedinicama ŠIGO, MPO i drugima. Starješine su upućene u komande brigada, divizija i korpusa na rasporед.

FORMIRANJE III MOSLAVAČKE BRIGADE

25. IX 1944. godine u s. Trnovitički Popovac, na osnovu naredbe br. 40 Štaba X korpusa zagrebačkog, formirana je III moslavačka brigada. U sastav brigade ušli su Udarni bataljon Moslavačkog odreda, I i II srpski bataljon ŠIGO i IV bataljon 12. slavonske udarne proleterske brigade. To je bio onaj bataljon koji je svibnja 1943. otišao u Slavoniju pod komandom Stjepana Brkljačića-Buse. Sada se vratio, razumije se u bitno izmijenjenom sastavu.

Tako je 33. divizija NOVJ dobila i svoju III brigadu. Iz MPO-a otišao je Udarni bataljon, koji je bio posljednji bataljon prije rasformiranja Odreda. Bio je to već 13. partizanski bataljon koji je kao borbena jedinica otišao iz Odreda. Poslije toga partizanski bataljoni više nisu odlazili iz MPO-a, dok nije i on sam prestao postojati. Došlo je do ustaljivanja formacije i komandiranja, što je pozitivno utjecalo na borbene aktivnosti Odreda.

POSLJEDNJA REORGANIZACIJA MPO-a

Odlaskom Udarnog bataljona u sastav novoformirane III moslavačke brigade, MPO je doživio i svoju posljednju reorganizaciju i sređivanje. Nakon formiranja I bataljona, tih je dana od češke čete, mobiliziranih boraca, prikupljenih s bolovanja, zaostalih iza jedinica te nešto prelaznika iz domobranskih formacija, u Ruškovici formiran i II bataljon MPO-a (23. IX 1944).

Štab bataljona bio je potpun jer je situacija zahtjevala kvalitet i čvrstinu. Kako se bataljon nije uspio razviti, privremeno je odlučeno da se smanji na samostalnu tzv. Češku četu, koja je sada poslužila kao jezgro za formiranje II bataljona.

Na dužnost komandanta bataljona postavljen je potporučnik Miloš Popović, do tada operativni oficir u Štabu MPO-a. Komesar bataljona je Josip Bili-čeh, zamjenik komandanta Drago Čižek-čeh, operativni oficir Veno Čižek, također Čeh. Za zamjenika političkog komesara po-

stavljen je Vukašin Karanović. Intendant bataljona je Stevo Marković, referent saniteta Maca Svilar.

FORMIRAN U BORBI

Bataljon je imao tri čete, odjeljenje veze, sanitetsko i intendant-sko odjeljenje. Brojno stanje: oko 145 boraca i starješina. Toga dana u bataljonu je bilo svega 9 članova KP, skojevca nijednoga u smislu organiziranosti, iako je skojevac bilo od ranije, jer su jedinice bile tek formirane. U Štabu bataljona bilo je 6 članova KP, u svakoj četi po jedan, komesar ili pomoćnik.

Formiranje je izvršeno na svečan način u zapadnom dijelu Ruškvice. Održali su govore komesar, pomoćnik komandanta i komandant. Miloš Popović, komandant bataljona, bio je pri kraju svoga kratkog govora ledima okrenut zapadu. Dan je bio lijep i sunčan. Pred njim partizanski bataljon sluša što govori. Miloš je često bio u sličnom stroju, ali ovaj put to je prvi nastup u ulozi komandanta partizanskog bataljona. Škrт u riječima, rekao je što traži od boraca i bataljona u borbi.

Toga časa dotrči kurir iz desetine na osiguranju prema uporištu Ludini i sav zadihan reče: »Druže komandante, banda iz pravca Lidine, eno ih idu od groblja, naši se povlače.« Miloš zastade u pola rečenice, okrene se, osmotri polje prema Ludini (između Katoličkog Selišta i Ludine), izvadi pištolj »vis«, podiže ga u visinu glave i zapovjedi: »Bataljon u strijelce, za mnom!« Komandant krene prema neprijatelju. Za svega dvije do tri minute čitav se bataljon vratio u streljački stroj. Svi su trčali naprijed, bez izuzetka. Partizanski bataljon slijedi svoga komandanta. Uskoro je streljački stroj prešao udolje i izbio na polje. Uto je stigao i neprijatelj. Došlo je do borbe u susretu koja je potrajala 15 — 20 minuta. Neprijatelj je bio razbijen i bezglavo je bježao prema Ludini, u svoj brlog. Borci su htjeli dalje. To ne bi valjalo jer bi neprijatelj osloncem na utvrđenja pružio jak otpor i nanio teške gubitke. Zato je komandant bataljona naredio prekid gonjenja i povratak u Ruškovicu.

NISU OVO DOMOBRANI

Za vrijeme te kratke borbe jedan se borac od 45 godina, rodom iz Posavine, nije snašao kao puškomitrailjez. Tih dana prešao je iz domobranstva i donio puškomitrailjez »belgijanac«. U borbi je sagnuo glavu zemlji i nasumce ispaljivao rafale visoko u nebo. Od takve vatre nije bilo koristi. Prvi put je kao partizan bio u borbi. U blizini se našao borac Stjepan Špehar rodom iz Kompatora. Kada je video što puškomitrailjez radi, istrgne mu puškomitrailjez iz ruku i otvoru vatru nisko po neprijatelju koji je odstupao. Sav crven od ljutine rekao je puškomitrailjescu: »Jebal-te,bok, nisu ovo domobrani, to su partizani.«

Taj događaj istog je dana prokomentiran na sastanku omladinaca. Pomoćnik komesara bataljona pohvalio je Špehara zbog vatre po neprijatelju, ali ga je kritizirao zbog psovke i nastupa prema borcu I. K. koji je do juče bio u domobranima. Na sastanku je bilo 27 bora-

ca. Formirana je skojevska organizacija bataljona, u svakoj četi bilo je 7 — 9 članova od onih boraca, omladinaca, koji su se toga dana istakli u borbi ili su izjavili da su već odranije članovi SKOJ-a.

Eto tako je formiran II bataljon MPO-a. Taj sastav Odreda ostat će do kraja. Bila je to završna faza u organizaciji jedinica ŠIGO i MPO. Izvršena je i druga podjela zadataka prema kojima je I bataljon imao sektor djelovanja Kutina — Popovača isključno, a II bataljon Popovača — Križ — Ivanić-Grad isključno. Prema tome, MPO je u osnovi bio orientiran da djeluje na glavnoj komunikaciji ofanzivno, zasjedama, da ruši prugu i objekte na njoj i na cesti te da tuče manje dijelove neprijatelja i kolone na maršu. To je sada glavni i težišni zadatak Odreda, što je unijelo živost i dinamiku u borbena djelovanja te natjeralo neprijatelja u defanzivu sve do veljače 1945. Tome je, razumiće se, pridonijelo i aktivno djelovanje operativnih jedinica X korpusa i diverzantskih odreda. ŠIGO je formirao i jak Posavski partizanski odred koji tada ima dva brojno slabija bataljona. Formirano je Posavsko partizansko područje pa je ozbiljnije obuhvaćen borbom prostor na lijevoj obali Save od Zagreba do Jasenovca. I tzv. donji dio Posavine postao je dobrim dijelom slobodna teritorija s razgranatim organima narodne vlasti. Zanimljivo je pismo Komande posavskog partizanskog područja kotarskom NOO-u Kutina o mobilizaciji i kotarskom komitetu KPH Kutina.

JAČANJE NARODNOG FRONTA

Rad organizacija i rukovodstva KP bio je veoma dinamičan. Oblasni komitet KPH za zagrebačku oblast rukovodio je radom svih okružnih komiteta, a ovi radom kotarskih komiteta. Pored toga što je KP imala svoja rukovodstva od općinskih do oblasnog komiteta, tu su i ostala rukovodstva političkih organizacija (SKOJ, USAOH, AFŽ) objedinjenih u Narodnom frontu. Nova narodna vlast funkcionirala je na čitavoj slobodnoj teritoriji, poluoslobodenom području i unutar rasporeda neprijatelja u većim naseljenim mjestima. Ranije su ove naše organizacije radile ilegalno svuda gdje je bio neprijatelj.

Izgrađivanju rukovodstava i organizacija NOF-a, Partija je u ovom periodu poklanjala posebnu pažnju. Sekretari kotarskih komiteta bili su u pravilu i tajnici odbora Narodnog fronta. U odborima je bilo ljudi iz svih sredina, brojni iskusni kadrovi koji su osiguravali pravilan i efikasan rad organizacija. Mnogi predsjednici kotarskih NOO-a i kotarskih odbora JNOF-a bili su lijevo orijentirani bivši pripadnici HSS-a koji su se iskreno opredijelili za NOB-u. Bilo je i onih koji baš nisu voljeli komuniste, ali su saradivali i davali svoj doprinos borbi protiv okupatora i njegovih slugu. U nekim odborima bilo je onih koji nisu bili iskreni: sjedili su na dvije stolice i špekulirali s prozapadnom politikom. Takvi su sabotirali naše mjere pa smo ih morali smjenjivati. Nije ih bilo mnogo. U procesu borbe dolazilo je do diferencijacije i polarizacije snaga. Pojedinci su padali, kolebali se, opredjeljivali za i protiv NOB-a.

Partija je postigla krupne uspjehe organizirajući široke slojeve naroda u borbu. Iz godine u godinu, iz mjeseca u mjesec narastale su nove revolucionarne snage.

Razobličavanje ustaša kao izdajnika hrvatskog naroda i vjernih slugu okupatora, te Mačeka i reakcionara iz desnog krila HSS-a, omogućilo je KPH da pridobije široke narodne mase za NOB-u. JNOF, okupljujući sve antifašističke snage, postao je stvarna masovna politička organizacija naroda.

NEPRIJATELJ SE POVLAČI

Poslije višegodišnjeg držanja Hercegovca i Garešnice, 13. i 14. IX komandant I gorskog zdruga naređuje komandantu I gorske pukovnije da povuče svoje snage iz tih uporišta. Iako teška srca, taj ustaški glavar morao je povući satnije i bojne iz tih garnizona jer je prijetila opasnost da ih jedinice NOV prvom prilikom likvidiraju. Kolebanja, rasulo jedinica, prelazak satnija na našu stranu natjerali su generala Perićića na taj korak. Slično je bilo i sa IV gorskim zdrugom koji je pod pritiskom naših snaga napustio Daruvar, Pakrac i Lipik. Sada je neprijatelj bio koncentriran na držanje snopova komunikacija u Posavini, odnosno u dolinama Save i Drave. Dok je s manje ili više uspjeha držao glavne komunikacije uz Savu, u Podravini to nije uspijevao jer su X i VI korpus prenijeli težištete borbenih djelovanja na taj pravac.

Borba za te dvije važne komunikacije trajat će do kraja rata. Jake neprijateljske jedinice oslanjale su se na svoje snage duž ova dva komunikacijska pravca. Sve češće su vodile čitave operacije s našim operativnim snagama na općem pravcu Zagreb — Čazma — Hercegovac — Daruvar i obratno.

GAREŠNICA

Ulaskom jedinica 33. divizije i KMP u Hercegovac i Garešnicu, čitav je kotar Garešnica sredinom rujna 1944. bio slobodan. Ne gubeći ni časa, organi narodne vlasti i sva kotarska rukovodstva prešla su u Garešnicu. 15. rujan uzet je kao dan oslobođenja kotarskog mjesta Garešnica, koji se poslije oslobođenja slavi kao Dan komune.

Čazma je bila slobodna već od studenog 1943. a neprijatelj je samo izuzetno i povremeno, svega nekoliko puta, u nju upadao zadržavajući se nekoliko dana. I taj je kotar u to vrijeme slobodna teritorija, izuzev užeg rejona Ivanić-Grada i Križa.

Kotar Kutina većim je dijelom slobodan. Neprijatelj drži samo Kutinu, Popovaču i Ludinu te uski pojas oko glavne pruge i ceste širine 5 — 7 km.

I na kotaru Sisak velik je dio sela slobodan ili je poluoslobođena teritorija. Samo je grad Sisak ostao u rukama neprijatelja kao važan operativni centar.

Formiranjem Posavskog partizanskog odreda, koji je djelovao između Save i glavne željezničke pruge Zagreb — Beograd te Posavskog partizanskog područja, stvoreni su povoljniji uvjeti djelovanja MPO-a.

Zbor u iGarešnici rujna 1944. godine. Govori Janić Vjekosbv-Capo

Odred je orijentiran na komunikaciju i neprijatelja vezanog za nju na relaciji Ivanić-Grad — Banova Jaruga, nasuprot jedinicama I gorskog zdruga koje su bile prikovane za prugu i cestu (postale su posadne jedinice).

Obavještajne podatke prikuplja obavještajni odsjek KMP i njegovi organi. Sve naše jedinice koriste se tim podacima i po potrebi ih dopunjavaju. To je vrijeme kada je rad vojne obavještajne službe potpuno organiziran.

Za borbu protiv upada manjih dijelova neprijatelja na STM, tj. trupova, grupä »bijele garde«, ustaške milicije, za hvatanje dezertera i kontrolu teritorija sada postoje jedinice Ozne. U kolovozu 1944. formirana je 3. brigada Ozne Hrvatske. Ova jedinica nastala je iz PPK bataljona, koji je formiran znatno ranije, i vodit će borbe kao partizanska brigada u pojedinim složenijim situacijama.

Iz dopisa komande I divizije Ozne Hrvatske od 24. VIII vidi se sva oštrina stavova protiv pojedinaca i grupa pripadnika NOV koji su pučali iz veselja u pojedinim prilikama. Evo kraćeg izvoda iz dopisa.

STAB III. BRIGADE I. DIV. O.Z.N.-a

HRVATSKE

1. Broj 2/44.

Dne 8. sept. 1944.

Vojnoj oblasti X. Korpusa Zagrebačkog

Stab I. Divizije O.Z.N.-a Hrvatske pod brojem svojim: službeno (44 od 24. kolovoza 1944.) dostavio nam je slijedeće:

U poslednje vrijeme uhvatilo je sve više maha bezciljno puškaranje i štetno trošenje municije u našim redovima kako u operativnim jedinicama, u pozadinskim stražama i među ostalim naoružanim drugovima tako i u našim pojedinim jedinicama.

Osobito se to dešava poslije naših uspjelih akcija, kao i za vrijeme raznih proslava.

Ovakav nesavjestan odnos prema narodnoj imovini, ili dublje shvaćeno prema muci, krvi i životima boraca koji su svu tu municiju oteli od neprijatelja, svakako je osuditi i zato će ovaj štab biti i ostati nemilosrdan u suzbijanju ovakve kriminalne rasipnosti.

Osmatrano također s etičke strane, ova pojava daje vrlo ružnu sliku. Ovako su se razmetali prvih dana narodni neprijatelji, kada su prigrabili u ruke narodnu imovinu.

Ovo istodobno razlikovanje discipline koja kod naših naroda i naših prijatelja ostavlja samo loš utisak. Mnogo su puta desilo da je naš narod neobavješten sa slobodnog teritorija bježao u šume, čuvši u blizini pucnjavu, naš narod, koji je toliko prepatio, bježeći pred podivljanim neprijateljem, ne može, pun strašnog iskustva, tu pucnjavu da objasni drukčije nego kao upad bande. Zar smijemo drugovi, dozvoliti da nam naš beskrajno napačeni narod još i zbog naše obijesti pati. Ne, ne smijemo, to je zločin prema njemu, to je zločin prema onima, koji su beskrajno žrtvovali za svoju vojsku.

Napominjemo još i to, da se već nekoliko puta desilo da su uslijed ovakvog nesavjesnog puškaranja naše uprave bolnice, budući neobavještene počele spremati u bunkere ranjene drugove, što je našim teškim ranjenicima nepotrebno nanosilo velike bolove.

I ne samo to, nego u neredu i metežu u kome se ovakova puškaranja redovno dešavaju imalo je do sada za posljedicu već desetak ranjenih i poginulih drugova i drugarica. Ko odgovara za te žrtve. Mogu li se te žrtve nazvati nesretnim slučajem?

Mi razumijemo ovo oduševljenje naših boraca, drugova i drugarica na našim proslavama ili nakon naših velikih uspjeha, ali ne možemo i ne smijemo dozvoliti da to oduševljenje dolazi na ovakav način do izražaja. Ako već treba da se takvom oduševljenju dade oduška pucnjavom, onda ćemo to učiniti organizovanom, kao prava vojska, ugledat ćemo se u bratsku Crvenu armiju, pa ćemo pod plotunima pod rukovodstvom nekog odgovornog druga da proslavimo neki uspjeh ili svečanost. Time će oduševljenje biti jače izraženo i neće biti zaliveno krvljju naših drugova i drugarica.

U vezi sa tim, ovaj štab

N A R E Đ U J E

1) Niko ne može i ne smije van borbe da utroši ni jedan metak ako nije dobio za to naredenje ili odobrenje od svog starještine.

Ko nasuprot tome spali ma i jedan metak hotimice, biti će smesta razoružan i pozvan pred vojni sud.

Slučajno i nehotice opaljeni metci uzeti će se također u razmatranje i ako se uspostavi da je to učinjeno zbog nedovoljnog opreza, biti će dolični također kažnjeni.

Isto tako će biti pozvani na odgovornost starešine boraca ako se uspostavi da nisu dovoljno uložili truda da se naoružane drugove obući u pravilima rukovanja oružjem.

2) Sve naše jedinice dužne su razoružati svakog onog pojedinca Icoji u prolazu preko njihove teritorije ili pri boravku u njihovom mjestu neodgovorno troši dobivenu municiju.

Oružje doličnog dostaviti će se u jedinicu kojoj pripada i krivca stražarno predvesti pred štab njegove jedinice ili najbližoj komandi mjesta ili područja, da ga ona sprovodi u njegovu jedinicu, te o sve-mu tome podnijeti izvještaj u ovaj štab.

3) Štabovi brigada neka sa ovom naredbom upoznaju sve naše uz-tanove i institucije na ovom području boravka i neka ih zamole da o prednjem obavjeste sve drugove u svojoj nadležnosti, kako bi se u eventualnom nepoželjnном slučaju izbjegle nesuglasice pri razoružava-nju.

4) Ovo naredenje pročitati pred čitavim strojem i od vremena na vrijeme to opetovati, kako bi se upoznali sa njegovim sadržajem svi oni drugovi i drugarice koji naknadno dolaze u naše redove.

NAGLAŠAVAMO JOŠ JEDAN PUT DA ĆEMO BITI NEMILOSRDNI U KAŽNJAVANJU OVAKOVIH PRESTUPA

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu!

Pol. Komesar
SI. O

Komandant-major
Pekić Dušan v. r.

Tokom listopada aktivnost jedinica MPO-a znatno je porasla. I i II bataljon gotovo su svakodnevno upućivali svoje čete ili vodove u akcije. Najčešće su to zasjede oko komunikacija i u blizini uporišta u cilju nanošenja gubitaka, hvatanja vojnika, ustaša i slično. Izvođenjem zajedničkih djelovanja s diverzantima iz sastava III diverzantskog odreda, u više je navrata porušena pruga Zagreb — Beograd.

Bilo je više borbi s jedinicama koje su pokušavale da snagama jačine čete ili bataljona prodrnu na STM. Odred je sam ili u saradnji s jedinicama KMP, nekad brigadom Ozne ili drugima, odbijao takve napade i osiguravao rad organa narodne vlasti i pozadine.

Budući da neprijatelj nije bio aktivan i nije imao dovoljno snaga za ofanzivna djelovanja, u ovom mjesecu nije bilo većih borbi. Ipak su jedinice MPO-a nanijele dosta gubitaka u mrtvima, ranjenima i za-robljenima. Izbačeno je iz stroja 120 — 130 vojnika i starješina.

Štab MPO-a razmješten je u rejonu Vrtlinske i Pobrdanika a ŠIGO u Pobjeniku. Štab II bataljona obično je boravio u Mustafinoj Kladi i u Ruškovici, ponekad u Katoličkom Selištu, a štab I bataljona u rejonu Srpskog Selišta i Mikleuške. Svi ti štabovi imali su svoje KM povezane direktnim linijama pa je komandiranje neposrednije utjecalo na borbena djelovanja jedinica Odreda.

Budući da je komandant MPO-a kapetan Božo Kušec imao iskustva iz rada štabova (bio je operativni oficir bataljona, načelnik štaba Odreda, načelnik štaba I brigade i 33. divizije), organizirao je rad ŠMPO tako da je aktivno utjecao na borbena djelovanja bataljona. Često se radilo po zapovijestima i naredenjima ŠMPO nekoliko dana uzastopno. ŠIGO, osobito komandant major Nikola Kličković, tražio je punu aktivnost Moslavačkog i drugih partizanskih odreda. Kako mu je MPO bio u blizini, i ovaj je štab davao konkretne zadatke njegovim bataljonima.

Brojno stanje bataljona je raslo; kretalo se oko 150 — 180 boraca i starješina, ponekad i više. Oscilacije brojnog stanja četa i bataljona bile su česte zbog gubitaka u borbi (nisu bili veliki), zbog odlaska starješina i vojnika na razne kursove, posebno zbog toga što je svakih desetak dana zahtijevano da se nekoliko boraca ili desetina uputi u prekomandu: u specijalističke jedinice, pozadinske jedinice, komande, korpusne vojne oblasti, u KMP, na teren u organe narodne vlasti itd.; bilo je i boraca na bolovanju.

Rad partijske i skojevske organizacije u MPO-u bio je veoma intenzivan. Trebalo je podići svijest boraca na viši stupanj, politički izgradivati borce i starješine. Postignuti su vidni rezultati. To je bilo značajnije utoliko više što je složenija politička situacija i što je ljudstvo obaju bataljona velikim dijelom s ove teritorije. Mnogi su bili baš iz tih sela, pa se stalno moralo voditi računa o borbenoj gotovosti tih jedinica. Znalo se ponešto popiti, zaboraviti, zabaviti i slično, što je negativno utjecalo na disciplinu.

Zahvaljujući dobrom radu štabova bataljona i organizacija KP i SKOJ-a, jedinice MPO-a I i II bataljona postale su čvrsti borbeni kolektivi. Potkraj listopada već je postalo pravilo da svaki sukob neprijatelju donosi mrtve i ranjene. Geslo je bilo: gadati u meso, u neprijatelja. Jedinice su se natjecale koja će biti bolja, koja će postići veće rezultate. Svako veče štabovi bataljona analiziraju rad u toku dana, donose odluke što će raditi sutradan, kamo će ići u akciju, gdje će se potući s neprijateljem.

Drago Čižek ubrzo je otišao iz II u I bataljon za operativnog oficira i ujedno zamjenika komandanta Brezinčaka. Na njegovo mjesto u Štabu II bataljona postavljen je Veno Čižek rodom iz Male Ludine. Bio je to izrazito skroman čovjek, divan drug i odan član KP, Čeh po narodnosti. Izvanredno discipliniran, davao je sve od sebe u borbi i za vrijeme predaha i odmora. Borci su voljeli toga visokoga, plavog i snažnog starješinu.

Zbog toga što su to bili posljednji partizanski bataljoni Moslavačkog odreda, reći ću nešto više o nekim događajima i ljudima.

MILOŠ POPOVIĆ

Miloš Popović rođen je u Klokoču, desetak km južno od Vojnića, na Kordunu. Okupaciju zemlje primio je teška srca, ali prvih dana nije znao što da radi, bio je spreman za borbu, ali nije znao kako da postupi. Jednog dana 1941. godine uhapše ga ustaše i žandari i otjeraju u V. Kladušu. Na saslušanju su ga tukli. Miloš je bio izvan sebe od bijesa što se dao uhvatiti. Nekako poruči majci da mu prilikom posjete do turi sjećivo željezne pile u somunu (vrsta pogače). Miloš, sam u čeliji, prereže šipke i pobegne iz zatvora. Idući prema Veljunu, u jednom selu svrati u prazno dvorište, uzme vile za sijeno i krene dalje. Vile je uzeo radi kamuflaže ako sretne ustašku patrolu. Morao je izgledati kao seljak iz ovdašnjih sela. Bilo je oko 11 sati kad je susreo naoružanog ustašu na biciku. Ustaša ga zaustavi. »Tko si ti, odakle si, kamo ideš«, obaspe ga pitanjima. Miloš je razmišljao što da uradi. »Kad mu rekoh da sam tu iz sela, seljak, on me počeo ispitivati gdje mi je kuća i slično. Vidim nema mi spasa. Naglim trzajem vila, koje sam nosio na ramenu, udarim ustašu u grudi i probodem ga. Srećom nije bilo nikoga u blizini, ogledam se, brzo uzmem pušku, opasač s fišeklijama i nožem, bacim vile i brzo se izgubim desno od puta u šumarak pa preko polja. Eto tako sam otišao u partizane. Bio sam šesnaesti partizan u Petrovoj gori«, reče Miloš V. K.-u jedne večeri listopada 1944. u Mustafinoj Kladi u kući bataljonskog pisara Lojza.

Isticao se borbenošću, snalažljivošću i hrabrošću od prvih dana, zato je i stigao u Kordunsko-žumberačku proletersku četu, s kojom je 1942. otišao na Kalnik pod komandom Izidora Štroka. Bio je u mnogim borbama na Kalniku, Bilo-gori, u Slavoniji i Moslavini. Poznavali su ga mnogi drugovi. Posebno su ga voljeli Nikola Kličković i Dragan Đakula.

Bio je visok i plav, širokih ramena i neposlušne kose koja mu je provirivala ispod titovke. Nosio je novu uniformu skinutu s gestapovaca, imao je opasač, torbicu, dvogled i omiljen pištolj »vis«. Kažu da je jednom u Bilo-gori kao puškomitraljezac pustio njemačku kolonu sa svim blizu i preciznom vatrom izbacio iz stroja čitavo odjeljenje. Već od prvih dana kada je na formiranju komandirao »Bataljon u strelce za mnom«, Miloš je bio primjer hrabrosti, i to ne one obične, prosječne, već drske, bezobzirne. Nije se osvrtao na neprijateljsku vatru. Bilo je uzalud ukazivati mu da se mora čuvati, žaleći, skloniti i slično. Kada je otpočela borba zajuškao bi »hi-hi-ju-ju.«

Jednom prilikom snaša iz sela N. N., čiji je muž bio u domobranima, baci oko na partizanskog komandanta. Bila je to zgodna ali iskusna žena koja ni Miloša nije ostavila ravnodušnim. Jedne večeri ode Miloš k njoj u drugu sobu. Ali kuriri kao kuriri, vidjeli su to i rekli komesaru bataljona, koji Miloša opomenu da mu to ne dolikuje kao članu KP i da će se o tome morati raspraviti. Požalio se Miloš pomoćniku komesara, sekretaru baterijskog komiteta Partije: »Ama hoće me ovaj moj partijski komesar kazniti zbog one domobranske žene. A volim Partiju kao život.« »Ne boj se, Miloše, neće te kazniti, ali nisi trebao baš tako postupiti i ići kroz kurirsку sobu u njenu prostoriju.«

Eto, kakav je bio Miloš: volio je Partiju kao život.

JUNKERS

Bio je lijep i sunčan dan potkraj listopada 1944. godine. III četa II bataljona MPO-a bila je u Kompratoru na položaju. Kada bataljon nije bio u borbi, ili nije išao u akciju preko pruge, onda je dio snaga istraor bliže neprijateljskim uporištima. Čete su isturale svoje izviđačke patrole ili predstražna odjeljenja i postavljale zasjedu. Tako je i ova četa dijelom snaga zaposjela Bezimeni vis južno od sela. Glavnina je bila u selu. Štab bataljona nalazio se u Ruškovici, ostale jedinice na pravcu Popovače.

Oko 13 sati četa se prikupila u sredini sela, gdje se nalazila i kuhićna. Pripremao se ručak. Odjednom iza grebena Moslavačke gore u niskom letu prelete dva »spitfajera« prema Novoselcu Križu⁶⁶⁾). Tek što su borci, komanda čete i članovi štaba bataljona vidjeli avione s petokrakim zvijezdama na krilima, nisu stigli ni da se pošteno razvesele našoj avijaciji, dođe do borbe iznad Križa. Odnekud se stvorio i avion sa »svastikom« na boku⁶⁷⁾.

Nasta oštra paljba aviometraljeza, zatim se jedan avion, okrenut prema istoku i Kompratoru, počeo naglo spuštati ostavljajući iza sebe dugačak trag dima. »Uh, srušiše naše, majku im banditsku«, reče član štaba bataljona komandir čete Franti Černom, »brzo s četom dolje i spasite pilota.« Komandir čete okrene se četi (bez voda): »Četa, trkom za mnom.« Borci plete niz strmu padinu kose prema Razljevu.

Četa se približila avionu koji se spustio na livadu blizu šume, na lijevoj obali česme. Borci su trčali koliko su brže mogli. Na čelu je Arnošt Darda, Čeh, sekretar SKOJ-a u četi i član bataljonskog komite-ta SKOJ-a. Visok, na njemu njemačka uniforma, ispred svih je čitavih stotinjak metara. Stigao je u posljednji čas. Ali avion je bio njemački. Gorio je od repa, sav zadimljen, a iz trupa su iskakali Nijemci i bježali prema rijeći Česmi. Potrči Arnošt još brže i sustiže njemačkog majora, zgrabi ga za kožni kaput, ali ovaj se ne da, bježi. Tako uđu u šumu. Nijemac izvuče ruke iz kaputa, naglo potrči i pobegne. Arnošt htjede da ga ubije iz puške, ali u tom trenutku počne borba, zapraštaju puškometaljezi. To je neprijatelj od Novoselca jednom patrolom pritekao u pomoć srušenom avionu. U međuvremenu III četa stiže do aviona i sukobi se s Nijemcima. Arnošt se našao u sosu. Brzo skine kapu i kao da je njemački vojnik natrag s Nijemcima prema avionu. Zanjeti borbom nitko ga od Nijemaca nije zagledao. Tek kada su dočekani jakom vatrom iz rejona aviona u plamenu, Nijemci su počeli bježati natrag. Arnošt se sklonio iza jednog grma i tako opet došao među svoje, priključivši se četi koja je neprijatelja gonila do Česme.

Poginula su dva člana posade a avion je izgorio. Četa je iz plamena iznijela dva aviometraljeza »šarca« bez klasičnog kundaka i s mnogo municije. Izvučeno je i nešto opreme. Arnošt je zaplijenio kožni kaput plavozelene boje i majorovu šapku. »Uteče mi oficir, majku mu njegovu, prevari me«, jadao se Arnošt drugovima. Prema podacima obavje-

") »Spitfajer«, lovac bombarder engleske proizvodnje.

") »Svastika«, kukasti križ.

štajnih organa, neprijatelj je toga dana imao još jednoga mrtvog i tri ranjena vojnika.

Arnošt je bio pohvaljen pred strojem i četom zato što se posebno istakao. Kožni kaput poklonio je komandantu bataljona Milošu Popoviću, a ovaj njemu njemački automat M/P. Aviomitraljezi bili su zapravo specijalni M. G. — M 42 podešeni za avion. Naši majstori malo su ih prepravili pa su ostali u III četi. Jedan puškomitraljezac bio je Josip Kasik, drugi Stjepan Šplehar, skojevac, koji se više puta istakao u borbi⁶⁸⁾. Čini se da je njemački avion pripadao komandi 187. divizije i letio prema Zagrebu. Uočili su ga naši lovci nad dolinom Save i prosto sjurili u rejon Križa iza horizonta Moslavacke gore. Saveznička avijacija u to je vrijeme već djelovala na glavnoj komunikaciji gađajući važnije mostove i ciljeve.

ŠESTI STUDENI

Prva polovica studenog bila je suha, druga je imala više kišnih dana, prema tome: vremenski uvjeti za rad i borbu bili su prosječni. Borbena djelovanja jedinica MPO-a bila su intenzivnija nego u listopadu. Prvi bataljon uspješno je izveo čitav niz manjih napada na neprijatelja u zahvatu komunikacija Kutina — Popovača. Imao je nekoliko uspješnih prepada i zasjednih akcija u Lonjskom polju, ili južnije, u dijelu kotara Kutina između Lonje i Save. U tim akcijama I bataljon je saradivao s Posavskim odredom čiji je komandant bio Ivo Perković rodom iz Hrastelnice kraj Siska. Bataljon je u više navrata odbio neprijateljske snage koje su se pokušavale probiti dublje na slobodnu teritoriju na pravcima Kutina — Mikeluška i Kutina — Selište. Neprijateljski vojnici i grupe upadali su u zasjede jedinica ovog bataljona. Strah je ušao u ustaše. Rijetko su izlazili iz žice⁶⁹⁾. Neprijatelj je imao organiziranu obranu svakog mjesta na pruzi i cesti, uključno inženjerijsko uređenje, žičane ograde, minska polja i drugo. Odavno se bez kontrole nije moglo ni ući ni izići iz Kutine, Popovače, Križa, Ivanić-Grada i drugih mjesta. Na ulazima su bile postavljene rampe, krstila, ježevi i druge prepreke. Sva ta mjesta bila su uređena za kružnu obranu. U takvim uvjetima bilo je moguće djelovati jedino poput bataljona MPO-a. Nije dolazio u obzir napad na uporišta, ali su dolazile u obzir zasjede, napadi na manje kolone, izviđačke patrole, prepadi, upadi, hvatanje pojedinaca i grupa vojnika te napadi na prugu, cestu i objekte na njima.

Dan uoči proslave oktobarske revolucije — koja se vidno obilježavala u to vrijeme, osobito borbom jedinica i II bataljona MPO-a — osvanuo je tmuran i maglovit. Štab bataljona nalazio se sa dvije čete i mitraljeskim vodom u Mustafinoj Kladi. Bilo je predviđeno da se toga dana organizira proslava. Sve komande četa imale su svoj zadatok. Planirani su mitinzi s prigodnim programima u Mustafinoj Kladi, Ruškovici i Katoličkom Selištu.

⁶⁸⁾ Stjepan Šplehar, skojevac, pripadao je poznatim borcima u II bataljona MPO-a, posebno se istakao u borbi za Kompartor.

⁶⁹⁾ »Žica« je izraz koji je upotrebljavан за neprijateljsko uporište, odnosno garnizon, točnije: dio naseljenog mjesta ograđenog bodljikavom žicom.

Moglo je biti oko 6,30 sati. Štab bataljona bio je na okupu u kući Vene Vorela. Veno je bio šef bataljonske kancelarije. Gusta jesenska magla pokrila je dolinu rijeke Česme, sva udolja i niže kose. Vidljivost je veoma slaba, svega 80 — 100 m, ponegdje malo bolja ili još lošija, zavisno od konfiguracije zemljišta. U kući Vorelovih domaćica iznosi doručak. Na širokom seljačkom stolu puše se žganci s vrhnjem, članovi štaba tek su se prihvatili žlice, kada se proloži iznenadna paljba puškomitriljeza ispred Mustafine Klade prema Rečici.

Miloš Popović, komandant bataljona, reče: »Ja i pomoćnik komesara bataljona idemo Prvoj četi da protjeramo bandu, ti, Veno, idi Drugoj četi i što prije zaposjedni Grabričinu i dalje protjeraj bandu ako je tamo bude, zatim zauzmite Kompator radi saradnje s nama na pravcu Rečice. Ti, komesaru, ostani ovdje i izvijesti Štab odreda da nas je neprijatelj napao. Treća četa neka ostane u rezervi u selu.«

U kuću utrča kurir iz 1. čete i izvijesti u jednom dahu: »Druže komandante, puno bande ide iz pravca Rečice, napadaju našu četu.«

Za svega nekoliko minuta članovi Štaba bataljona bili su u pokretu, svaki na svom pravcu.

Komandant V gorske pukovnije potpukovnik Gregorić, sa štabom u Križu, žestoki protivnik NOB-a, organizirao je kombiniranu bojnu od zdrugovaca, ustaša i nešto Nijemaca na pravcu Novoselac Križ — s. Rečica — s. Mustafina Klada i jednu kombiniranu satniju na pravcu s. Ludina — s. Mala Ludina — s. Kompator. Ocjijenio je, dobro obaviješten, da će partizani nešto poduzeti u vezi s proslavom oktobarske revolucije. Znao je i to da će se, pored eventualnih napada na njihove postrojbe, praznik slaviti i po selima na oslobođenoj teritoriji. Zato je uranio i pod zaštitom magle maltene uspio iznenaditi II bataljon MPO-a u Mustafinoj Kladi. Da je bio lukaviji i da nije išao putem s. Rečica — s. Mustafina Klada, već preko njiva, mogao je postići više. Neprijateljska kolona naišla je na vod 1. čete koji je bio isturen na kosu ispred Mustafine Klade u zahvatu puta koji vodi za Rečicu.

Uskoro je cijela 1. četa stupila u borbu. Došlo je do oštrog sukoba duž kose koja vodi za Rečicu. Iznenaden žestokom vatrom i snažnim napadom, neprijatelj se povukao do groblja u Rečici. Magla je bila veoma gusta i vatra je otvarana više po zvuku i buci nego po uočavanju cilja. Neprijatelj se ukopao i nije se povlačio. Partizani također. Borba je potrajala sve do podne. Snažna minobacačka vatra neprijatelja nije imala većeg učinka jer su položaji bili veoma blizu jedni drugima pa su mine padale iza II bataljona.

Za to vrijeme 2. četa izbjiga u Kompator, razbijaju prednje dijelove slabije kolone i pojavljuje se bočno i iza glavnih snaga koje su djelovale iz pravca Rečice. 3. četa bataljona i komanda mjesta Pešćenica — Ludina, koja se nalazila s općinskim komitetom i općinskim NOO-om Ludina u Mustafinoj Kladi, te mitraljeski vod II bataljona pod komandom Vlade Vorela, komandira voda, izbijaju na Rečičko brdo tt 173. sjeveroistočno od Rečice.

Kao naručeno, toga trenutka magla se naglo digne i otkrije neprijatelja. Uslijedi snažan nalet bataljona. Ustaše nagnu u bijeg gladom bez obzira, prema rijeci Česmi. Grupa od četrdesetak vojnika našla se

sjeverozapadno od Rečice na otvorenom prostoru. Umjesto da se razviju u strijelce i tako odstupaju, oni se grupiraju po desetak zajedno, duša im, što kažu, hoće da ispadne, bježe bezglavo, padaju mrtvi i ranjeni od vatre pratećeg mitraljeskog voda. Nišandžija mitraljeza tipa »hočhins« dugim rafalima, odozgo s Rečičkog brda, sije smrt i paniku i ispraća »Antinu vojsku« prema Česmi i Križu. Tr-tr-tr, odjekuju rafali mitraljeza i puškomitraljeza. Pošumljeno zemljište, Česma i odmah iza nje organiziran prihvata spašavaju tu šarenu fašističku vojsku od većeg poraza.

Tako je II bataljon odbio napad, vodio višesatnu borbu, zatim odlučnim protunapadom razbio i najurio bandu u Križ.

Toga dana istakle su se sve jedinice, osobito komandiri četa i komanda bataljona. Bataljon je imao jednog teže i tri lakše ranjena druga, neprijatelj oko 7 mrtvih i više od 10 ranjenih. Bila je to prava proslava oktobarske revolucije u rejonu Mustafina Klada — Rečica.

Istoga je dana i I bataljon odbio napad neprijatelja na pravcu Kutina — Srpsko Selište i Gračenica — Mikleuška, ne dopustivši mu da dublje prodre na slobodnu teritoriju Moslavine.

VENO ČIŽEK

Poslije nekoliko dana II bataljon vodio je žestoku borbu sa snagama koje su iz Velike Ludine napadale da podru prema Ruškovici. Cilj napada: pljačka, hvatanje vojnih bjegunaca, mobilizacija u domobrane i hapšenje partizanskih saradnika.

U toj borbi neprijatelj je imao oko 15 vojnika izbačenih iz stroja, ali je i bataljon pretrpio osjetne gubitke: poginula su dva borca a tri su ranjena. Među ranjenima bio je i operativni oficir bataljona i zamjenik komandanta Veno Čižek. Teško je ranjen u trbuš i grudi. Toga dana vodio je bataljon jer je komandant još s nekim članovima bio odsutan. Kada je saznao da neprijatelj nailazi iz pravca Ludine, Veno mu je s četom krenuo u susret. Došlo je do oštре borbe. Veno je lično predvodio napad htijući da izvuče ranjene i mrtve drugove bez obzira na opasnost, pa je i sam teško ranjen nedaleko od svoga sela i rodne kuće.

Borci su razbili i odbacili neprijatelja i izvukli ranjenog Venu s poprišta.

Kada je donijet u Štab bataljona u Mustafinoj Kladi, Veno je još bio živ. Blijed ali miran, samo bi lagano zaječao s vremena na vrijeme. Bio je smrtno ranjen Borio se za život dostojanstveno, kako dolikuje partizanu i komunisti. Kraj njega su bili komandant bataljona i ostali članovi štaba. Bilo im je teško gledati posljednje trenutke. Kola su bila spremna da ga voze dalje, ali on nije bio sposoban za transport. Pokušalo se telefonirati u Štab grupe odreda da dođe liječnik, ali kao za inat telefonska veza nije radila. Veno nije dugo izdržao, umro je među svojim drugovima kao da je zaspao. Sa suzama u očima i stegnutih vilica gledali su članovi štaba kako se gasi život jednog od divnih čeških boraca iz Male Ludine.

Sahranjen je na mjesnom groblju u Vrtlinskoj sa svim počastima. Pored boraca bilo je mnogo ljudi iz okolnih sela.

Operativni oficir postao je Pero Vuksan, rodom od Bjelovara, a informativni oficir Stanko Tomašić, rodom iz Kompatora. Za komandira 1. čete uskoro je postavljen Franjo Dušek, a za komandira 2. čete Josip Bočan-Pepo, dva mlada druga, oba iz Kompatora. Prilikom formiranja bataljona, Dušek je jedva pristao da primi desetinu, htio je biti samo borac. Iстicao se u borbi i brzo je napredovao, postao komandir voda a potkraj studenog komandir čete. U prvo vrijeme nije htio biti ni član SKOJ-a, ali je, razumije se, kasnije postao skojevac, zatim član KP. Dušek je došao na mjesto komandira čete Ivana Gruđenića koji je poginuo prilikom prelaska pruge.

DEZERTERI IZ BATALJONA

Oštrina svakodnevnih borbi tražila je velike napore od boraca, posebno od starješina. Ginulo se, bilo je ranjenih, zahtijevala se čvrsta disciplina. U takvoj situaciji pojedini borci, među njima i jedan deseterar, nisu izdržali, počeli su raznim ispadima, bili su kritizirani i kažnjeni. Takvih pojava osim u II bataljonu Odreda bilo je i u ostalim jedinicama.

Jedne noći iz II bataljona nestalo je 7 boraca, većinom Čeha. Najprije se nije znalo što je s njima. Bilo je nagadanja jesu li izginuli. Zarobljeni nisu bili, tako su govorili podaci koje smo dobili od saradnika iz uporišta. Poslije nekoliko dana ustanovilo se da su dezertirali, ali ne na stranu neprijatelja. Negdje su se skrivali, zabunkerirali su se, kako smo tada govorili oko svojih kuća, kod rođaka itd. Štab bataljona održao je sastanak i oštrot osudio takav postupak. U opasnosti je jedinstvo bataljona. Komandant Miloš Popović bio je oistar, a posebno pomoćnik komesara V. K. Održani su sastanci bataljonskog komiteta, komiteta SKOJ-a i četa. Odlučeno je da se poduzme akcija, da se posalje izvještaj Štabu MPO-a, da se poduzme sve kako bi se dezterteri pronašli, pohvatili i pobili, ako pruže otpor.

Tih dana padala je obilna kiša i zemljiste je bilo veoma raskvasheno. Za dezterterima je tragala posebna grupa sastavljena od članova KP i SKOJ-a: 12 boraca sa 2 puškomitrailjeza i 2 automata na čelu s članom štaba bataljona. Prikupljeni podaci ukazivali su da je grupa dezterter negdje u rejonu Katoličkog Selišta. Jedno popodne specijalna grupa dolazi u Pešćenicu i njen voda dobija podatak od jednog skojevca da su dezterteri primijećeni oko Jelen-Grada.

Idući preko kosa koje vode od grebena Košut-Grad — Pešćenica prema jugu, specijalna grupa prelazi Vojvodića kosu i iznad kuće Ive Vojvodića, predsjednika MNOO-a, u jarku nailazi na svježi trag. Otisci su vodili niz udolje prema Selištu. Drugi trag bio je stariji i otkrivao je da je čovjek bio u šumi i da se nedavno vratio u selo. Voda specijalne grupe naredi: »Tišina«, i rukom dade znak da grupa kreće za njim. Podu uz jarak. Bilo kasno popodne i oblačno, vidljivost je naglo opadala, uskoro će mrak.

Krećući se lagano i pažljivo, grupa stiže do malih potoka u blizini razvalina Jelen-Grada. Jedan davno upotrebljavani put vodio je preko

omanje široke kose (bio je to put kojim su se izvlačila drva za vrijeme sječe). Pokraj svježe odsječenog panja mlade lipe grupa stane. Voda naredi da se razgleda okolica. Nakon pažljive pretrage otkrije se da je to daleko od sela i da seljak tu ne siječe drveće. Dezerteri mora da su u blizini. Ubrzo je otkriveno još nekoliko posjećenih mlađih stabala i ugažena zemlja, a onda otisci vojničkih cipela. Grupa produži desetak metara naprijed. Mrak je pao. Voda zaustavi grupu i sagne se te povuče jednu bukovu šibu. Lako je izvuče iz zemlje. Bilo je to vještački zamaskirano zemljiste. Tu su! Na desetak metara jedva vidljivo svjetlo. Voda grupe naredi da puškomitraljezac Š. S. ode uljevo i zauzme položaj iznad svjetla i da tamo sačeka. Ako bi netko pokušao bježati u tom pravcu, neka otvorи vatru. Drugi puškomitraljezac ostaje ovdje.

»Šta ćemo sad«, pita komandir grupe člana štaba bataljona. Ovaj razmisli pa reče: »Idemo k njima«, i pode naprijed. Nije mu bilo prijatno. Odluči pozvati dezertere na predaju. Prišavši tajnom skloništu na nekoliko koraka od ulaza, koji se ocrtavao u mraku, oštro reče:

»Tu ste, svetu vam nedjelju, izlazite, ovdje komesar.«

Tišina. Poslije čitave minute oglasi se jedan od dezertera:

»Tu smo, šta hoćete?«

Komesar odgovori:

»Opkoljeni ste, predajte se, nećemo vam ništa.«

Nasta žagor u zemunici. Jedan glas, krupniji od ostalih, (bio je to V. V.), reče:

»Jesi li ti to, komesaru V.?«

»Da, jesam«, odgovori komesar.

»Siđi, ali sam.«

Uči među sedmoricom naoružanih ljudi koji su se odmetnuli iz borbe nije jednostavno.

»Eto me«, javi se komesar, a komandiru specijalne grupe reče da baci bombe u sklonište ako ga napadnu.

Član štaba bataljona spusti se u slabo osvijetljenu zemunicu osrednje veličine od 4 x 5 m. Dezerteri sjede na improviziranim ležajima i oko peći u kojoj bukti vatra.

»Šta tu radite«, upita ih član štaba, sjedne na klupu pored njih i pogleda ih redom. »Kako ste mogli tako nešto učiniti? Zbog čega ste se na to odlučili?«

V. V. odgovori: »Druže komesaru, bilo je nepravde prema nama. Čuli smo da će neke staviti pred vojni sud. Mene zbog sukoba s operativnim oficirom. Nismo mi pobjegli bandi. Namjeravali smo jedno vrijeme biti ovdje, pa se onda opet priključiti bataljonu. Hoćete li nas strijeljati ako se predamo?« »Nećemo vas strijeljati, ali bit ćete svi kažnjeni, svi isključeni iz SKOJ-a, svi lišeni čina. Još ćemo vidjeti kakvom kaznom možete biti kažnjeni«, odgovori im član štaba bataljona.

»Dobro, imamo puno povjerenje u tvoju riječ«, reče desetar V. V.

Pošto ih pošteno izgrdi, član štaba bataljona naredi grupi dezertera da se spreme za pokret, pokupe zalihe namirnica, ugase vatru i izidu.

»Oružje vam neću oduzeti, imam povjerenje u vas da ćete biti disciplinirani.«

Kada iz zemunice izide čitava grupa, postroji se kolona, naprijed jedan puškomitraljez, na začelju drugi, u sredini dezerteri. Nakon sata hoda stignu u Mustafinu Kladu u Štab bataljona.

Kad je komandant bataljona Miloš Popović saznao da su dezerteri uhvaćeni i dovedeni, zagrli pomoćnika komesara i reče: »Znači, pronašao si ih i doveo.« Odmah naredi da se održi sastanak štaba. Potrajavao je dugo u noć. Komandant telefonom izvjesti Štab MPO-a, a ovaj ŠIGO. U početku je većina bila za to da se svi dezerteri strijeljaju, onda da se strijelja samo vođa grupe a ostali izvedu pred vojni sud. Ali nakon duge diskusije prevladao je stav da se dezerteri kazne disciplinski, da se izvedu pred stroj i javno kritiziraju, ali da im se pruži mogućnost da borbom i izvršavanjem zadataka dokažu privrženost NOB-u.

Sutradan, na grebenu široke kose između Kompatora i Grabričine, na jednoj njivi zarasloj djetelinom, postrojene su čete bataljona osim neposrednog osiguranja. Govorili su komesar bataljona Josip Bili i pomoćnik komesara bataljona Vukašin Karanović. Data je politička ocjena slučaja i opisan način hvatanja dezertera, njihovo kajanje i obećanje da će borbom dokazati svoju opredijeljenost za NOB-u. Grupa dezerterova stajala je po strani i bez oružja, pokunjениh glava, čekala što će reći bataljon.

Tada uzme riječ komandant bataljona Miloš Popović. Na njemu je njemački kožni kaput, onaj što ga je zaplijenio Darda Arnošt. Pogleda dezertere, pa cijeli bataljon, i reče: »Čuli ste od komesara i pomoćnika o čemu je riječ. Odlučili smo da im poklonimo život, neka se vrate u bataljon, svaki u svoju jedinicu. Jeste li za to?«

Bataljon grmnu: »Jesmo.«

Svima laknu, najviše dezerterima.

»Stanite u stroj«, naredi Miloš.

Svaki uđe u stroj, na svoje mjesto, u svoju jedinicu. Komandant bataljona nastavi:

»Ovo je partizanski bataljon koji se bori na život i smrt. Tko je kukavica i ne može izdržati, neka izide. Neću mu ništa, neka ide kući, neka plete čarape i šije gaće i košulje.« Zatim pokaže rukom prostor lijevo od sebe.

Nasta tajac. Lica su ozbiljna, svi gledaju svoga komandanta. Kad se nitko ne javi (a tko bi se javio da je kukavica) i ne izide iz stroja, komandant izvadi pištolj »vis« i podiže ga iznad glave:

»Ja sam vaš komandant bataljona i kad u borbi kažem naprijed, svi moraju naprijed. Ako netko pokuša natrag, ubit ću ga ovim pištoljem. Vidite li ga? Dobro gadam, to svi znate.«

Tako je zbor drugog bataljona završen jedinstveno i originalno. Siguran sam da je veći utisak ostavio nastup Miloša Popovića na priпадnike bataljona nego bilo kakav govor.

Bataljon se dobro tukao pod Miloševom komandom, dok je god postojao.

o d a	VRSTA AKCIJE	Mjesto prostorija (sekcija)	Jedinice koje su učestvovali u neprijatelja	Jačina i sastav neprijatelja	Rukovalac akcije	Uspjeh	Neprijatelj gubici			Vlastiti			Primjedba
							0 u	ranjeno zarobljeno	Zaplijenjeno	poginuo ranjeno nestalo	izgubljeno		
1.11. Zasjeda	Repušnica (Čazma)	Jedna desetina I. Batalj. Mosi. Odr.	6 čerkeza	Komandant	Predalo se 7 čerkeza	2 3	6 kar. 2 odj. 1 cip. 1 čiz. 1 piš.						
2.11. Akcija na prugu	Vrtljinska (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	nepoznata	Komanda čete	Na mine naletio auto	3 2							
3.11. Akcija	Vrtljinska (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	nepoznata	Kon. čete II. Batalj. Mosi. Odr.	Jest	3 6 2						radi jačine neprijatelj, četa se povukla	
4.11. Zasjeda	Repušnica (Kutina)	I. desetina I. Batalj. Mosi. Odr.	2 čerkeza	Vodnik	Uništen auto	4 2 2	Ikar. 2 pa. cip. 1 šinj. 3 deke						
5.11. Zasjeda	Repušnica (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	1 četa	Vodnik		2 4							
6.11 Neprijatelj napao	Mustafina Klada (Čazma)	III. Batalj. Mosi. Odr.	200 čerkeza i ustaša	Komanda čete	Neprij. odbijen	5 8				3		Jed. čet. prebać. za G. S. preko pruge	
7.11. Akcija	Mustafina Klada (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.		Komanda čete	Jest		2 puš. 800 met. 1 odjelo 1 pištolj					Uništ. 4 šiinje	
8.11. Akcija	Mustafina Klada (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	nepoznata		Bez uspjeha		1					poginuo 1 komand.	

10.11. Akcija na prugu	Mustafina Klada (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	Pom. polit, komesar I. batalj.	4 deke 1 kaban. 1 bicikl 40 kg ma i nešto veša 1 pištolj	Presj. pruga na 5 mј. uniš. 10 šinja
12.11. Akcija na prugu	Mustafina Klada (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	Politkom. I. batalj.	Neprij. nije naišao	— Presječ. pruga na 5 mј. uniš. 10 šinja
14.11. Akcija	S. Selište (Čazma)	I. Batalj. Mosi. Odr.	nepoznata	Komandant I. Batalj. Dobar uspjeh	11 14 odjela čizme 1 piš. opasac munici.
15.11. Akcija na prugu	Repušnica (Čazma)	I. Batalj. Mosi. Odr.	nepoznata	Komandant —	1 1 — 2 2 3 šmajs. 1 karab. Uništена 1 lokomot. 3 vag.
23.11. Akcija na prugu	Mustafina Klada (Čazma)	III. batalj. Mosi. Odr.	—	Komandir čete Neprij. nije naišao	— Pres. pr. na 2 mј. Uništено 4 šinje
25.11. Neprij. napao iz Kompartora	Mustafina Klada (Čazma)	II. Batalj. Mosi. Odr.	350 čerkeza i ustaša	Štab II. batalj. Neprij. odbojen	5 6 — Na večer prebac. preko. pr. puk Canieu
30.11. Zasjeda	Mjkleuška (Čazma)	I. Batalj. Mosi. Odr.	1. satnija ustaša 1200 Nijemaca, i Cerkeza	Štab I. batalj. Jest	8 13

Tokom mjeseca studenog 1944. god. jedinice ove Grupe imale su 15 zasjeda, 16 akcija i 4 prepada od neprijatelja.

Ubijeno je 235 neprijateljskih vojnika

Ranjeno je 169 neprijateljskih vojnika

Zarobljeno je 79 neprijateljskih vojnika

Zarobljeno je 14 pušaka d drugog ratnog materijala, kao i 1 puškomitrailjez.

Naši gubici:

Poginulih 3, ranjenih 5 i 2 nestala.

Izgubljeno 3 šmajsera i 1 karabin.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

v d Načelnika Staba:
poručnik:

Jedan od jakih razloga da se deserteri ne strijeljaju i da im se ne sudi bio je i taj što se radilo o 7 boraca, većinom Čeha iz Ludine, Selišta i Mustafine Klade, gdje je bataljon djelovao i boravio.

Bila je to ispravna odluka. Borci su otada izvršavali sve borbene zadatke. Nijedan nije učinio ništa slično.

Što su još radili bataljoni i čete MPO-a u studenom? Eto nekoliko podataka iz pregleda ŠIGO o aktivnosti jedinica.

Jedinice MPO-a veoma su aktivne, tuku se gotovo svakodnevno ili svakog drugog dana. Suh je podatak o borbi I bataljona u rejonu Srpskog Selišta 14. XI 1944, a bila je to višesatna borba s jakim snagama, oštra zbog nastojanja neprijatelja da prodre u dubinu slobodne teritorije. Zbog toga je imao mnogo gubitaka, čak i pod uvjetom da su naši podaci bili nešto uveličani. Valja reći da tada gotovo i nema predaje i zarobljavanja. Ono što je ostalo kod fašista tuklo se žestoko, uporno i s mržnjom. Zato je i bilo više gubitaka.

U studenom 1944. počela je posljednja reorganizacija oružanih snaga NDH. Sve ustaške jedinice ulazile su u sastav pukova i divizija. Jedinice PTS-a (poglavnikov tjelesni sdrug) znatno su ojačane. U sastav I gorskog zdruga ušla je 33. ustaška bojna, koja je u Ivanić-Gradu sačinjavala glavninu posade V gorske pukovnije. U IV gorsku pukovniju IV gorskog zdruga ušla je zloglasna 37. ustaška bojna.

Formirana je i I hrvatska udarna divizija (HUD) sastavljena od 21. i 22. pješačke pukovnije i 6. ustaške pukovnije. Komandant divizije je komandant PTS-a ustaški pukovnik Moškov. Ta će divizija zajedno sa I KKD predstavljati glavne snage na ovom prostoru sve do ožujka 1945. Bila je to brojno jaka divizija s više od 10.000 vojnika i starješina s iskusnim kadrom. U nju je Pavelić s ustaškim glavarima polagao velike nade.

I KKD našla se u studenom većim dijelom u Moslavini. Štab divizije i 6. puka je u Kutini. Tako se u zahvatu glavne komunikacije posred jedinica I i IV gorskog zdruga našla i glavnina I KKD od Gradiške do Dugog Sela. Komandant I gorskog zdruga dobio je pod svoju komandu i IV gorski zdrug. Glavni mu je zadatak da čuva i brani glavnu željezničku prugu i cestu s naseljenim mjestima i objektima.

RAZMJENA ZAROBLJENIKA

U NOR-u je bilo čestih slučajeva razmjene zarobljenika. Kada bi naše jedinice zarobile važne oficire i ličnosti, osobito Nijemce, dolazio je do pregovora o zamjeni zarobljenika. CK, OK i naše komande organizirale bi pregovore da se puste iz zatvora i logora partijski kadrovi. Na taj su način spašeni mnogi drugovi koji bi sigurno bili ubijeni da ih nismo zamijenili. U drugoj polovini studenog Štab II bataljona MPO-a dobija zadatku da osigura vođenje pregovora s neprijateljskom delegacijom.

Katoličko Selište, istočno od Velike Ludine, bilo je dogovorenog mjesto pregovora. Pregovore je organizirao Štab X korpusa i ŠIGO. Bataljon je nakon procjene situacije i odluke zaposjeo položaje na liniji Grabričina — Katoličko Selište, zapadna grupa kuća — Donja Vlahiščka — Ludinica, a po dubini Peščenica.

Oko podne toga dana u Katoličko Selište ulaze Nijemci. Na ulazu u selo zaustavio se »mercedes« kabriolet s istaknutom bijelom zastavom. U delegaciji su bili jedan njemački kapetan, jedan kapetan iz I KKD, njemački podoficir i mlađa žena kao tumač. Bilo je dogovorenno da se delegacije sastanu bez oružja. Patrola je otpratila faštiste kroz Katoličko Selište do drugog kraja sela, do izdvojene kuće u kojoj će se pregovori održati. U našoj delegaciji bili su oficir iz X korpusa, oficir Ozne, ŠIGO i komandant bataljona Miloš Popović.

Pored svih dogovora, faštistima nismo vjerovali pa su jedinice bataljona bile spremne za borbu na svojim položajima. Otkriveno je prisustvo neprijateljskih jedinica s druge strane. Kada su sve jedinice oko 11 sati zaposjele svoje položaje, članovi Štaba bataljona ostali su kod četa. Dolazi kurir iz Štaba bataljona i reče pomoćniku komesara bataljona, koji se nalazio u Donjoj Vlahinički, da su stigli Nijemci u Katoličko Selište, da imaju oružje u automobilu pa postoji opasnost da zarobe komandanta bataljona i našu delegaciju. Pomoćnik komesara uzjaše konja i za desetak minuta pojavi se kraj kuće u kojoj su se vodili pregovori. Sjaše i pred konja kuriru, pride »mercedesu«, podiže ceradu na zadnjem sjedištu i ugleda tri automata M. P. s okvirima. Potom s automatom preko grudi, tzv. »askericom«, uđe u kuću da vidi što se tu dogada, kakva je situacija. Njemački oficir odmah je reagirao na njemačkom, kozački kapetan na ruskom, da je dogovor: doći bez oružja. To žena tumač prenese pomoćniku komesara koji je ušao s oružjem. »Da« — odgovori on — »tako je, a zašto su onda članovi njemačke delegacije došli s oružjem? U kolima su tri automata!« Kad tumač to prevede na njemački, gospoda kapetani klimnuše glavama. Nijemac reče: »Gut, gut.«

Razgovori se ubrzo završe. Sve je bilo dogovorenno za razmjenu, zakazan je termin i mjesto. Fašistički oficiri sjednu u automobil i traže da ih netko sproveđe kroz naš raspored. Članovi naše delegacije odgovore da to nije potrebno, neka se ne plaše, nitko ih neće dirati.

Nato će komandant bataljona Miloš Popović: »Dobro, idem ja s vama do kraja sela« i stane na papuču »mercedesa«.

Članovi Štaba bataljona opomenu ga da to ne čini, ali on odgovori: »Ne brinite, ne bojim se ja njih.«

»Pazi da te ne odvedu u Ludinu«, doviknu mu drugovi u šali, a on se nasmije i odmahnu rukom.

Automobil kreće, vozeći lagano po seoskom putu, prema Ludini. Na kraju sela Katoličko Selište komandant bataljona siđe s papuće automobila. Desno i lijevo od puta bili su raspoređeni borci sa dva puškomitrailjeza, ublizini je i »džon bul« (ručni bacac), dobiven od Saveznika. Nijemac to sve vidi, salutira, pozdravi partizanskog komandanta i dade znak podoficiru, vozaču, da kreće.

Nakon toga neprijateljske su jedinice pokušale prodrijeti na našu ST, ali su odbijene.

Tako su se, eto, na teritoriju II bataljona MPO-a odvijali pregovori o zamjeni zarobljenika na osnovu kojih je pušteno oko 25 naših drugova iz zatvora i logora. Bio je to poseban događaj za partizane: prvi pregovori s neprijateljem bez prisustva nišana i mušice.

KOMPATOR

Prvih dana prosinca snage X korpusa našle su se u rejonu Bjelovara. Odlučeno je da likvidiraju manja neprijateljska uporišta na vanjskom pojusu obrane grada (Nartu, Veliko i Malo Korenovo i druga). Neprijatelj će tako biti natjeran na defanzivu. ŠIGO je dobio zadatok da svojim snagama brani STM i pozadinu. Isti zadatok dobila je i III brigada Ozne, jedinice KMP i III diverzantski odred. Pod komandom ŠIGO ostali su sada još MPO i Posavski partizanski odred. Radi ojačanja oslabljenog I bataljona MPO-a, ŠIGO je naredio da I bataljon Posavskog odreda djeluje sa 1 bataljonom napadajući komunikacije u Moslavini. Svaki bataljon MPO-a imao je odjeljenje diverzanata pa je samostalno rušio prugu bez jedinica Diverzantskog odreda Pruga je rušena svakih nekoliko dana, tako da ni jedan jedini dan nije bila potpuno ispravna.

U Ludini su bile jake snage: čitav divizion kozaka, satnija domobrana i pedesetak ustaša. Duž pruge i ceste bili su zaposjednuti svi veći objekti, mostovi, željezničke stanice, raskrsnice putova i gotovo sva sela. Tih je dana Wehrmacht izvlačio jedinice s jugoistoka prema sjeveru i širem rejonu Budimpešte. Glavna pruga i cesta bile su zaposjednute.

Štab II bataljona dobio je od Štaba MPO-a pismenu zapovijest s osnovnim zadatkom da bataljon zaposjedne položaje na liniji s. Komator — s. Ruškovica i ne dopusti prodor prema Čazmi i dublje. Naredeno je da se taj pravac uporno brani jer su naše snage zauzete borom oko Narte i Bjelovara.

Na osnovu toga Štab se premjestio iz Mustafine Klade u Komator 2. XII 1944. u kuću Josipa Bočana, komandira 2. čete II bataljona. Izvršeno je komandantsko izvidanje i rasporedene su jedinice za obranu. Na desnom krilu bila je 3. četa, u sredini 2. četa u Komatoru, nešto istočnije i lijevo 1. četa bataljona. Detaljan raspored jedinica bataljona vidi se iz sheme. Odluka je glasila: glavnim snagama bataljona braniti pravac s. Ludina — s. Komator — s. Mustafina Klada, a pomoćnim s. Mala Ludina — s. Ruškovica. Osloncem na jače zemljische objekte spriječiti prodor na općem pravcu Popovača — Čazma. Iako nije ovako definirana, odluka štaba bataljona u suštini je bila takva.

U toku 3. XII jedinice su ukopane na položajima, izvršena je organizacija vatre nog sistema i izviđanja na pravcima Ludina i Novoselec Križ.

Selo Komator proteže se ivicom platoa koji tu naglo prestaje a dalje je ravnica sve do Česme i Save. Relativna visinska razlika je 50 — 60 m, ali to Komator jako izdiže iznad polja koje se proteže zapadno i južno. Netko je selo nazvao ARMAGEDON u vezi s borbom od 4. prosinca i položajem sela. Stanovništvo je uglavnom hrvatsko i češko. Bilo je partizana iz sela, ali i domobrana i ustaša.

TEŽAK DAN ZA II BATALJON

Osvanuo je 4. prosinac, krasan jesenji dan, prohladan i sunčan. Na Bezimeni vis ispred sela isturena je jedna desetina u ulozi predstraž-

nog odjeljenja. Već u 6 sati jedinice su bile na položajima. Štab bataljona održao je kratak sastanak i svaki je član dobio svoj raspored. Sa 1. četom na lijevom krilu nalazi se operativni oficir bataljona u regionu Grabričine. Zadatak: spriječiti prođor na tom pravcu i osigurati glavninu bataljona da je neprijatelj ne bi nabacio u polje, sarađivati sa 2. četom. Pomoćnik komesara bataljona ide s 2. četom, komesar je na desnom krilu sa 3. četom.

Kompator: Kuća Boćan Josipa u kojoj se nalazio Stab II. bat. MOP

U kući Josipa Boćana, komandira 2. čete koja je zaposjela položaje za obranu istočnije od kuće, upravo je završen sastanak štaba bataljona i doručak. Tada se oglase rafali puškomitrailjeza oko Bezinog visa ispred sela. Nailazio je neprijatelj iz pravca Ludine. Miloš Popović, koji je prije nekoliko dana primio Partizansku spomenicu 1941. (prva varijanta spomenice), reče: »Idemo, drugovi, da nagarimo bandu«, i podvrisne. Jedan član štaba zapjeva pjesmu »Bosno moja, moj sevdahu.« Svak ode svojim pravcem. Miloš Popović, komandant bataljona, krene prema spoju 3. i 2. čete na centru rasporeda glavnih snaga bataljona.

Ići tada u borbu zaista je bila obična stvar, čak i veselje u određenom smislu. II bataljon toliko se bio očeličio da ga neprijatelj nije posebno brinuo: samo neka dođe, dobit će svoje! Na položaju su puškomitrailjesci i mitraljesci čekali da neprijatelj pride. Kasik, Šplehar, Vejskala i Vorel s ostalim osmatraju prostor ispred sebe. Neprijatelj nastupa u vodnim kolonama preko čistog prostora ispred Kompatora.

»Ima ih na stotine«, reče komandir desetine koja se povukla s Bezimenog visa.

»Neka ih, neka«, reče komandant bataljona i produži osmatranje. »Pustite bandu što bliže« naredi komandirima 3. i 2. čete Černom i Boćanu, »i ne otvarajte vatru dok ja ne naredim.«

Neprijatelj se približavao polažajima bataljona. Pošto je zaposjela Bezimeni vis, 200 — 300 m ispred položaja bataljona, oveća grupa Nijemaca i kozaka okupila se na zapadnoj strani i nešto se dogovara, a među njima su i oficiri (bila je to grupa komandanata bataljona na komandantskom izviđanju). Miloš pogleda na dvogled i razvuče usne u zagonetan osmijeh, zatim dade znak za otvaranje vatre po toj grupi. Precizna vatra puškomitraljeza Šplehara i Kašika (iz aviopuškomitraljeza) i ostalih strijelaca obori petoricu-šestoricu, drugi bježe, neke izvlače u zaklone. Ubijen je i jedan oficir. Prema kasnije primljenim podacima, bio je to komandant bataljona. Veselje u redovima partizana, ali ne za dugo.

Pola sata nakon toga neprijatelj otvori jaku minobacačku i artiljerijsku vatru po rejonom Kompartora. Desetine mina i granata zasipaju položaje i selo. Zapale se štagijevi i kuće, posvuda dim i snažne eksplozije. »Vorwärtz«, deru se njemački oficiri. »Vpered«, viču kozačke starještine. U snažan juriš krenu stotine vojnika. Ali partizanska žestoka vatra prorijedi stroj napadača. Padaju vojnici i stroj se počne kolabati. Na kraju svi zalednu. Neki se povuku nekoliko desetina metara nazad. Nasta paklena paljba mase automatskog oružja. Da nije iskapanih zaklona, mnogi bi partizani izginuli.

Ni poslije jednog sata borbe nisu uspjeli pokušaji prednjih odjeljenja i vodova da podru preko lijevog krila bataljona.

Poginuo je Herceg i još tri borca iz 3. čete, ima i nekoliko ranjenih. Ali bataljon se drži. Tu je operativni oficir ŠIGO kapetan Dragan Đakula. Pritisak je snažan, selo gori, bataljon ima gubitaka, ali ih ima i neprijatelj.

»Povlačite se«, reče Đakula pomoćniku komesara bataljona. Ovaj mu odgovori:

»Reci to komandantu bataljona Milošu. Nema povlačenja dok on ne naredi.«

Takvo je bilo pravilo ponašanja u tom bataljonu. Upravo tada uslijedi žestok napad uz snažnu artiljerijsko-minobacačku vatru. Neprijatelj je višestruko nadmoćan.

Komandant bataljona Miloš Popović bio je u centru rasporeda zajedno s komandirom 2. čete Josipom Boćanom. U voćnjaku, u stojećem stavu, obilazio je položaje, sokolio borce i s vremena na vrijeme podvriskivao po kordunaški. Na desnom krilu u 3. četi nastala komešanje. Neprijatelj prodire i potiskuje četu unazad. Miloš šalje kurira da prenese naređenje komandiru 3. čete: nema odstupanja. I baš kad to nareduje kuriru, dobi strašan udarac u koljeno desne noge. Padne kao pokošen i jeknu. Pogodili su ga iz puškomitraljeza vojnici koji su prisli sasvim blizu. Ospu vatru borci i komandir 2. čete Boćan na to grupu. Neprijatelj se povuče, ali padne još jedan borac kraj komandanta.

Situacija je bila teška, ali nije bezizlazna. Lijevo i pozadi dobro se držao drugi dio 2. čete i mitraljeski vod. Bočan pritrči, tu je i četna bolničarka Maca, Siščanka, i ponese komandanta prema svojoj kući. Vatra je žestoka, stotine zrna pjevaju svoju ubilačku pjesmu. Jedva su uspjeli prijeći put u sredini sela i zakloniti se dvorišnim zgradama. Bočan nosi komandanta bataljona kroz dvorište svoje kuće, odmah iza nje je voćnjak i udolje, padina kose, zatim plato. Tuda će ga izvući, odluči Bočan. U selu je pravi pakao. Prešavši malo udolje, grupa s Milošem stiže do zdenca, kad iza živice, iz pravca Rečice, iskrnsu strejljački stroj na nekoliko desetina metara. Bočan kleknu, otvorи vatru iz automata, ali bude pogoden s više zrna.. Padne mrtav kraj teško ranjenog Miloša. Pagine još jedan borac, bolničarka Maca, ranjena, pobegne neprijatelju iz ruku.

Miloš se pridiže na lakat lijeve ruke, oko njega na desetak metara gomila neprijateljskih vojnika, čopor divljih zvijeri.

»Predaj se«, viču.

»Nećete, majku vam banditsku, nećete uhvatiti živog Miloša Popovića, ne predaje se partizan«, reče, opali i ubije najbližeg fašistu iz soga »visa«, zatim opali metak sebi u sljepoočicu.

Vojnici zastanu iznenađeni prizorom. Da, takvi su komunisti, ne daju se živi u ruke. Zatim opljačkaju mrtvog komandanta i komandira, uzmu im torbice i dvoglede te produže dalje.

Neprijatelj je prodro u sjeverni dio sela. Bataljon se povlačio pod bombo. Povlačilo se i lijevo krilo. Kad su članovi Štaba bataljona i Đakula, operativni oficir ŠIGO, saznali da je Miloš Popović ranjen ostao u selu, organizirali su protivnapad i ubrzo razbili neprijatelja koji se bezglavo povlačio prema Ludini i Rečici. Nije bilo vremena da odvuc će pljen. Nekoliko kola ukradenih svinja, koje su kozaci i Nijemci već bili utovarili, ostane na putu.

Ali bilo je prekasno. Miloš Popović već je bio mrtav.

Selo Kompator bilo je zaliveno krvlju. Nema točnih podataka, ali prema onome što je prikupljeno, neprijatelj je imao oko 70 izbačenih iz stroja, od toga više od 30 mrtvih. Zapaljeno je 17 štagljeva, kuća i pomoćnih zgrada. Položaje bataljona gađalo je 12 minobacača 81 mm i jedna baterija topova. Neprijatelj je napadao sa dva ojačana bataljona, ili sa 1500 vojnika i starješina.

Drugi bataljon tukao se dobro, i to samo s dvije čete, i nanio neprijatelju velike gubitke. Izvršio je svoj osnovni zadatak: spriječio je prodor jakih snaga na slobodnu teritoriju. Bataljon je imao ozbiljne gubitke: osim 6 boraca poginuli su komandant bataljona i komandir čete, ranjenih je bilo 6 — 7.

Sutradan, 5. XII 1944, na svečan način i uz vojničke počasti sahranjen je Miloš Popović sa svojim borcima na seoskom groblju u Vrtlinskoj. Nad rakom je govorio pomoćnik komesara bataljona. Suze su tekle niz obraze Kličkovića, Đakule, Kušeca, Karanovića, Bilog i ostalih drugova.

Tako je poginuo proleter Miloš Popović sa srpom i čekićem na petokrakoj zvijezdi. To je zvijezda koju je dobio u proleterskoj četi. Nosio ju je ponosno i časno, do smrti.

Smatrao sam svojim dugom prema tome vrsnom drugu i komandanu, prema borcima II bataljona, da ovu borbu i ovu partizansku smrt opširnije opišem: da se ne zaboravi.

Čitav prosinac protekao je u borbi jedinica MPO-a uglavnom u širim rejonima djelovanja. I bataljon djelovao je na prostoru Kutina — Popovača, II na prostoru Popovača — Križ — Ivanić-Grad. Bilo je uspjeha četa i vodova, ali ništa posebno, kako bi se danas reklo: ništa spektakularno. Odbijeni su svi pokušaji dubljeg prodora na SMT. Jedinice MPO-a saradivale su s jedinicama 33. divizije na pruzi i s Posavskim partizanskim odredom i III diverzantskim odredom, čiji su bataljoni i čete stalno napadale komunikacije.

I bataljon Odreda brojno je osjetno smanjen. Njegova treća četa rasformirana je radi popune prve i druge zato što je mnogo drugova upućeno u prekomandu i na kursove i što je popuna novim borcima bila slaba. Popunjavane su novim borcima prije svega jedinice 33. i 32. divizije, koje su zbog stalnih borbi imale gubitaka, pa je Odredu poklonjena manja pažnja.

VATROMET UOČI NOVE GODINE

Naveče 31. prosinca 1944. krenula su iz rejona Vrtlinska — Pojenik četiri bataljona, dva partizanska i dva diverzantska. To je III diverzantski odred sa dva bataljona išao na prugu da na svoj način poželi Novu 1945. godinu fašističkom okupatoru i njegovim slugama.

Odlučeno je da III diverzantski odred poruši prugu na više stotina mjeseta između Ivanić-Grada i Križa, na najosjetljivijoj točki. Za osiguranje od Ivanić-Grada određen je I bataljon MPO-a, od pravca Križa II bataljon, dok je s juga zaposjeo položaje bataljon Posavskog odreda.

Tanak snijeg pokrio je zemlju i nije bilo većih mrazeva, osobito uveče. Jedinice su prešle rijeku Česmu, jedne u visini Pavličana, druge su južnije prelazile sporo jer je most bio odavno srušen pa se moralo prelaziti preko brvna. Pojedini su se borci protiv volje okupali u hladnoj rijeci.

Drugi bataljon MPO-a stigao je u Šumećane, zatim je produžio grebenom kose koja ide prema šušnjarima i dalje cestom Križ — Ivanić-Grad. Zadatak bataljona bio je da izbjije na cestu u Bunjanima, da je presijače i spriječi eventualnu intervenciju na Deanovac, gdje su diverzanti rušili prugu. Kad je bataljon u koloni ušao u zapadnu grupu kuća u šušnjarima, ustaše su pripucale iz kuća. To je naljutilo članove štaba koji su bili na čelu. Komandant Todorović dogovoril je s obavještajnim oficirom i pomoćnikom komesara da jednim vodom počistiti selo od ustaša kako bi bataljon mogao mirno ići na zadatku.

I dok je kolona bataljona vijugajući grebenom kose išla prema glavnoj cesti, vod je upao u nekoliko kuća da pohvata ustaše. Usplahireni seljaci govore da tu ustaša nema, da su tu malo prije bili Nijemci, da je njemačka vojska na cesti. Vod je krenuo prema cesti niz padinu kose koja je išla usporedno s onom kojom je bataljon otisao. I baš kada je trebalo upasti u jednu kuću i zarobiti Nijemaca, došlo je do susreta bataljona i Nijemaca na cesti. Naime, u Bunjanima je začinila veća kolona Nijemaca iz sastava divizije koja se povlačila pre-

ma Zagrebu. Tako je II bataljon stao zmiji na rep. Došlo je do kraće borbe i povratka bataljona u zapadnu grupu kuća u šušnjarima. Istovremeno je vod prihvatio borbu s jednom četom Nijemaca koja je bila na bočnom osiguranju glavne kolone.

Bataljon je odbio njemački napad. Oko 23,30 otpočeo je vatromet uoči Nove 1945. godine. To su diverzanti rušili prugu. Odozgo s grebena prekrasno se vidjelo kako odsjevaju eksplozije mina. Bile su to rafalne detonacije. Sve je plamnjelo. Neprijatelj je otvarao vatru na sumce oko Križa i Ivanić-Grada. Vrilo je kao u velikom kazanu. Progrovila je i artiljerija, ali bez rezultata. Nakon pola sata sve se utišalo. Samo bi odjekivali pojedinačni pucnji i kratki rafali puškomitrailjeza.

Iza ponoći bataljon se vraćao u Vrtlinsku. Bio je to posljednji dan ratne 1944. godine.

U studenom i prosincu, kao i poslije, naša obavještajna služba radila je u mnogo složenijim uvjetima. Više nismo imali precizne podatke o rasporedu neprijatelja, njegovim namjerama i načinu djelovanja za svaki pojedini rejon i uporište. Jedinice I i IV gorskog zdruga bile su locirane uz glavnu željezničku prugu i cestu od Okućana do Ivanić-Grada. Jedinice I KKD bile su također na toj dionici glavne pruge, dijelom oko Siska i velikim dijelom oko Dugog Sela i Vrbovca. I HUD orijentirana je prema Bjelovaru i Koprivnici. Slična je situacija i s drugim jedinicama koje su počele pristizati u širi rejon Zagreba i Međimurja. Pokreti jedinica — kao i boravak izvan većih naseljenih mjesta — i borbe s njima nisu više omogućavali brzo i potpuno prikupljanje podataka. S druge strane, u selima u kojima je veći broj ljudi bio u neprijateljskim jedinicama, osobito u ustašama, okupatorski saradnici i rodbina prikupljali su podatke o našim jedinicama i obavještavali komande. Naše su čete bližu uporišta napadane od jačih snaga čim bi tu ostale nekoliko sati. Bio je problem uhvatiti »živi jezik.« Kozaci su upadali u sela, pljačkali, silovali i ubijali. Zbog toga je MPO često pružao zaštitu narodu u selima oko uporišta, osobito u onim na periferiji slobodne teritorije Moslavine.